

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. Cornelii Taciti Opera Qvæ Exstant

Tacitus, Cornelius

Antverpiae, 1668

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1742](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1742)

A
C. VELLEII PATERCVLI
HISTORIÆ ROMANÆ
AD M. VINICIIVM COS.
LIBER SECVNDVS.

B **P**OTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. quippe, remoto Carthaginis metu, sublataque imperij æmulâ, non gradu, sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, noua inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conuersa ciuitas. ¹ tum Scipio Nasica in Capitolio porticus, tum, quas prædiximus, Metellus, tum in circo Cn. Octavius multo amcenissimam moliti sunt: publicamque magnificentiam secuta priuata luxuria est. Triste deinde, & contumeliosum bellum in Hispaniâ, duce latronum ² Viriatho, secutum est: quod ita variâ fortunâ gestum est, vt sæpius Romanorum gereretur aduersâ. sed, interempto Viriatho fraude magis, quàm virtute, Seruiliij Cæpionis, Numantinum grauius exarsit. hæc vrbs ³ numquam x. plura, quàm propriæ iuuentutis, armavit. sed, vel ferociâ ingenij, vel inscitiâ nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentiâ, cum alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpissima deduxit fœdera, (hic primus è Pompeiis consul fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium consulem. sed Pompeium gratia impunitum habuit, Mancinum verecundia. quippe, non recusando perduxit huc, vt per Feciales nudus, ac post tergum religatis manibus, dederetur hostibus: quem illi recipere se negauerunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere vnus lui sanguine. Immanem deditio Mancini ciuitatis mouit dissensionem. quippe Ti. Gracchus, ⁴ Ti. Gracchi, clarissimi atque eminentissimi viri, filius, P. Africani ex filiâ nepos, quo Quæstore & auctore id fœdus ictum erat, nunc grauius ferens aliquid à se factum infirmari, nunc similis vel iudicij vel pœnæ metuens discrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vitâ innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & industriâ, mortalis conditio recipit, P. Mucio Scæuolâ, L. Calpurnio consulibus, abhinc annos CLXII. desciiuit à bonis; pollicitusque toti Italiæ ciuitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, ⁵ omnibus statum concupiscentibus, summa imis miscuit; & in præruptum, atque anceps periculum adduxit remp. Octauioque collegæ, pro bono publico stanti, imperium

Luxus Romæ incruentis.

Bellum Viriathinum.

Numantinum.

Mancini fœdus. Et deditio.

Ex vâ seditione. Ti. Gracchus.

Turbas.

D
ANIMADVERSIONES.

1 **I**VM SCIPIO NASICA IN CAPITOLIO PORTICVS.] Quando? an euersâ Carthagine? minimè, sed remoto tamen eius metu. Cùm iaceret Carthago, insurgere luxus apud Romanos cepit: & structa hæc, quæ dicit. Scipio quidem porticus has fecit Censor, vt ipse paullo post adnotat: hoc fait decem circiter ante versam Carthaginem annis. Simile de Metello, & de Octauio.

Tum igitur, benignè interpretabere: & quasi dixisset, sub id tempus.

2. NUMQVAM X PLVRA, QVAM PROPRIÆ.] Transposita videntur, ordinandaque: numquam plura quàm x. propriæ.

3. OMNIBVS STATVM CONCVPISCENTIBVS.] Nobis hæc impura. Quid est concupiscere statum? aut quis sic è prisco Latine? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo: omnium statum concutientibus.

rium abrogauit: III. viros agris diuidendis, ⁴ coloniisque deducendis, creauit se focerum- A
 que suum consularem Appium, & Gracchum fratrem, admodum iuuenem. tum P. Sci-
 Scipio Nasica, eius, qui optimus vir à senatu iudicatus erat, nepos, eius, qui censor porticus
 in Capitolio fuerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani
 In Grac-
 chum dux.
 patrius, priuatusque, & togatus, cum esset consobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi
 praeferens, &, quidquid publicè salutare non esset, priuatim alienum existimans, ob
 eas virtutes primus omnium absens pontifex max. factus est, cum datà læuo brachio
 togæ laciniâ, ex superiore parte Capitolij, summis gradibus insistens, hortatus est, qui
 Eius caedes.
 saluam vellent temp. se sequerentur. Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis
 pars melior, & maior, & intacta perniciosis consiliis plebs, intueri in Gracchum, stan-
 tem in arêa cum cateruis suis, & concientem pænè totius Italiae frequentiam. is fugiens,
 decurrensque cliuo Capitolino, fragmine subsellij ictus, vitam, quam gloriosissimè de-
 gere potuerat, immaturâ morte finiuit. Hoc initium in vrbe Româ civilis sanguinis,
 gladiatorumque impunitatis fuit. inde ius vi obrutum, potentiorque habitus prior; discor-
 diaeque ciuium, antea conditionibus sanari solitæ, ferro diiudicatæ; bellaque non caus- B
 sis inita, sed prout eorum merces fuit. quod haud mirum est. non enim ibi consistunt ex-
 exempla, vnde coeperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissimè euagandi
 sibi viam faciunt: &, vbi semel recto deerrat, in præceps peruenitur: nec quis-
 quam sibi putat turpe, quod alij fuit fructuosum. Interim, dum hæc in Italiâ geruntur,
 Aristonicus.
 Aristonicus, mortuo rege Attalo, à quo Asia populo Romano hereditate relicta erat,
 sicut relicta postea est à Nicomede Bithynia, mentitus regiae stirpis originem, armis
 Cum eo bel-
 lum.
 cam occupat. is, victus à M. Perpernâ, ductusque in triumpho, sed M/. Aquilio capite
 pœnas dedit, cum initio belli, Crassum Mucianum, virum iuris scientissimum, deceden-
 tem ex Asiâ proconsulem interemisset. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthagi-
 nem deleuerat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum consul, missus-
 Numantia
 capta.
 que in Hispaniam, fortunæ, virtutisque, expertæ in Africâ, respondit in Hispaniâ; & in-
 tra annum ac tres menses, quàm eò venerat, circumdatam operibus Numantiam, exci-
 samque æquauit solo. nec quisquam vllius gentis hominum ante eum clariore urbium C
 excidio nomen suum perpetuæ commendauit memoriæ. quippe, excisâ Carthagine, ac
 Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicauit contumeliis. Hic, eum interrogan-
 te tribuno Carbone, quid de Ti. Gracchi cæde sentiret, respondit: si is occupandæ
 reip. animam habuisset, iure cæsum. Et, cum omnis concio acclamasset: Hostium, in-
 quit, armatorum toties clamore non territus, quî possum vestro moueri, quorum no-
 uerca est Italia? Reuersus in urbem, intra breue tempus, M/. Aquilio, C. Sempronio
 Moritur, aut
 necatur.
 cos. abhinc annos CL. ⁵ post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terro-
 res reip. manè in lectulo repertus est mortuus, ita vt quædam elisarum faucium in
 ceruice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: eiusque cor-
 pus velatò capite elatum est, cuius operâ super totum terrarum orbem Roma extule-
 rat caput: seu fatalem, vt plures, seu conflatam insidiis, vt aliqui prodidère memoriæ,
 mortem obiit, vitam certè dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis, præter-
 quam auito, fulgore vinceretur. ⁶ decessit anno fermè LVI. de quo si quis ambiget, D
 recur-

tibus. Et profectò verum est. Leges istæ Tiberij, in-
 quit, omnium fortunas & statum concutiebant. Quo-
 modo? quia agros iamdiu possessos, alienatos, venditos,
 in dotem datos, iterum vindicabant in publicum, &
 auferebant dominis priscis. Itaque omnes in metu, &
 fortune plurium incertæ. Appianus & Plutarchus
 pulchrè hoc diducunt: ille primo Ciuium, hic in
 Gracchis. Tu vide. Quod ad phrasin, imò quod ad
 mentem, pariter Velleius infra de Cay legibus: Nihil
 immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eo-
 dem statu sinebat.

4. COLONIISQUE DEDUCENDIS.] Colonias ergo
 deduxit Tiberius? caue credas. Litterula ne te indu-

xerit, quin magis tolle. Nam scripsit Velleius, colo-
 nisque. Intellegit autem hos quibus agri adsignati,
 qui, in eos deducendi, futuri coloni eorum siue cultor-
 res. Γεωργε, inquam, & ἀποικε.

5. POST DVOS CONSVLATVS, DVOSQUE TRIVM-
 PHOS.] Cur omittis Censuram & Auguratum? quæ
 vtraque in prisco lapide:

P. CORNELIVS PAVLLI. F. SCIPIO
 AFRICANVS COS. II. CENS.
 AVGV. TRIVMPHAVIT. II.

6. DECESSIT ANNO FERME LVI.] Metæ tem-
 porum, quas Velleius mox ponit, euincunt scripsisse
 eum LIV.

7. ET

I N
 recurrat ad p
 finet. Ante te
 neratis omni
 adicis quæ vi
 sacrum illius
 biam nomi
 rias eodem p
 velut ad certa
 quem moritu
 dor spesque d
 Paulli exemp
 nis, qui Ti. C
 omnibus, qu
 rem. qui cum
 mortis gratiâ
 sis, longè ma
 eam pænè vfo
 habere: quod
 coloniis replen
 dare instituta
 statu relinque
 consul, qui pr
 solarem ac tri
 Tiberij fratris
 morte afficit.
 sed ciuis R. p
 no armatos
 cum iam com
 buit, qui non
 Pomponij, eq
 hostibus, eius
 late victorun
 nepotes, vi
 mortisque hab
 tumultuando
 lus vnicum.
 annum, imm
 de conditionib
 amicus, flente
 que inliso capi
 delectque mox
 mium, virum
 rã ipsius factu

7. ET AC
 Atius vepi
 inquit, Causi ma
 dem illo acrior. It
 multo maior.
 & YIVA A
 Non omittatur e
 berit. Seneca De
 familiâ duas Co

A recurrat ad priorem consulatum eius, in quem creatus est anno xxxvi. ita dubitare desinet. Ante tempus excisæ Numantiæ, præclara in Hispaniâ militia A. Bruti fuit, qui, penetratis omnibus Hispaniæ gentibus, ingenti vi hominum urbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam seuerum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, vt, cum urbem, Contre-
B biam nomine, in Hispaniâ oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus subire iuberet, facientibusque omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundem foret, non deterritus proposito, perseverantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. tantum effecit mistus timori pudor spesque desperatione quæsita. Hic virtute ac seueritate facti; at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, disciplinæ in Hispaniâ fuit clarissimus. Deinde decem interpositis annis, qui Ti. Gracchum, idem Caium, fratrem eius, occupavit furor, tam virtutibus eius omnibus, quàm huic errori similem, ingenio etiam eloquentiaque longè præstantiorum. qui cum, summâ quiete animi, ciuitatis princeps esse posset, vel vindicandæ fraternæ
B mortis gratiâ, vel præmuniendæ regalis potentia, eiusdem exempli tribunatum ingressus, longè maiora⁷ & acriora repetens, dabat ciuitatem omnibus Italicis, extendebat eam panè vsque Alpes, diuidebat agros; vetabat quemquam ciuem plus D. iugeribus habere: quod aliquando lege Liciniâ cautum erat: noua constituebat portoria; nouis coloniis replebat prouincias; iudicia à senatu transferebat ad equites; frumentum plebi dare instituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat: quin alterum etiam continuauit tribunatum. hunc L. Opimius consul, qui prætor Fregellas exciderat, persecutus armis, vnaque Fuluium Flaccum, consularem ac triumphalem virum, æquè praua cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberij fratris III. virum nominauerat, eumque socium regalis assumpserat potentia, morte afficit. id vnum nefariè ab Opimio proditum, quòd capitis non dicam Gracchi, sed ciuis R. pretium se daturum, idque auro repensurum proposuit. Flaccus, in Auen-
C tino armatos ad pugnam ciens, cum filio maiore iugulatus est. Gracchus profugiens, cum iam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miserat, ceruicem Euporo seruo præbuit, qui non segniùs se ipse interemit, quàm domino succurrerat. Quo die singularis Pomponij, equitis R. in Gracchum fides fuit, qui, more Coclitis, sustentatis in ponte hostibus, eius gladio se transfixit. Vt Tiberij Gracchi antea corpus, ita Caij, mira crudelitate victorum, in Tiberim deiectum est. Hunc Ti. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes,⁹ viuâ adhuc matre Corneliâ, Africani filiâ, viri optimis ingeniis malè vsi, vitæ mortisque habuere exitum: qui si ciuilem dignitatis concupissent modum, quidquid tumultuando adipisci gestierunt, quietis obtulisset resp. Huic atrocitati adiectum scelus vnicum. quippe iuuenis, specie excellens, necdum duodeuicesimum transgressus annum, immunisque delictorum paternorum, Fuluij Flacci filius, quem pater legatum de conditionibus miserat, ab Opimio interemptus est. quem cum haruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci vidisset, Quin tu hoc potiùs, inquit, facis? protinusque inliso capite in pontem lapideum ianux carceris, effusoque cerebro exspirauit. Cru-
D delesque mox quæstiones, in amicos clientesque Gracchorum, habitæ sunt. sed Opimium, virum alioqui sanctum & grauem, damnatum postea iudicio publico, memoriâ ipsius sæuitiæ, nulla ciuilem persecuta est misericordia. Eadem Rutilium, Popillium-

Bellum in Hispaniâ.

Q. Metelli rigor.

C. Gracchi turba.

Comprimis Opimius.

Flacci caesus.

Gracchi caedes.

Fides amici.

Filius Flacci casus.

Opimius subuersus.

Et Rutilius cum Popillio.

7. ET ACRIORA REPETENS.] Acutius veriùsque: & acrior repetens. Ipse, inquit, Caius maiora molitus est quàm frater, & eodem illo acrior. Ita est. vi ingenij & oris apud Caium multò maior.

8. VIVA ADHVC MATRE CORNELIA.] Non omitatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca De Consol. ad Martiam: Ex vnâ tibi familiâ duas Cornelias dabo: Primam Scipionis

filiam, Gracchorum matrem: duodecim illa partus totidem funeribus recognouit. Et de ceteris facile est, quos nec editos nec amissos ciuitas sensit: Tiberium Gracchum & Caium, quos etiam qui bonos viros negauerit, magnos fatebitur, & occisos vidit & insepultos. Consolantibus tamen miseramque dicentibus, Numquam, inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperit.

liumque, qui consules asperrimè in Tiberij Gracchi amicos sæuierant, postea iudicio- A
rum publicorum meritò oppressit inuidia. ⁹ Rei tantæ parum ad notitiam pertinens in-
terponetur. Hic est Opimius, à quo consule celeberrimum Opimiani vini nomen; quod
Opimianum
vinum.
iam nullum esse, spatium annorum colligi potest; cum ab eo sint ad te, M. Vinici, consu-
lem, anni CLI. Factum Opimij, quòd inimicitiarum quæsitæ erat vltio, minor secuta
auctoritas: ¹⁰ & visa vltio, priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ, data. Subinde;
Narbonensis
colonia.
Catonis
damnatio.
Porcio, Marcioque cos. deducta colonia, *Narbo Marcius*. Mandetur deinde memoriæ
seueritas iudiciorum. quippe C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis
filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatus est; ¹¹ cum lis eius *iv*. æstimaretur. adeò
illi viri magis voluntatem peccandi iatuebantur, quàm modum: factaque ad consilium
dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant. Circa eadem tem-
pora M. Metelli fratres vno die triumphauerunt. Non minùs clarum exemplum, & ad-
huc vnicum Fuluij Flacci, eius, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptio-
nem dati, in collegio consulum fuit. adoptiuus in Acidiani Manlij familiam datus.
nam censura Metellorum, patruelium, non germanorum fratrum fuit: quod solis con- B
tigerat Scipionibus. Tum Cimbri & Teutoni transscendere Rhenum, multis mox no-
stris suisque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus eius Minucij, qui porticus,
quæ hodieque celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis triumphus fuit. Eodem tractu
temporum nituerunt oratores, Scipio Æmilianus, Læliusque, Ser. Galba, duo Gracchi,
C. Fannius, Carbo Papius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, & Scaurus, &
ante omnes L. Crassus, & M. Antonius. Quorum ætati ingenisque successere C. Cæsar
Strabo, P. Sulpicius. ¹² namque Mucius iuris scientiâ, quàm propriæ eloquentiæ nomi-
ne, celebrior fuit. Clara etiam per idem æui spatium fuere ingenia, in Togatis Afranij,
in Tragædiis Pacuuij, atque Attij, vsque in Græcorum ingeniorum comparationem
euecti, magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum, adeò quidem, vt in illis
limæ, in hoc pænè plus videatur fuisse sanguinis. Celebre & Lucilij nomen fuit, qui sub C
P. Africano, Numantino bello, eques militauerat. quo quidem tempore iuuenis adhuc
Iugurtha ac Marius, sub eodem Africano militantes, in iisdem castris didicere, quæ
postea in contrariis facerent. Historiarum auctor iam tum Sisenna erat iuuenis, sed opus
belli ciuilibus Sullani post aliquot annos ab eo seniore editum est. Vetusior Sisennâ fuit
Cælius, æqualis Sisennæ Rutilius, Claudiusque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sa-
nè, non ignoremus, eadem ætate fuisse Pomponium, sensibus celebrem, verbis rudem,
& nouitate inuenti à se operis commendabilem.
Persequamur notam seueritatem censorum, Cassij Longini Cæpionisque, qui abhinc
annos CLVII. Lepidum Ælium augurem, quòd sex millibus ædes conduxisset, adesse
iusserunt. at nunc, si quis tanti habiter, vix vt senator agnoscitur: adeò maturè à rectis
in vitia, à vitiis in praua, à prauis in præcipitia peruenitur. Eodem tractu temporum &
Domitij ex Aruernis, & Fabij ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio, Paulli ne-
poti, ex victoriâ cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris
quædam, &, clarissima, ita artata numero felicitas. ¹³ vti ante hunc, nobilissimæ
simpli- D

Opimianum
vinum.

Narbonensis
colonia.
Catonis
damnatio.

Duo Metelli
simul trium
phant.

Cimbri moti.
Minucij por-
ticus.
Oratores
clari.

Comici.
Tragici.

Lucilius Poë-
ta.

Sisenna Hi-
storicus.

Cælius,
Rutilius,
Quadriga-
rius,
Antias.
Pomponius
comicus.
Seueritas
censura.

Fabius Al-
lobrogicus.
In Domitiis
nota.

9. REI TANTÆ PARVM.] *Melius fuerit, Rei tantæ parua.*

10. ET VISA VLTIO.] *Vox vltio inconcinne repetitur: me arbitro, delenda. faciendumque: & visum priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ datum. Quid visum? factum nempe Opimij.*

11. CVM LIS EIVS *iiii* ÆSTIMARETVR.] *Non grandis omnino hæc mulcta iudicialia, vti series & scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Hotomano visa iusto minor, rescribitque: quadringentis millibus. Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an pari fiducia corrigetur, qui minoris summe auctor? Ille sic *iii*. in Verrem: Quâ in ciuitate*

C. Catoni clarissimo homini *h-ss. xviii. 00*. lis æstimata sit. iterum *iv*. in eundem: Quo damnato (Catone) tum cum seuera iudicia fiebant *h-ss. xviii*. millibus lis æstimata est. Siquid ergo hic mutandum (& certè opinor) Ciceronis numeri obtineant, & reponuntor.

12. NAMQVE MUCIUS IURIS SCIENTIA, QVAM PROPRIÆ.] *Lego: Nam Q. Mucius: &: propriè, vt sit ἐπιπρῆνα.*

13. VTI ANTE HVNC, NOBILISSIMÆ SIMPLICITATIS IUVENEM.] *Locus quem haud temerè transeam, à verbis corruptum, ab historiâ inuolutum. Quid illud Vti? corrigunt *vii*. & receptum ad iam*

simplicitatis
nes ad confu
gnia. Bellum
tui. huius leg
horridus, vi
gloria, insu
ca negotiar
lam, & natu
vt, cum com
Metello, qui
triumphus fu
Ve paullò an
xi. fermè an
ampliùs *xii*.
florere forun
præcauenti
Bocchum, I
iterum consul
pho duxit. E
men Cimbris
Carbonem,
Scaurumque
los R. non ali

id iam in libros, q
Erga scriptura h
nen ad Velleij m
Velleij ait, pec
nero felicitate
na hic? quòdne se
rant. Ridiculum.
in quâ longè plura
gnotico. Deniqu
triumphus? nam h
pui insignia peru
ales, duos modo
ret, quod Sueton
se talium rerum.
fuit. Nos ergo le
tar, ita mente:
quò parentibus g
alid rerum quod
auti:) & eos a
triumphum peni
singuli parenti
tion exprimen
tues, eodem trah
verba sunt, art
stendit se loqui.
ne, quod initio N
ta Allouitio,
Domitium
leanus nobilissim
te liquet: & en
quid? ubi quattu
Velleius (cuius v
te peruenierint v
de expedio? Ex e
phos, sed Trium

A simplicitatis iuuenem, Cn. Domitium, fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum, sacerdotiaque, ad triumphum autem pæne omnes peruenerunt insignia. Bellum deinde Iugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui. huius legatus fuit ¹⁴ C. Marius, quem prædiximus, natus equestri loco, hirtus atque horridus, vitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immodicus gloriæ, insatiabilis, impotens, semperque inquietus. hic per publicanos, aliosque in Africâ negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit, ut, cum comœatu petito Romam venisset, consul crearetur, bellique, pæne patrati à Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, summa committeretur sibi. Metelli tamen & triumphus fuit clarissimus, ¹⁵ & meritum, virtutisque cognomen Numidici inditum. Ut paullò antè Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritudo est: quippe ¹⁶ intra ¹⁷ XII. ferme annos huius temporis consules fuere Metelli, aut censores, aut triumpharunt amplius XII. ut appareat, quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. At C. Marius L. Sullam, iam tunc, ut ¹⁷ præcauentibus fatiis, copulatum sibi quæstorem habuit, & per eum missum ad regem Bocchum, Iugurthâ rege, abhinc annos ferme cxxxix. potitus est: designatusque iterum consul, in urbem reuersus, secundi consulatus initio Kal. Ian. eum in triumpho duxit. Effusa, ut prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Cæpionem, Manliumque consulem, & antè Carbonem, Silanumque fudissent, fugassentque in Galliis, & exsuissent exercitu, Scaurumque Aurelium cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, populus R. non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quam Marium,

Bellum Iugurthinum.
C. Marius.

Consul creatus.

In Cæciliis nota.

L. Sulla
Quæstor.

Iugurtham captus.

Cimbris Romanos suadunt.

id iam in libros, quasi certum. Ego miror. Nam ad vestigia scripturæ haud improbum hoc fateor: quid tamen ad Velleij mentem, aut historicam fidem? Ecce Velleius ait, peculiarem quandam & artatam numero felicitatem Domitiæ familiæ se notare. Vbi ea hic? quodne septem in eâ consules? nam illuc referunt. Ridiculum. ego triginta gentes Romanas dabo, in quâ longè plures: dabo vnâ Claudiam, in quâ viginti octo. Denique quomodo fides constabit, de septem triumphis? nam hoc additur, omnes pæne ad triumphum insignia peruenisse. Atqui volue reuolue Annales, duos modo Triumphos in Domitiâ gente reperies, quod Suetonius notat diligens & fidus observator talium rerum. Hæc incommoda in istâ correctione sunt. Nos ergo legimus: IV. ante hunc, idest, quatuor, istâ mente: In vnâ familiâ fuisse quatuor singulis parentibus genitos, ipsosque singulos: (nam hoc illud rarum quod intellegit, ex vnicis vnicos semper natos:) & eos omnes ad consulatum peruenisse, ad triumphum pæne omnes. Velim igitur etiam scribi: singuli parentibus geniti, clarius ad hanc sententiam exprimendam, non, singulis. Quod tamen si retines, eodem trahere. Ab hac nostrâ correctione Velleij verba sunt, artata numero felicitas: & de paucis ostendit se loqui. Etiam Suetonij Domitianum stemma, quod initia Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quatuor parentibus suis vnicos, ad Domitium & patrem Neronis: qui est iste ipse Velleianus nobilissimæ simplicitatis iuuenis. Hæc ergo liquent: & omnes isti consules. Sed de Triumpho quid? ubi quatuor? Nego esse debere. Nam dixit Velleius (cuius verba iure pensito) pæne omnes. Ergo peruenerint vno minus. Sed hospis tres quomodo expedit? Ex eodem Velleio: qui dixit non Triumphos, sed Triumphum insignia. Ergo sunt duo trium-

phi, alter Domitij Allobrogici notus; alter Domitij Caluini de Hispanis, anno dccxxi. Tertius autem Domitius, auus Neronis, donatus est sub Augusto ornamentis triumphalibus, ex Germanico bello. Suetonius auctor. Iamne tenebræ notule lux facta? mihi videtur.

14. C. MARIUS NATVS EQVESTRI LOCO. Alij originem viliorem Mario tribuunt, ut auctor de Viris illustribus: qui ait, humili loco natum. ut Plutarchus, qui scribit γενέσθαι γένεσθαι πατρὸς πατρὸς ἀδελφῶν, ἀντιπρόσωπὸν δὲ καὶ πέντητον: natum parentibus planè ignotis, & operariis atque pauperibus. Et Iuuenalis:

— Volscorum in monte solebat
Pescere mercedes alieno lassus aratro.

15. ET MERITVM, VIRTVTI QUE COGNOMEN.] Mauclim: & meritum virtutibus cognomen.

16. INTRA XII. FERME ANNOS, &c.] Iterum in obseruatiunculâ istâ heremus. Si verba, uti posita scriptaque, accipis: falsa sunt. Non enim profecto intra tot annos, amplius XII. Consules aut Censores aut Triumphales fuere. Quid si notulas detrahas, scribasque, amplius x? Id certe verum sit: & reperio ab anno dcxxxiii. ad annum dclvi. (qui sunt anni XII.) reperio inquam in gente Cæciliâ Consules quinque, Censores duos, Triumphales quatuor. Ergo vndecim, nisi quid in vestigando me fugit. Corrige me, non corripe, si ita est.

17. PRÆCAVENTIBVS FATIS.] Tentabam: patriæ cauentibus fatiis: quasi compendio scriptum verbum fuisset. nec nunc pænitet. Hæc autem referenda ad necessitudinem, quæ more prisco inter Consulem & Quæstorem est, qualis inter patrem filiumque. Cicero non vno loco.

In eos Ma-
rius missus.
Lex de sacer-
dotis.

Clades Cim-
brorum.

Glaucia &
Apuleij tur-
ba.

A Mario
compressa.
Luius Dru-
sus.

Pro senatu
primo.

Mox in eum
vertit.

Occiditur.

Pulchra eius
vox
Colonie in
exteris.

rium, est ratus. tum multiplicati consulatus eius. Tertius, in apparatu belli consumptus, A
quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, vt sacerdotes, quos antea collegæ suf-
ficiabant, populus crearet. Quarto, trans alpes circa Aquas Sextias cum Teutonibus
confluxit; amplius CL. hostium, 18 priore ac postero die, ab eo trucidatis, gensque ex-
cisa Teutonum. Quinto, citra alpes in campis, quibus nomen erat Raudis, ipse con-
sul, & proconsul Q. Lutarius Catulus fortunatissimo decertauere proelio. 19 cæsa, aut
capta amplius CM. hominum. Hac victoriâ videtur meruisse Marius, ne eius nati temp.
pæniteret, ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum
datus. Non tamen huius consulatus fraudetur gloriâ, quo Seruiliij Glauciae Saturnini-
que Apuleij fuorem, continuatis honoribus temp. lacerantium, & gladiis quoque &
cæde comitia discutientium, consul armis compescuit; hominesque exitiabiles in Ho-
stiliâ curiâ morte multauit. Deinde, interiectis paucis annis, tribunatum iniit M. Luius
Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio ani-
moque, quàm fortunâ vtus: qui, cum senatui priscum restituere cuperet decus, & iudi- B
cia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe, eam potestatem nacti equites,
Gracchanis legibus, cum in multos clarissimos atque innocentissimos viros sæuissent,
tum P. Rutilium, virum non sæculi sui, sed omnis æui optimum, interrogatum lege
repetundarum, maximo cum gemitu ciuitatis, damnauerant;) in iis ipsis, quæ pro senatu
moliebatur, senatum habuit aduersarium, non intelligentem, si qua de plebis commo-
dis ab eo agerentur, veluti inescandæ illicendæque multitudinis causâ fieri, vt, minori-
bus perceptis, maiora permitteret. Denique ea fortuna Drusi fuit, vt malefacta collega-
rum, quàm 20 eius optimè ab ipso cogitata, senatus probaret magis; & honorem, qui
ab eo deferebatur, sperneret; iniurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo recipe-
ret; & huius summæ gloriæ inuideret, illorum modicam ferret. Tum conuersus Drusi
animus, quando benè cæpta malè cedebant, ad dandam ciuitatem Italiæ. quod cum
moliens reuertisset è foro, immensâ illâ & 21 incognitâ, quæ eum semper comitabatur,
cinctus multitudine, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri eius reli- C
ctus est, intra paucas horas decessit. Sed, cum vltimum redderet spiritum, intuens cir-
cumstantium mærentiumque frequentiam, effudit vocem, conuenientissimam con-
scientiæ suæ: Ecquando, inquit, propinqui amicique, similem mei ciuem habebit resp.?
Hunc finem clarissimus iuuenis vitæ habuit: cuius morum minimè omittatur argu-
mentum. Cum ædificaret domum in Palatio in eo loco, vbi est, quæ quondam Cice-
ronis, mox Censorini fuit, nunc Statilij Sisennæ est; promitteretque ei architectus, ita se
eam ædificaturum, vt libera à conspectu, immunis 22 ab omnibus hominibus esset, ne-
que quisquam in eam despicere posset: Tu verò, inquit, si quid in te artis est, ita com-
pone domum meam, vt, quidquid agam, ab omnibus perspici possit. In legibus
Gracchi inter perniciosissima numerauerim, quòd extra Italiam colonias posuit. id ma-
iores (cum viderent tanto potentiorum Tyro Carthaginem, Massiliam Phocæâ, Sy-
racusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, genitili solo) diligenter vitæ-
rant, vt ciues Romanos ad censendum ex prouinciis in Italiam reuocauerint. Prima
autem

18. PRIORE AC POSTERO DIE.] Benè postero die: & tunc iterum pugnatum, Plutarchus alijs, consensu tradiderunt. Orofio quid visum dissentire, sic scribenti? Quarto die rursus productæ utrimque in campum acies, vsque ad meridiem pænè pari pugnauere discrimine. Non potest, vt hæc res fuit, de quarto die. Audacter emendo: Orto die.

19. CÆSA, AVT CAPTA AMPLIUS CM. HOMINVM.] Vt alij summæ casorum captorumve concipiunt, videatur geminanda centenaria hic nota: CCM. hominum.

20. EIVS OPTIME AB IPSO

COGITATA.] Voces, ab ipso, superfluere censeo.

21. INCOGNITA MULTITUDINE.] Possis etiam inconditâ.

22. AB OMNIBVS HOMINIBVS.] Prima editio optimè, ab omnibus arbitris. Arbitri inspectores, censores, quiq; facta tua aut verba arbitrentur. Plautus:

— Potare, amare vult, nequi sciat
Néve arbiter sit.

Iterum:

Secede huc nunc iam si videtur procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.

23. SER-

autem extra
bellum exci-
malum in v-
que legatum
ama aduers-
bant enim
omnia bel-
ius recipi, q-
& gentis & f-
ccc. m. iuue-
bello, Cn. Pa-
la, anno ante
Pij consecun-
leges eius iu-
tem. Nec tr-
rior fuit Nu-
Herius Afini-
pius Mutilu-
rum refero, f-
buendum est
& fidelissimi
ipse in Hirpi-
cum L. Sollâ-
ximè dilucio-
lus R. gratia-
tores, cum se-
per biennium
hostibus oc-
tur, diuque
pellarent Ital-
rant, aut dep-
tem procum-
lani belli m-
que, ipsi exar-

23. SER-
Orosius C. Ser-
ij Epitoma Q-
pauit.

24. DVPLIC-
locus, qui valet.
plici munere:
ri prisci, qui f-
ra Romanis.
Decretum vt n-
ret, & trecent-
socium Latini-
rum esset. Lib-
vti duas legio-
cium ac Latin-
& equites octi-
plici: quoniam
ita. Exempla p-
filius, cum d-
25. MILI-
sancti à mili-

A autem extra Italiam colonia *Carthago* condita est. Mors Drusi, iam pridem tumescens, bellum excitauit Italicum. quippe L. Casare, P. Rutilio cos. abhinc annos cxx. cum id malum in vniuersâ Italiâ ab Asculanis esset, (quippe ²³ Seruium prætorem Fonteium-
 que legatum occiderant) ac deinde à Marsis exceptum, in omnes penetrasset regiones; arma aduersus Romanos cepit. quorum vt fortuna atrox, ita causa fuit iustissima. petebant enim eam ciuitatem, cuius imperium armis tuebantur: per omnes annos, atque omnia bella, ²⁴ duplici numero se ²⁵ militum equitumque fungi, neque in eius ciuitatis ius recipi, quæ per eos in idipsum peruenisset fastigium, per quod homines, eiusdem & gentis & sanguinis, vt externos alienosque fastidire posset. id bellum ²⁶ amplius ccc. m. iuuentutis Italicæ abstulit. Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello, Cn. Pompeius, Cn. Pompeij Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno antè præturâ functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomen Pij consecutus erat. quippe expulsam ciuitate L. Saturnino tribuno pl. quod solus in
 B leges eius iurare noluerat, pietate suâ, auctoritate Senatus, consensu reip. restituit patrem. Nec triumphis honoribusque, quàm aut causâ exsilij, aut exilio, aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædus, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neque ego verecundiâ, domestici sanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, subtraham. quippe multum Minatij Magij, atavi mei, Asculanensis, tribuendum est memoriæ: qui, nepos Decij Magij, Campanorum principis celeberrimi, & fidelissimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præstitit, vt cum legione, quam ipse in Hirpinis conscripserat, Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Cosamque occuparet. cuius de virtutibus cum alij, tum maximè dilucideque Q. Hortensis in Annalibus suis retulit. cuius pietati plenam populus R. gratiam retulit; ²⁷ ipsum viritum ciuitate donando, duos filios eius creando prætores, cum seni adhuc crearentur. Tam varia, atque atrox fortuna Italicæ belli fuit, vt per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius, ac deinde Cato Porcius, ab
 C hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, vtque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. Caput imperij sui Corfinium legerant, quod appellarent Italicum. Paullatim deinde recipiendo in ciuitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt, Pompeio, Sullaque, & Mario fluentem procumbentemque Remp. restituentibus. Finito ex maximâ parte, nisi quæ Nolanæ belli manebant reliquæ, Italicæ bello, (quo quidem Romani victis afflictisque, ipsi exarmati, quàm integris vniuersis ciuitatem dare maluerunt) consulatum inierunt

Bellum Italicum.

In eo Imperatores Romani.

Imperatores Italicæ.

Magius Atanus Velleij.

Clades belli Italicæ.

Paullatim id ponitur.

23. SERVIUM PRÆTOREM.] Etiam Orosius C. Seruium prætorem appellat: at Liuij Epitoma Q. Seruilium Proconsulem, vti & Appianus.

Nam Pedites, quia plurima & præcipua militiæ pars & eorum quædam veniunt sæpè soli in Militum nomen. Caesar III. de Bello civili: Cum ipsi numero militum equitumque præstarent. Hirtius in bello Africo: Aduentis militum equitumque copiis. Et alibi quoque in iis libris.

D 24. DVPLICI NUMEROSE.] Frustrâ vexatur hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis censet duplici munere: ab imperitiâ aut certè incogitantia moris præci. qui fuit, vt socij duplum militum ferè darent præ Romanis. Liuius sæpè ingerit. vt libro xxxvi. Decretum vt nouorum militum tria millia duceret, & trecentos equites: ita vt in iis duæ partes socium Latini nominis, tertia ciuium Romanorum esset. Libro xxxv. Imperatum L. Quinctio, vti duas legiones ciuium nouas scriberet, & socium ac Latini nominis viginti millia peditum, & equites octingentos. En, manifestò numero duplici: quoniam legiones tunc nondum sex millium factæ. Exempla plura obseruabis: atque ego alibi distinctius, cum deo, dicam.

26. AMPLIUS CCC. M. IUVVENTVTIS.] Non dubita, pro cladibus & cadibus quas passim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Ciuili simul, libro v. scribit: Consumplerunt vltra CL. M. hominum, viros consulares xxiv. Prætorios vii. Aedilios lx. Senatores ferè ccc. Sed ego profecto ibi scribam aduentis notis, D. M. hominum. nec minus fuit in utroque illo bello.

25. MILITVM EQVITVMQVE.] Ergo equites seiuncti à militibus? Ita, genere quodam loquendi.

27. IPSVM VIRITIM CIVITATE DONANDO.] Id valet: solum & seorsum ciuem faciendo, non vna cum alijs & in turbâ. Quod certè ad honorem eius facit, & amorem simul indicat Romanorum. Volui aliquando scribere: Ipsum Quiritium ciuitate donando. nunc desisto.

Corn. Sulla.

Mithridates rex.

Cives Rom. necat.

In euv. Sulla missus.

P. Sulpicius turbat.

Sulla eum comprimit. Marium aliosq. eicit.

Marius captus.

Dimissus.

In Africa later.

ierunt Q. Pompeius, & L. Cornelius Sulla, vir, qui neque ad finem victoriae satis laudari, neque post victoriam abunde vituperari potest. hic, natus familia nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiae eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, vt nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur. deinde post praetoram illustratus bello Italico, & ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumpsit; petensque consulatum, paene omnium civium suffragiis factus est. sed eum honorem 28 vndequingagesimo aetatis suae anno assecutus est. Per ea tempora Mithridates, Ponticus rex, vir, neque silendus, neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, 29 aliquando fortuna, semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupata Asia, necatisque in ea omnibus civibus R. quos quidem eadem die, atque hora, redditis civitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione praemiorum interim iulserat, (quo tempore neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos quicquam Rhodiis par fuit. Horum fidem Mitylenaeorum perfidia illuminavit, qui M. Aquillium, aliosque Mithridati victos tradiderunt; quibus libertas, in vnius Theophanis gratiam, postea à Pompeio restituta est) cum terribilis Italiae quoque videretur imminere, sorte obuenit Sullae Asia provincia. is, egressus vrbe, cum circa Nolam moraretur; (quippe ea vrbs pertinacissime arma retinebat, exercituque Romano obsidebatur, velut poeniteret eius fidei, quam omnium sanctissimam bello praestiterat Punico;) P. Sulpicius tribunus pl. disertus, acer, opibus, gratia, amicitiiis, vigore ingenij atque animi celeberrimus, cum antea, rectissimam voluntate, apud populum maximam quaesisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene consulta ei male cederent, subito praeceps, C. Mario, post LXX. annum omnia imperia & omnes prouincias concupiscenti, addixit, legemque ad populum tulit, qua Sullae imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasque leges perniciosas, & exitiabiles, neque tolerandas liberae civitati, tulit: quin etiam Q. Pompeij consulis filium, eundemque Sullae generum, per emissarios factionis suae interfecit. Tum Sulla, contracto exercitu, ad urbem rediit, eamque armis occupavit, XII. auctores novarum pessimarumque rerum, inter quos Marium, cum filio, & P. Sulpicio, vrbe exturbavit, ac, lege lata, exules fecit. Sulpicium etiam assecuti equites, in Laurentinis paludibus iugulanere, caputque eius erectum & ostentatum pro Rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum, annoque LXX. nudus, ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens confectantes Sullae equites, abdiderat, iniecto in collum loro, in carcerem Minturnensium, 30 iussu II. viri, perductus est. ad quem interficiendum missus cum gladio seruus publicus, natione Germanus, qui forte ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, vt agnouit Marium, magno eiulatu expromenti indignationem casus tanti viri, abiecto gladio, profugit e carcere. Tum cives, ab hoste, misereri paullo ante principis viri, docti, instructum cum viatico, collataque veste, in nauem imposuerunt. at ille, assecutus circa Aenariam filium, cursum in Africam direxit; inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthagenensium toleravit; cum 31 Marius aspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio. Hoc primum anno, sanguine consulis Romani, militis imbutae manus sunt: quippe Pompeius,

28. VNDEQVINQVAGESIMO ANNO.] *Plutarchus, quinquagesimo. Ὑπατος μὲν, inquit, ἀποδείκνυται πενήτην ἔτη γεγονώς.*

29. ALIQUANDO FORTUNA, SEMPER ANIMO MAXIMVS.] *Malim, aliquamdiu. Sed de magnitudine animi huius regis, emendetur Sallustianum fragmentum (apud Fabium, si memini.) Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus. Facito: perinde & animatus.*

30. IVSSV II. VIRI.] *An potius, II. virum? Duo enim certe in coloniis.*

31. MARIVS ASPICIENS CARTHAGINEM, &c.] *Egregie exprimit & subiicit lubricum istud & incertum rerum humanarum. Placuit Lucano, & mutatus est:*

— Solatia fati
Carthago Mariusque tulit, pariterque iacentes
Ignouere deis.

peius, colleg
uerat, interfe
ciuitas Italix
& multitudo
cium, quam
licitus est.
pulsus, col
senatus, con
flamen Diali
primo centur
qui circa Nol
signa consul
nam delectu
uerat. Opus e
exilio reuoca
Co. Pompeiu
centum agrum
bem, cum in
norum, ampli
solatus, ita se
temporibusq
tiz, se exercit
conflixit. Cu
pugnantibus
est. Post hor
silencia, Co.
morbo ciuium
diam debuer
liz, primus
consul fuit. C
occupauerunt
C. Marius, pe
delius, nisi m
quique emin
sul Octavius
sub adventum
guine, quos sa
Cinx, parti
M. Antonius
dia sua morat
utum, & bel
cum ad mo
llatoque ign

32. SVB 1751
VRBIS ROM
STANTIBVS
fuit. Socij Rom
pugnasse & sp
pare una pug
vlli sed altore
non pro sermo
ipsis mceribus

A peius, collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeij proconsulis, seditione, sed quam dux creauerat, interfectus est. Non erat Mario Sulpicioque Cinna temperatior. itaque, cum ita ciuitas Italiæ data esset, vt in octo tribus contribuerentur noui ciues; ne potentia eorum, & multitudo, veterum ciuium dignitatem frangeret; plusque possent recepti in beneficium, quam auctores beneficij; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est. quo nomine, ingentem totius Italiæ frequentiam in urbem acciuerat. è quâ pulsus, collegæ optimatumque viribus, cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatus, consulatus ei abrogatus est, successusque in eius locum L. Cornelius Merula, flamen Dialis. Hæc iniuria homine, quam exemplo, dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primò centurionibus ac tribunis, mox etiam, spe largitionis, militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. is cum vniuersus in verba eius iurasset, retinens insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero nouorum ciuium, è quorum delectu ccc. amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleuerat. Opus erat partibus, auctoritate, gratiâ, cuius augendæ, C. Marius, cum filio, de

2 Pompeius interfectus.

Cor. Cinna turbamenta.

Consulatus ei admittitur. Exercitum corrumpit.

B exilio reuocauit, qui que cum iis pulsi erant. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius, Magni pater, (cuius præclarâ operâ bello Marsico præcipuè circa Picenum agrum, vt præscripsimus, vsa erat resp. qui que Asculum ceperat; circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, v. & LXX. ciuium Romanorum, amplius LX. Italicorum vnâ die conflixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium mediumque partibus præstitit, vt omnia ex proprio vsu ageret, temporibusque insidiari videretur, & huc atque illuc, vnde spes maior affuisset potentia, se exercitumque deflecteret; sed, ad vltimum, magno atroci que prælio, cum Cinna confligit. Cuius commissi patriæque ³² sub ipsis mœnibus, sociisque urbis Romanæ pugnantibus spectantibusque, quam fuerit euentus exitiabilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc, cum vtrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit: cuius interitus voluptas, amissorum aut gladio, aut morbo ciuium pænè damno repensata est: populusque Romanus, quam viuo iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. Seu duæ, seu tres Pompeiorum fuere familia, primus eius nominis, ante annos ferè CLXVIII. Q. Pompeius cum Cn. Seruilio consul fuit. Cinna, & Marius, haud incruentis vtrunque certaminibus editis, urbem occupauerunt: sed prior ingressus Cinna, de recipiendo Mario, legem tulit. mox

Marium reuocat.

Cn. Pompeius pater.

Ambiguit cum Cinna pugnat.

C Marius, pestifero ciuibus suis reditu, intrauit mœnia. nihil illâ victoriâ fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset secuta. neque licentiâ immediocri sæuitum, sed excelsissimi quique eminentissimæ ciuitatis viri variis suppliciorum generibus affecti. in iis consul Octavius vir lenissimi animi, iussu Cinna, interfectus est. Merula autem, qui se sub aduentum Cinnae consulis abdicauerat, incisus venis, superfusoque altaribus sanguine, quos sæpè pro salute reip. flamen Dialis precatus erat deos, eos in execrationem Cinnae, partiumque eius tum precatus, optimè de rep. meritum spiritum reddidit. M. Antonius, princeps ciuitatis, atque eloquentiæ, gladiis militum, quos ipsos faciendâ suâ moratus erat, iussu Marij Cinnaeque, confossus est. Q. Catulus, & aliarum virtutum, & belli Cimbrici gloriâ, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus; cum ad mortem conquireretur, conclusit se loco, nuper ³³ calce arenaque perpolito, illatoque igni, qui vim odoris excitarer, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo,

Cinna urbem intrat. Mox Marius.

Octavius casus. Et Merula.

Et Antonius. Et Catulus.

mortem

32. SVB IPSIS MOENIBVS, SOCIISQVE VRBIS ROMANÆ PUGNANTIBVS SPECTANTIBVSQVE.] Displicent, nec germana sunt. Socij Romanæ urbis, duriter dicuntur: ydem pugnasse & spectasse, falsò. Nam ciues quoque parte vnâ pugnarunt, nec socij sanè spectatores vlli sed actores. Denique copula in voce sociisque, non pro sermonis textu. Nos credimus fuisse: sub ipsis mœnibus oculisque (sive oculisque) urbis

Romanæ, pugnantibus spectantibusque quam fuerit exitiabilis. Hæc pugna, inquit, commissâ, non vt alia procul à patriâ, sed apud Ianiculum, sub ore atque oculis Romanæ urbis, quam tristis funestaque fuerit & pugnantibus & spectantibus, agrè dici potest. Sic mihi videtur: & rogo nequis à τῶν ἐξω κερταίων κριτῆς ἔστω.

33. CALCE ARENAQVE PERPOLITO.] Verius fuerit, perlito.

mortem magis voto, quàm arbitrio inimicorum, obiit. Omnia erant præcipitia in rep. A
 nec tamen adhuc quisquam inueniebatur, qui bona ciuis Romani aut donare auderet,
 aut perere sustineret. Postea id quoque accessit, vt sæuitiæ causam avaritia præberet, &
 Bona ablata. modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur, & qui fuisset locuples, fieret nocens, sui
 quisque periculi merces foret; nec quidquam videretur turpe, quod esset quæstuosum.
 Secundum deinde consulatum Cinna, & septimum Marius, in priorum dedecus,
 C. Marij mors. iniit; cuius initio, morbo oppressus, decessit, vir in bello hostibus, in otio ciuibus infe-
 stissimus, quietisque impatientissimus. In huius locum suffectus Valerius Flaccus, tur-
 pissimæ legis auctor, quæ creditoribus quadrantem solui iusserat: cuius facti merita cum
 Sullares in Græciâ. pœna intra biennium consecuta est. Dominante in Italiâ Cinnâ, maior pars nobilitatis
 ad Sullam in Achaiam, ac deinde post in Asiam perfugit. Sulla interim, cum Mithri-
 datis præfectis, circa Athenas, Bœotiamque & Macedoniam, ita dimicauit, vt & Athe-
 nas reciperet, & plurimo circa multiplices Piræci portus munitiones labore expleto, am-
 plius $\overline{cc. m.}$ hostium interficeret, nec minus multa caperet. Siquis hoc rebellandi tempus
 Athenas oppugnatas. quo Athenæ oppugnatae à Sullâ sunt, imputat Atheniensibus, nimirum veri vetustatis
 que ignarus est. adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, vt semper & in
 omni re, quidquid sincerâ fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent. Ceterum
 tum oppressi Mithridatis armis homines miserimæ conditionis, cum ab inimicis tene-
 rentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia, corpora, necessitati seruien-
 Pax cum Mithridate. tes, intra muros habebant. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem ante omnia,
 supplicemque Mithridatem inuenit, quem multatum pecuniâ ac parte nauium, Asiâ,
 omnibusque aliis prouinciis, quas armis occupauerat, decedere coëgit: captiuos recepit:
 in perfugas noxiosque animaduertit: paternis, id est Ponticis finibus contentum esse
 C. Fimbria. iussit. C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum ante aduentum Sullæ, Valerium Flac-
 cum, consularem virum, interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus, fortè
 Mithridatem pepulerat prælio, sub aduentu Sullæ se ipse interemit, adolescens, quæ
 P. Lanatis sanctia. pessimè ausus erat, fortiter exsecutus. Eodem anno P. Lanæ tribunus pl. ³⁴ Sex. Lu-
 cilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, saxo Tarpeio deiecit; & cum collegæ eius,
 quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugissent, aquâ ignique iis interdixit. Tum
 Sulla, compositis transmarinis rebus, cum ad eum, primum omnium Romanorum,
 legati Parthorum venisset, & in iis quidam magi ex notis corporis respondissent,
 Is in Italiam. ³⁵ cælestem eius vitam & memoriam futuram, reuectus in Italiam, haud plura, quàm
 xxx. armatorum millia aduersum $\overline{cc.}$ amplius hostium exposuit Brundisij. Vix quid-
 quam in Sullæ opèribus clarius duxerim, quàm quòd, cum per triennium Cinnæ
 Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum iis dissimulauit,
 nec, quod erat in manibus, omisit; existimauitque, antè frangendum hostem,
 Cinna cades. quàm vlscendum ciuem; repulsoque externo metu, vbi, quod alienum esset, vicisset,
 superaret quod erat domesticum. Ante aduentum L. Sullæ Cinna, seditione ortâ, ab
 exercitu interemptus est, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm ira-
 cundiâ militum. de quo verè dici potest, ausum eum, quæ nemo auderet bonus; per-
 fecisse, quæ à nullo, nisi fortissimo, perfici possent; & fuisse eum in consultando teme-
 rarium, in exsequendo virum. Carbo, nullo suffecto collegâ, solus toto anno consul
 Sulla mode- fuit. Putares, Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tantâ
 stia. cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque cum singulari curâ frugum, agro-
 rum, hominum, vrbium perduxit in Campaniam; tentauitque iustis legibus, & æquis
 conditionibus bellum componere: sed iis, quibus & pessima & immodica cupidi-
 tas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, con-
 fluen-

34. SEX. LVCILIVM SAXO TARPEIO DEIECIT.]
 Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem huius
 facti edit: sed in eo legas, Σεξτόν Λακίον: Sextum
 Lucinum. Nostrum, an illum rescribis?

35. CAELEM EIVS VITAM ET MEMORIAM
 FUTVRAM.] Suspecta mihi vocula. Nam cur Sulla

vita cælestis? imò scelestæ reuerâ, & facinorum ple-
 na. Si ad famam & nomen respicit prædictio: cur non
 immortalē, aut, quod ego velim censcāmque nunc
 substitui, celebrem dicat? Celebrem inquam lego: &
 in Plutarcho magorum hoc presagium breuiter sic con-
 cipitur, μέγιστον γένεσθαι.

Attentibus a
 Scipionem
 exercitu suo
 similis fuit
 to fuerit etu
 pinquant
 vt in eode
 victoriam,
 tus Dianæ,
 que corporib
 moria, & in
 consules Ca
 magis, quā
 consulis, apu
 præfidiu fir
 decesset, in qu
 que sibi vide
 lippus præto
 que iuris au
 Antistium a
 perdat nobil
 vt prædixim
 sit? nunc
 domi belliq
 circiter XLII.
 Mario cos.
 cauit, vt ad

36. IVSTIS
 ferem. Quid si
 37. NAM
 EXARMATVM
 duxit Vellei?
 harum rerum Su
 ram id est Corro
 & Consulem,
 Sertorium. Ita
 que exhibuit &
 ante dictum, cum
 redeisset dimissu
 sem frustra occu
 Appianum vide.
 38. GRATVS
 alij dixerunt. Se
 nam legi non
 de elephantum
 & addit:
 & addit:
 & addit:
 nam elephantis
 maxime à Cap
 est in quod Sulla
 39. AQUAS
 CORPORIBVS
 me abito, reser
 que corporibus
 dex. Huius gra
 templi affixa p

A fluentibus ad eum optimo quòque, & sanctissimo, Felici deinde circa Capuam euentu Scipionem Norbanumque consules superat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu suo desertus, ac proditus, inuiolatus à Sullâ dimissus est. adeò enim Sulla dif- Clementia. similis fuit bellator, ac victor; vt, dum vincit, ³⁶ iustissimo lenior, post victoriam audito fuerit crudelior. ³⁷ nam & Consul, vt prædiximus, exarmatum Q. Sertorium, propinquanti mox bello facem, & multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes: credo, vt in eodem homine duplicis ac diuersissimi animi conspiceretur exemplum. Post victoriam, quâ descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, ³⁸ gratus Dianæ, cuius numini regio illa sacrata est, soluit; ³⁹ aquas salubritate in medendis- Diana do- num. que corporibus nobiles vt potius agros omnes addixit deæ, huius gratæ religionis memoria, & inscriptio, templi affixa posti, hodieque testatur ærea tabula. Interea deinde consules Carbo III. & C. Marius septies consulis filius, annos natus xxvi. vir animi C. Marius filius. magis, quàm æui paterni, multa fortiterque molitus, neque vsquam inferior nomine

B consulis, apud Sacriportum pulsus à Sullâ acie, Prænestæ, quod antè naturâ munitum præsidiiis firmauerat, se, exercitumque contulit. ⁴⁰ Ne quid vnquam malis publicis deesset, in quâ ciuitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus, optimus- Damasppe facinora. que sibi videbatur, qui fuerat pessimus. quippe, dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus prætor Domitium Scæuolam etiam pontificem maximum, & diuini humani- que iuris auctorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium, consulis fratrem, & Antistium ædilicium, velut fauentes Sullæ partibus, in curiâ Hostiliâ trucidauit. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, vxor Antistij, quæ, iugulato, Magnanima Calpurnia. vt prædiximus, viro, gladio seipsam transfixit. quantum huius gloriæ famæque accessit? ⁴¹ nunc virtute eminet, patriâ latet. At Pontius Telesinus, dux Samnitium, ⁴² vir Pontius Telesinus. domi bellique fortissimus, penitusque Romano nomini infestissimus, ⁴³ contractis circiter xl. fortissimæ pertinacissimæque in retinendis armis iuuentutis, Carbone ac Mario cos. ⁴⁴ abhinc annos xl. Kal. Nou. ita ad portam Collinam cum Sullâ dimi- Cum Rom. pugnat. cauit, vt ad summum discrimen & cum & rep. perduceret: quæ non maius pe-

C

36. IUSTISSIMO LENIOR.] Iusto lenior, magis ferrem. Quid si etiam mitissimo lenior?

37. NAM ET CONSUL, VT PRÆDIXIMVS, EXARMATVM Q. SERTORIVM.] Vbi hoc, sodes prædixisti Vellei? ne potuisti quidem. nam profecto nihil harum rerum Sulla gessit Consul, sed Proconsul. Clarum id est. Correctiunculâ igitur nos expeditur: Nam & Consulem, vt prædiximus, exarmatumque Sertorium. Ita sanè est. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit & in Consule: quo illo? Scipione, quem antè dictum, cum exercitum ipsûmque in potestatem redeisset, dimissum sine noxâ: & in Sertorio, qui Suefsam frustra occuparat, atque in Hispaniam aufugit. Appianum vide.

D 38. GRATVS DIANÆ.] Grates legendum, res & alij dixerunt. Sed de templo hoc Dianæ apud Pausaniam legi non omittendum. Ille libro v. vbi disputat de elephantum dentibus siue cornibus: ait, se vidisse ἐν τῇ τῆς Καμπανίων κρηπίδι ἐλέφαντος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ. & addit: ἡ δὲ ὡς εἰκόλοντα ἀπέχει μάλιστα Καπύνης τὸ ἱερόν: in terrâ Campanorum, caluam elephantis, in templo Dianæ. quod abest maximè à Capuâ triginta stadiis. Certe hoc ipsum est in quod Sulla tam munificus.

39. AQVAS SALVBRITE IN MEDENDISQVE CORPORIBVS NOBILES.] Totam hanc periodum sic, me arbitro, rescribas. Aquas salubritate medendis- que corporibus nobiles, agrosque omnes addixit deæ. Huius gratæ religionis memoriam inscriptio templi affixa posti, hodieque tabula testatur ærea

intra ædem. Inde Consules Carbo. Præiuit nobis prima editio, tum alibi ingenium, quo fas in his talibus modicè modesteque vti.

40. NE QVID VMQVAM.] Malim, vsquam.

41. NVNC VIRTUTE EMINET, PATRIA LATET.] Corruptum hoc esse dicam, & dicam tantum. Non enim medeor. Certe patria eius non latet, & Romanam fuisse nomen genûsque euincunt, Calpurnia Bestiæ filia.

42. VIR DOMI BELLIQUE FORTISSIMVS.] Primâ editione, animi bellique. Nec reijcio, cum simile sit illi Corneliano, ingens animi.

43. CONTRACTIS CIRCITER XL. MILLIBVS.] Penè duplicant numerum Appianus, Orosius, Eutropius, scribuntque millia lxxx. An non hic satem lx?

44. ABHINC ANNOS XL. KAL. NOVEMBRI- BVS.] Aldus reposuit, annos cxi. Rectè. sed de Kalendis Nouembribus etiâ mne rectum? ambigo. Nam paullo infra scribit: Felicitatem eius diei, quo Samnitium Telesini que pulsus est exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circensium honorauit memoriâ, quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. Atqui profecto perpetui ij ludi in Kalendario Romano sunt notati, non Kalendis Nouembribus (tunc enim nulli) sed vii. Kal. Nou. atque ibi sculptum: LVD. VICT. sicut & sequenti quatrinduo, LVDI. Nisi fallor, isti ipsi sunt, & ad hunc numerum Velleiana lectio reformanda.

45. MAGNI-

riculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicata, quàm eo die, quo circumuolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansque adesse Romanis vltimum diem, vociferabatur eruendam delendamque urbem; adiiciens, numquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos, nisi filua, in quam refugere solerent, esset excisa. Post primam demum horam noctis & Romana acies respirauit, & hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis, quàm morientis, vultum præferens: cuius abscissum caput ferri gestarique circa Præneste Sulla iussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adolescens per cuniculos, qui, miro opere fabricati in diuersas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine è terrâ emerisset, à dispositis in idipsum interemptus est. Sunt, qui suâ manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, vnâ oblesso, & erumpente, occubuisse prodiderint. vtcumque cecidit, hodieque tantâ patris imagine non obscuratur eius memoria. de quo iuuenes quid existimauerit Sulla, in promptu est. occiso enim demum eo, Felicis nomen assumpsit: quod quidem vsurpasset iustissimè, si eundem & vincendi & viuendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marij præfuerat Ofella Lucretius; qui cum antè Marianarum fuisset partium, prætor ad Sullam transfugerat. Felicitatem dici, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circensium honorauit memoriâ, quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. Paullò antè, quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, ⁴⁵ magnificis proeliis partium eius viri hostium exercitum fuderant, duo Seruiliij apud Clusium, Metellus Pius apud Fauentiam, M. Lucullus circa Fidentiam. Videbantur finita belli ciuilibis mala, cum ⁴⁶ Sullæ crudelitate aucta sunt. quippe, ⁴⁷ dictator creatus (cuius honoris vsurpatio per annos cxx. intermissa. nam proximus post annum, quàm Hannibal Italiâ excesserat: vt appareat populum Romanum vsus dictatoris non tam desiderasse, quàm timuisse potestatem imperij, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. vsi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ vsus est. Primus ille, & vltimus, exemplum proscriptionis inuenit, vt, in quâ ciuitate petulantis conuicij ⁴⁸ iudicium histrioni exoleto redditur, in eâ iugulati ciuis reip. constitueretur auctoramentum; plurimumque haberet, qui plurimos interemisset, neque occisi hostis, quàm ciuis, vberius foret præmium; fieretque quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos, qui contrà arma tulerant, sed in multos infantes sæuitum, adiectum etiam, vt bona proscriptorum venirent; exclusi que paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum iure prohiberentur, simulque, quod indignissimum est, senatorum filij & onera ordinis sustinerent, & iura perderent. Sub aduentum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, eius Pompeij filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marsico prædiximus, xxiii. annos natus, abhinc annos cxiii. priuatis vt opibus, ita consiliis magna ausus, magnificeque conata exsecutus, ad vindicandam restituendamque dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cuius viri magnitudo multorum voluminum instar exigit: sed operis modus paucis eum narrari iubet.

Fuit

D

45. MAGNIFICIS PROELIIS.] *Non muto. etiam paullo post, magnificentissimas res gerere inuenies.*

46. SULLÆ CRUDELITATE AVCTA SVNT.] *Suspicio scripsisse Velleium, nata sunt. Haud paullo argutior sic sententia, & auctoris exornata.*

47. DICTATOR CREATVS (CVIVS HONORIS VSVRPATIO, &c.) *Parum hac inter se apta. Distingui scribiq. mauelim: Dictator creatus (cuius honoris vsurpatio per annos cxx. intermissa; nam proximus post annum quàm Hannibal Italiâ excesserat: vt appareat populum Romanum non tam desiderasse, quàm timuisse) potestate imperij, quo priores ad vindicandam maximis pe-*

riculis remp. vsi fuerant, immodicæ crudelitatis licentiâ abusus est. *Ex hac distinctione, & transpositâ notâ parentheseos, longè alia clariorque sententia, quàm qua vulgatur. maximè si mecum potestate, pro potestate scribis: itémque abusus, non vsus.*

48. IVDICIUM HISTRIONI EXOLETO REDDITVR.] ** Alibi tentauimus hunc locum, etiamque alij. Nunc placeat: iudicium in histrionem ex albo. Nam id verum est. & legibus XII. animaduersi actores aut histriones, qui carmen actitassent quod infamiam flagitiūve faceret alteri. In bonâ omni Rep. ita solitum: hodierna licentia quàm effranis solutaque es!*

49. EX

Occiditur.

Marij filij
sades.Sulla Felix
dicitur.Ofella Lu-
cretius.Sulla Dicta-
tor.Proscriptio
eius.Cn. Pom-
peius.* In Episto-
licis.

Fuit hic genit
mendatur et
fortunam qu
tate præcipu
vt ab eo occu
tur, ne que
in reconci
sua numqua
numeraretur
nes ciues iure
illi assuetus co
di ingenium
daretur magis
gentis clarior
certam vstor
vit facinore. M
que triumpho
bem inuectus
sommum fast
do, senatum
sibi ignoscere
tem personale
cuius Sulla in
LXIV. fugitiu
diis, primò V
varis que cas
mò dimicauit
gloria penes
Cn. Pompei
qui cum con
tu irutum,
belli more, m
rate terrent
mendos mit
sulibus, vsq
rum orbis i
M. Antonij

49. Ex di
Arbitror hac le
in illam conu
que, cum ad
Confidera, &
quædam in
libro XIV.
Ille hirta c
rum
Et gratum t
50. IN REC
MVS.] Imò t
vni facilitas in
51. PENE C
mum est pro P
sapientia gradu
tiorum fecit, h
sequenter, inter

A Fuit hic genitus matre Luciliâ, stirpis senatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, sed ⁴⁹ ex dignitate constantiaque in illam conueniens amplitudinem, fortunam quoque eius, ad vltimum vitæ comitata est diem: innocentiâ eximius, sanctitate præcipuus, eloquentiâ medius; potentiæ, quæ honoris causâ ad eum deferretur, non vt ab eo occuparetur, cupidissimus; dux bello peritissimus; ciuis in togâ (nisi vbi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, ⁵⁰ in reconciliandâ gratiâ fidelissimus, in accipiendâ satisfactione facillimus, potentiâ suâ numquam, aut rarò ad impotentiam vsus, ⁵¹ pænè omnium votorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in ciuitate liberâ dominaque gentium, indignari, cum omnes ciues iure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conspiceret. Hic, à togâ virili assuetus commilitio prudentissimi ducis parentis sui, bonum & capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentiâ excoluit, vt à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validius. Tum M. Perperna, prætorius, è proscriptis, **B** gentis clarioris, quàm animi, Sertorium inter cenam Etoſcæ interemit, Romanisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctoraui facinore. Metellus & Pompeius ex Hispanis triumpharunt: sed Pompeius, hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem, quàm consulatum iniret, curru urbem inuectus est. quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium vectum, iniquo tulisse animo, C. Cæsaris, in altero consulatu petendo, senatum populumque R. rationem habere? adeò familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & inuidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personarumque dirigere. Hoc consulatu Pompeius tribuniciam potestatem restituit, cuius Sulla imaginem in iure reliquerat. Dum Sertorianum bellum in Hispaniâ geritur, **LXIV.** fugitiui è ludo gladiatorio Capuâ fugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ vrbe gladiis, primò Vesuuium montem petière, mox, crescente in dies multitudine, grauibus variisque casibus affecere Italiam, quorum numerus in tantum adoleuit, vt, quâ vltimò dimicauere acie, **XLV.** hominum se Romano exercitui opposuerint. Huius patrati gloria penes M. Crassum fuit, mox ⁵² Romanorum omnium principem. Conuerterat Cn. Pompeij persona totum in se terrarum orbem, & per omnia maiore vi habebatur: qui cum consul perquam laudabiliter iurasset, se in nullam prouinciam ex eo magistratu iturum, idque seruasset, post biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, vt, cum belli more, non latrocinio, orbem classibus, iam non furtiuis expeditionibus, piratae terrerent, quasdam etiam Italiæ vrbes diripuissent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetque ei imperium æquum in omnibus prouinciis cum proconsulibus, vsque ad quinquagesimum miliarium à mari. quo S. C. pænè totius terrarum orbis imperium vni viro deferebatur: sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonij præturâ decretum erat. sed ⁵³ interdum persona, vt exemplo nocet, ita inuidiam

Eius laudes.

Sertorij ca- des.

Tribunicia potestas restituta.

Spartacium bellum.

M. Crassus confect.

Piraticum bellum.

Pompeio id decretum.

49. EX DIGNITATE CONSTANTIAQUE, &c.]

D Arbitror hæc legenda: ex dignitate constanti, quæ in illam conueniens amplitudinem fortunamque, cum ad vltimum vitæ comitata est diem. Considera, & necum facies. De graui autem hac & ἀξιωματικῆν Pompeij formâ, ex Silio aliquid capies libro XIV.

Ille hirtâ cui subrigitur coma fronte, decorum

Et gratum terris Magnus caput.

50. IN RECONCILIANDA GRATIA FIDELISSIMVS.] Imò reconciliatâ. Nam ibi fides locum habet, vbi facilitas in reconciliandâ.

51. PÆNE OMNIUM VOTORVM EXPERS.] Nil minus est pro Pompeio. & quis vel Socrates ad hunc sapientiæ gradum venit, nil vouere? Aldus igitur vitorum fecit, haud malè. Possis &, notarum: ac consequenter, inter maximas. Vt velit nihil esse culpam

dum notandumque in Pompeio, præter nimiam estimationem sui & studium excellendi.

52. ROMANORVM OMNIUM PRINCIPEM.] Non sanè omnium: nec Cæsar aut Pompeius concesserint. Quid si, opibus? id verum sit. nec displiceat etiam omitti vocem, omnium, atque induci.

53. INTERDVM PERSONA, VT EXEMPLE NOCET, &c.] Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina, videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum: Interdum persona, vt exempla docent, aut inuidiam auget aut leuat. Hoc scilicet per occasionem, sententiæ modo, addit: Sæpe in eadem re aut culpâ inuidiam maiorem minoremve esse, & voces attolli aut minui, aspectu personæ magis quàm meriti. idq; exempla testari. Suprà hoc ipsum dixerat: Familiare esse hominibus, inuidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personarumque dirigere.

54. ÆQUA-

uidiam auget, aut leuat. In Antonio homines æquo animo passi erant. raro enim inuidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contra, in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbitrio aut deposituri, aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent. Dissuadebant optimates: sed consilia impetu victa sunt. Digna est memoriâ Q. Catuli cum auctoritas, tum verecundia: qui cum, dissuadens legem, in concione dixisset, esse quidem præclarum virum Cn. Pompeium, sed nimium iam liberæ reip. neque omnia in vno reponenda; adiecissetque, Si quid huic acciderit, quem in eius locum substituetis? sic clamauit vniuersa concio, Te, Q. Catule. Tum ille, victus consensu omnium, & tam honorifico ciuitatis testimonio, è concione discessit. Hic hominis verecundiam, populi iustitiam mirari libet: huius, quod non vltra contendit: plebis, quod dissuadentem & aduersarium voluntatis suæ, vero testimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus, ereptum senatui, ad equites, Sulla ab illis ad senatum, transtulerant, ⁵⁴ æqualiter inter vtrumque ordinem partitus est. & Otho Roscius lege suâ equitibus in theatro loca restituit. At Cn. Pompeius, multis & præclaris viris in id bellum assumptis, descriptoque in omnes recessus maris præsidio nauium, breui, inexsuperabili manu, terrarum orbem liberauit; prædonesque ⁵⁵ per multa prælia multis locis victos, circa Ciliciam classe aggressus, fudit ac fugauit. & quò maturius bellum tam latè diffusum conficeret, reliquias eorum contractas, in vrribus, remotoque à mari loco, incertâ sede constituit. ⁵⁶ Sunt qui hunc carpant. sed, quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. datâ enim facultate sine rapto viuendi, rapinis arcauit. Cum esset in fine bellum Piraticum, & L. Lucullus (qui, ante septem annos ex consulatu fortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, magnasque ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem sæpè multis locis fuderat, egregiâ Cyzicum liberarat victoriâ, Tigranem, regnum maximum, in Armeniâ vicerat, vltimamque bello manum panè magis noluerat imponere, quàm non potuerat, qui, alioqui per omnia laudabilis, & bello panè inuictus, ⁵⁷ pecuniæ expellebatur cupidine) idem bellum adhuc administraret, Manilius tribunus pl. semper vernalis, & alienæ minister potentie, legem tulit, vt bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium administraretur. Accepta ea, magnisque certatum inter imperatores iurgiis, cum Pompeius Lucullo ⁵⁸ infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem obiiceret imperij, ⁵⁹ neuterque ab eo, quod arguebatur, mentitus argui posset. nam ⁶⁰ neque Pompeius, vt primum ad temp. aggressus est, quemquam animo parem tulit: & in quibus rebus primus ⁶¹ esse debebat, solus esse cupiebat. neque eo viro quisquam aut alia omnia minus, aut gloriam magis concupiit. in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus, ⁶² vt qui eos, vt liben-

Q. Catulus.

Cotta iudicandi lex.

Roscij Theatralis.

Pirata vincuntur. In vrribus locantur.

L. Lucullus res.

Manilij lex.

Iurgia Luculli & Pompeij

54. ÆQUALITER INTER VTRVMQUE ORDINEM PARTITVS EST.] *Aliter hoc se habere certum est, nec inter duos ordines sed tres diuisum à Cottâ iudicandi munus. Nesciuit, aut neglexit Velleius? vix credam. magis de vitio: scribamque, inter ordines partitus est. Statim etiam malocum Aldo, loca constituit: aut, instituit. Nam certe Otho rei eius primus auctor.*

55. PER MVLTÀ PROELIA MVLTIS LOCIS VICTOS.] *Prima editioni abest vox prælia. Addita explenda sententiæ videtur. & fortean fuit, per multos, multis locis. Per multos, legatos nempe Pompeij & duces.*

56. SVNT QVI HVNC CARPANT.] *Scribo, hoc carpant.*

57. PECVNIAE EXPELLEBATUR CVPIDINE.] *Vnde expellebatur? aut qui conuenit hoc verbi? Lego, debellabatur. Vir, inquit, ab hoste inuictus, à pecuniâ vincebatur.*

58. INFAMIAM PECVNIAE.] *Puto rectius, infamem: & refero ad cupiditatem.*

59. NEVTERQUE AB EO, QVOD ARGVEBATVR, MENTITVS ARGVI POSSET.] *Vide num verius. certe clarius: neuterque aded, quod arguebat, mentitus argui posset. Neuter falsus conuinci arguiq, in eo posset, quod arguebat. Vterque vtrique veram culpam obiiciebat.*

60. NEQUE POMPEIVS QVEMQVAM ANIMO PAREM TVLIT.] *Animorum ergo inspector & arbiter Pompeius? non opinor. nec hoc illi egre, si quis animo aquaretur, sed si re & specie externâ. Fortasse, omnino, pro animo legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? vt sit, quemquam æquo animo parem.*

61. ESSE DEBEBAT.] *Diuino, esse hauebat.*

62. VT QVI EOS VT LIBENTISSIME INIRET, &c.] *Lego, & qui eos, item, arbitrio suo sumeret,*

libentissime
deponeret.
que, & appa
prum suffol
rogatum voc
teltatem re
dis, velocit
berrimis, pe
gloriz tempo
sed & Lucull
Pompeij apu
qui omnia i
ingenio maxi
consul, Sergij
coniurati
consularis im
& alij, clari
senatus dies, q
atque prænte
cipillo famil
minibus, prop
non poterat; c
nibus humani
pl. designatus
tulus coniurat
animi atque in
lenitatem sua
incendijsque v
tem amplifi
que in eos, qu
rentur domus
nierat: quip
reddidit. Con
stus abhinc
ducturus cali
notare tempo
Cicconem,
meret. Hac ip
ad Lucanum i
inua
Prætulit ar
luit sumpta
63. XERX
RAT.] In Pluta
callo inditum à
64. VIGILI
tripuit. Repone
in laude sui pon
lucem prodaxer
senatus præbu
tefecit.
65. PRIN
C. I. A.] Nota
ciz aliena sit.

A libentissimè iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret. & Lucullus, summus alioqui vir, profusæ huius in ædificiis, conuictibusque, & apparatus luxuriæ primus auctor fuit: quem ob iniectas moles mari, & receptum suffossis montibus in terras mare, haud in facete Magnus Pompeius ⁶³ Xerxem togatum vocare assueuerat. Per id tempus à Q. Metello Creta insula in populi R. potestatem redacta est, quæ, ducibus Panare & Laethene, xxiv. millibus iuuenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum vsu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigauerat. Ne ab huius quidem vsurâ gloriæ temperauit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur vindicare. sed & Luculli & Metelli triumphum cum ipsorum singularis virtus, tum etiam inuidia Pompeij apud optimum quemque fecit fauorabilem. Per hæc tempora M. CICERO, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir nouitatis nobilissimæ, & vt vitâ clarus, ita ingenio maximus, qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur; **B** consul, Sergij Catilinæ, Lentulique & Cethegi, & aliorum vtriusque ordinis virorum coniurationem singulari virtute, constantiâ, ⁶⁴ vigiliâ, curaque eripuit. Catilina metu consularis imperij vire pulsus est. Lentulus consularis, & prætor iterum, Cethegusque, & alij, clari nominis viri, auctore senatu, iussu consulis, in carcere necati sunt. ille senatus dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, iam multis in rebus conspicuam, atque prænitentem, in altissimo luminavit. Hic, genitus proauo M. Catone, ⁶⁵ principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio dijs, quàm hominibus, propior, qui numquam rectè fecit, vt facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuique id solum visum est rationem habere, quod haberet iustitiam; omnibus humanis vitijs immunis, semper fortunam in suâ potestate habuit. hic, tribunus pl. designatus, adhuc admodum adolescens, cum alij suaderent, vt per municipia Lentulus coniurati que custodirentur, pænè inter vltimos interrogatus sententiam, tantâ vi animi atque ingenij inuectus est in coniurationem, vt ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium, societate consilij suspectam fecerit: sic impendentia ex ruinis incendijsque vrbs, & commutatione status publici, pericula exposuit; ita consulis virtutem amplificauit, vt vniuersus senatus in eius sententiam transfiret, animaduertendumque in eos, quos prædiximus, censeret; maiorque pars ordinis eius Catonem prosequerentur domum. At ⁶⁶ Catilina non segniùs nota obiit, quàm sceleris conandi consilia inierat: quippe, fortissimè dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, ⁶⁷ supplicio reddidit. Consulatu Ciceronis non mediocre adiecit decus natus eo anno D. AVGVSTVS abhinc annos LXXXII. omnibus omnium gentium viris magnitudine suâ inducturus caliginem. Iam pænè superuacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat diremptos gradibus ætatis floruisse hoc tempore Cicronem, Hortensium, ⁶⁸ saneque Crassum, Catonem, Sulpicium, moxque Brutum,

Luculli luxus.

Creta victa à Metello.

M. Cicero.

Catilinaria coniuratio.

M. Cato Vicensis.

Catilina interitus.

Augusti natalis annus.

Oratores Romani.

D meret. Hæc ipsa autem Cato de Pompeio iam mortuo apud Lucanum in IX.

inuasit ferrum, sed ponere norat. Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amauit. Iuuit sumpta ducem, iuuit dimissa potestas.

63. XERXEM TOGATVM VOCARE ASSVEVERAT.] In Plutarcho leges, cognomen hoc iocosum Lucullo inditum à Q. Aelio Tuberone.

64. VIGILIA, CVRAQVE ERIPVIT.] Ineptè, eripuit. Repone, eruit. Nam hoc Cicero ipse vbique in laude suâ ponit, quòd coniurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamque Senatui præbuerit. Etiam Florus: Industriâ rem patefecit.

65. PRINCIPE ILLO FAMILIÆ PORCIÆ.] Nota familiam pro Gente: nisi si dictio Porciæ aliena sit, & à glossulâ. Tamen infra quoque

Cæsarem genitum nobilissimâ Iuliorum familiâ dixit.

66. CATILINA NON SEGNIVS NOTA OBIIT.] Alij aliter. Puto, mota obiit. Id est, non minus animosè semel à se mota peragere voluit, quàm mouere ea cæperat. Vtrobique audax, in ordiendo, in exsequendo. Probè etiam, vota obiit: ea que vouerat destinaueratq.

67. SUPPLICIO REDDIDIT.] Imò prælio. atque ita iam alijs correctum. Velleius infra: Ceionius auctor deditiois, supplicio quàm prælio mori valuit.

68. SANEQVE CRASSVM, CATONEM.] Lego: vnaque Crassum. Hac ipsâ ætate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Crassus, Cato. Crassum autem illum Dinitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus inter Romanos fuisse eloquen-

tum, Calidium, Cœlium, Caluum, & proximum Ciceroni Cæsarem; eorumque velut
 alumnos Coruinum ac Pollionem Asinium, æmulumque Thucydidis Sallustium, au-
 ctoreſque carminum Varro nem ac Lucretium, neque vlllo ⁶⁹ in suspecti operis sui car-
 mine minorem Catullum. Pænè stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumera-
 tio, inter quæ maximè nostri æui eminent ⁷⁰ princeps carminum Virgilius, Rabirius-
 que, ⁷¹ & consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso, perfectissimè in formâ
 operis sui: nam viuorum vt magna admiratio, ita censura difficilis est. Dum hæc in
 vrbe Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile aduersus Mithridatem, qui post
 Luculli profectio nem magnas noui exercitus vires reparauerat, bellum gessit. At rex,
 fufus fugatusque, & omnibus exfutus copiis, Armeniam ⁷² Tigranemque socerum
 petit, regem eius temporis, nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul
 itaque duos persecutus Pompeius, intrauit Armeniam. prior filius Tigranis, sed discors
 patris peruenit ad Pompeium, mox ipse supplex, & præfens se, regnumque ditioni eius
 permisit, præfatus neminem alium, neque Romanum, neque vllius gentis virum, futu-
 rum fuisse, cuius se societati commissurus foret, quàm Cn. Pompeium: proinde om-
 nem sibi vel aduersam, vel secundam, cuius auctor ille esset, fortunam tolerabilem fu-
 turam: non esse turpe, ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhonestè aliquem
 summitti, quem fortuna super omnes extulisset. Seruatus regi honos imperij, sed mul-
 tato ingenti pecuniâ: quæ omnis, ⁷³ sicuti Pompeio moris erat, redacta in quæstoris
 potestatem, ac publicis descripta litteris. Syria, aliæque, quas occupauerat, prouinciæ
 ereptæ, & aliæ restitutæ populo Romano, aliæ tum primùm in eius potestatem reda-
 ctæ, vt Syria, quæ tum primùm facta est stipendiaria. Finis imperij regis terminatus
 Armeniâ.

Haud absurdum videtur propositi operis regulæ, paucis percurrere, quæ cuiusque
 ductu gens ac natio redacta in formulam prouinciæ, ⁷⁴ stipendia pacta sit, ⁷⁵ notavi-
 mus facilius, vt quæ partibus simul vniuersa conspici possint. Primus in Siciliam transf-
 iecit

eloquentissimum ait. Est qui senemque Crassum
 legat, & de illo Lucio, qui cum Antonio vixit flo-
 runtque, intellegat. Valde errat. palam hic Velleius
 de ijs oratoribus qui M. Tullio compares, aut supares
 certè fuerunt. Nam Catonem, intellegit Uticensem:
 Sulpicium Seruium illum eloquio & iuris scientiâ lau-
 datum. Denique de altero illo Crasso iamantè à Velleio
 & suo loco dictum.

69. IN SUSPECTI OPERIS SVI CAR-
 MINE.] Cur non suscepti? nec enim aliud vult, quàm
 Catullum nullo minorem in opere & materiâ quam
 elegit. In magnis alij magni, hic nihil ijs minor, sed in
 paruis.

70. PRINCEPS CARMINVM VIRGILIUS,
 RABIRIVSQUE.] Vetus editio communicat hunc
 Principatum cum Rabirio, scribitque, Principes. Cre-
 dimusne tam magnificè sensisse de poëta hodie vix no-
 to Velleium? fortasse per amicitiam, aut aliâ de causâ.
 Ouidius quoque laudat:

— magnique Rabirius oris.

Et Seneca VI. de Beneficijs: Egregiè mihi vide-
 tur M. Antonius apud Rabirium poëtam excla-
 mare,

Hoc * habui quodcumque dedi. —

Fabius contra tenuiter de eo sentit: Rabirius & Pe-
 do non indigni cognitione, si vacet.

71. ET CONSECVTVS SALLVSTIVM LIVIVS.]
 Viro docto atque optimè (rem dico) de Velleio merito
 transposita hæc verba videntur: & ijs quæ supra sub-
 iungenda, Æmulumque Thucydidis Sallustium
 Cur enim, inquit, poëtis admisceatur historicum

scriptor Livius? Ratio aliqua est, sed hic vana. quia
 non studiorum similitudinem iniungendo, sed tempo-
 rum Velleius spectat. Livius autem illis prioribus in-
 ferior, & tantum non eui Velleiani. Obijt enim (Euse-
 bio sic traditum) quarto Tiberiani imperij anno.

72. TIGRANEMQUE SOCERVM PETIT.]
 Omnes tradunt generum fuisse. Vacillauit memoria
 Velleij? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto
 esse: & fortè vetus germanumque, socer eius petit.
 Ipse socer generum suum petit.

73. SICVTI POMPEIO MORIS ERAT.]
 Nonne idem mos alijs? & nonne semper pecunia pu-
 blica appensa Quæstorij? Ita, sed non pari fide. Luculli,
 Crassi, & eiusmodi rapones, partem plurimam in se
 deriuabant. Significat igitur & laudat integritatem
 Pompeij, qui publica pecunia abstinentissimus fuit. Ta-
 men Cato apud Lucanum, liberè, & vt Cato, profert,
 aliquid eum quoque delibasse:

Immodicas possedit opes, sed plura retentis.

Intulit.

74. STIPENDIA PACTA SIT.] Quasi pacifi-
 gentes victa cum hac victrice de stipendijs soleant.
 Rarè aut non hoc factum. ipsa superbe imponebat. Mea
 voluntate scribis, stipendiaria facta sit.

75. NOTAVIMVS FACILIVS, VT QUÆ PAR-
 TIBVS SIMVL VNIVERSA CONSPICI POSSINT.]
 Scribendum, Notabimus, vt facilius, quàm parti-
 bus, simul vniuersa conspici possint. Hac mente.
 Ego simul & vt in tabulâ proponam, vt lector ea ma-
 gis vno obtutu capere & simul animo insigere, quàm
 variè diducta, possit.

76. SED.

Poëta.

Mithridati-
 cum bellum.

Tigranes
 rex.

Syria pro-
 vincia facta.

Prouincia-
 rum series.

Sicilia.

* Legend.
 habeo.

iecit exercit
 ractus, fecit
 Punici belli
 hinc annos
 & secundum
 gum. Immo
 T. Manlio
 clausus dedit
 secundi belli
 uerſa, ductu
 Fuluius Nob
 sed beneficio
 capto Aristo
 quippe Sen
 uerat, facta p
 ria Pontusque
 nepoti Paulli
 noſtra, sæpe
 conspicitur;
 num orbis,
 pedomuit, v
 na, vt prædis
 panias aliase
 pro stipendiar
 lar, quam ce

76. SED
 77. ABHINC
 78. AD ATT
 79. C Y P
 80. QUIPP
 81. PÆNE
 82. IGNAV

A iecit exercitum consul Claudius, & prouinciam eam, post annos ferme LII. captis Syraculis, fecit Marcellus Claudius. Primus *Africam* Regulus, nono ferme anno primi Punici belli: ⁷⁶ sed post CCIV. annos P. Scipio Aemilianus, eruta Carthagine, ⁷⁷ abhinc annos CLXXXII. *Africam* in formulam redegit prouinciæ. *Sardinia* inter primum & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlij consulis, certum recepit imperij iugum. Immane bellicæ ciuitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertio Augusto principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus clausus dedit. In *Hispanias* primi omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio secundi belli Punici, abhinc annos CCL. inde variè possessa, & sæpè amissa partibus, vniuersa, ductu Augusti, facta stipendiaria est. *Macedoniam* Paullus, Mummius *Achaiam*, Fuluius Nobilior subegit *Ætoliam*: *Asiam* L. Scipio, Africani frater, eripuit Antiocho: sed beneficio senatus populiq̄ue R. mox ⁷⁸ ab Attalis possessam regibus, M. Perperna, capto Aristonico, fecit tributariam. ⁷⁹ *Cypro* deuictâ, nullis assignanda gloria est. **B** ⁸⁰ quippe Senatusconsulto, ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientiam acciuerat, facta prouincia est. *Creta*, Metelli ductu, longissimæ libertatis sine multata. Et *Syria* *Pontus*q̄ue Cn. Pompeij virtutis monumenta sunt. *Gallias* primum Domitio Fabio nepoti Paulli, qui Allobrogicus vocatus est, intratas cum exercitu, magnâ mox clade nostrâ, sæpè & affectauimus & amisimus, sed fulgentissimum C. Cæsaris opus in ijs conspicitur; quippe, eius ductu auspicijsq̄ue intractæ, ⁸¹ pænè idem, quod totus terrarum orbis, ⁸² ignauum conferunt stipendium. Ab eodem facta Numidicus *Ciliciam* perdomuit, visa vicisset post bellum Antiochinum Vulso Manlius *Gallograciam*. *Bithynia*, vt prædiximus, testamento Nicomedis relicta hereditaria. D. Augustus, præter *Hispanias* aliasq̄ue gentes, ⁸³ quarum titulis forum eius prænitet, pænè idem, factâ *Egypto* stipendiariâ, quantum pater eius Galliâ, in ærarium reditus contulit. At ⁸⁴ Ti. Cæsar, quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat, parem Illyrijs Dalmatisq̄ue

Africa.

Sardinia.

Hispania.

Macedonia.

Achaia.

Ætolia.

Asia.

Cyprus.

Creta.

Syria.

Pontus.

Gallia.

Cilicia.

Gallogracia.

Bithynia.

Egyptus.

C 76. SED POST CCIV. ANNOS P. SCIPIO.] Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hic centenaria nota. Nam ecce *Africa* intrata anno CCCCXCVIII. Carthago deleta, DCVII. quid amplius quam iusti intersunt anni CV? Tolle ergo grande hoc ἀνχεύισμα. Etiam minutum hoc quod sequitur.

77. ABHINC ANNOS CLXXXII.] Nam συλλογιστὴν euincit CLXXV. Facile colligere ex anno Carthagini deletæ iam dicto.

78. AB ATTALIS POSSESSAM REGIBVS.] Siue placet, Attalici. Ita enim Pergami regis dicti, quia aliquot Attali nomine. Strabo lib. XIII. Πέργαμον ἑπιφανὲς πόλις, καὶ πολὺν συνδυχίσασα χερσὶν τοῖς Ἀτταλικῶς βασιλεῦσι: Pergamum illustri ciuitas, & diu felix sub regibus Attalici. Ibi quoque origo eorum, & stemma.

79. CYPRO DEVICTA.] Melius, Cypri deuictæ.

80. QUIPPE SCITO.] Certum est Plebis hoc scitum non Senatus fuisse: eoque summo virorum Cuiacio visum hic reponi, PS^o.

81. PÆNE IDEM, QVOD TOTVS TERRARVM ORBIS.] Que mens? an tantum ferè stipendij conferre diuites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum & vanum est. An discrimen aliquod tributi Gallicani à reliquis prouincijs indicat? nuge, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego trajicio, & lego: idem quod pænè totus. Probè & cautè veritati nempe consultum est Velleius; & quia illa abnuat de toto orbe stipendiario, addidit pænè totum.

82. IGNAVVM CONFERVNT STIPENDIVM.]

Alij volunt, in ærarium conferunt. Quid opus mutatione? Reuerà ignauum stipendium, & eius pensio parum virilis. Tamen si quid opus, legam: in annos.

83. QVARVM TITVLIS FORVM EIVS PRÆNITET.] An hic ergo Index ille rerum Augusti tangitur? de quo Suetonius scripsit, & qui hodieque lacer visitur Ancyræ Galatiæ vrbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante Mausolæum Augusti statutus in æneis tabulis: at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breuiarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes ab eo, siue auspicijs eius, victæ, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Velleius hoc, quod Suetonius cap. XXXI. in Aug. Proximum à diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusque manentibus titulis restituit, & statuas omnium triumphali effigie in vtraque Fori sui porticu dedicauit.

84. TI. CÆSAR, QVAM CERTAM HISPANIS, &c.] Historiæ & fidei interest hoc corrigi. Numquid enim Tiberius Hispanos subegit, & domuit? nusquam factum, aut scriptum. Imò Augustus ipse, atque ita antea traditum, hoc ipso Indice: Hispania vniuersa ductu Augusti facta stipendiaria est. Huic sensui emendo: quam certam Hispanis confessionem extorserat parens, Illyrijs Dalmatisq̄ue extorsit. Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illyrijs patientiam extorsit, quam parens eius (Augustus) Hispanis.

Retia.
Vindelici.
Noricum.
Pannonia.
Cappadocia.
Pompeij res
in Oriente.

que extorsit. Retiam autem, & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque & Scordiscos, nouas imperio nostro subiunxit prouincias. Vt has armis, ita auctoritate Cappadociam populo R. fecit stipendiariam. Sed reuertamur ad ordinem.

Mithridates
victus & vi-
ctus exutus

Secuta deinde Cn. Pompeij militia, gloriæ laborisne maioris, incertum est. Penetratæ cum victoriâ Media, Albania, Hiberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos, Heniochosque, & Achæos. & oppressus auspiciis Pompeij, insidijs filij Pharnacis, Mithridates, vltimus omnium iuris sui regum, præter Parthicos.

Triumphus
Pompeij.

Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, suoque & ciuium voto maior, & per omnia fortunam hominis egressus, reuertit in Italiam, ⁸⁵ cuius reditum favorabilem opinio fecerat. quippe plerique, non sine exercitu venturum in urbem, affirmabant, & libertati publicæ statuturum arbitrio suo modum. Quò magis hoc homines timuerant, eò gratior ciuili tantum imperatoris reditus fuit. omni quippe Brundisij dimisso exercitu, nihil, præter nomen imperatoris retinens, cum priuato comitatu, quem semper illi vacare moris fuit, in urbem rediit; magnificentissimumque de tot regibus per biduum egit triumphum, ⁸⁶ longèque maiorem omni ante se inlatâ pecuniâ in ærarium, præterquam à Paulo, ex manubiis intulit. absente Cn. Pompeio, T. Ampius & T. Labienus tribuni pl. legem tulerunt, vt is ludis Circensibus ⁸⁷ coronâ aureâ, & omni cultu triumphantium vteretur, scenicis autem prætextâ, coronaque aureâ. id ille non plus, quàm semel, (& hoc sanè nimium fuit) vsurpare sustinuit. Huius viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, vt primùm ex Africâ, iterùm ex Europâ, tertio ex Asia triumpharet: & quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam eminentia inuidiâ carent. Itaque & Lucullus, memortamen acceptæ iniuriæ, & Metellus Creticus, non iniuste querens, (quippe, ornamentum triumphus eius, captiuos duces Pompeius subduxerat) & cum iis pars optimatium refragabatur, ne aut promissa ciuitatibus à Pompeio, aut benemeritis præmia, ad arbitrium eius, persoluerentur. Secutus deinde est consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum inijcit, & quamlibet festinantem, in se morari cogit. hic, nobilissimâ Iuliorum genitus familiâ, ⁸⁸ & quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, formâ omnium ciuium excellentissimus, vigore animi acerrimus, munificentia effusissimus, ⁸⁹ animo super humanam & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientiâ periculorum, Magno illi Ale-

Triplex de
triplici orbe.

C. Cæsar.

Laudes eius.

85. CUIVS REDITVM FAVORABLEM OPINIO FECERAT.] Certum est hoc esse contra mentem scripturæ, Velleij. An hoc fauorem Pompeio fecit, quod cum exercitu rediret & oppressurus libertatem crederetur? imò odium prorsus. Aldus igitur legit, formidabilem. Ego, infauorabilem: nouo, sed apposito verbo. Quidni istud, vt defauere & defauitio, que in Tertulliano scio mihi lecta?

86. LONGEQUE MAIOREM OMNI ANTE SE INLATA PECVNIA IN ÆRARIVM, PRÆTER QVAM A PAVLLO, EX MANVBIIS INTVLIT.] Plus ergo Paullus intulit, quàm Pompeius? Suprà de Paullinâ summâ vidimus: at hic Plutarchus auctor, Pompeium tulisse eis τὸ δημόσιον ταμίον ἐν νομισματικῇ κατὰ σκευῶν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ διαμύρια τάλαντα, παρὲς τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων: in publicum ærarium in pecuniâ & apparatibus argenti atque auri viginti millia talentum, præter ea quæ in milites dilargitus erat. Confer cum illo bis millies Paulli: altero tanto vincit. Ergo iure hic & ingeniosè rescriptum, Præterquam Capitolio intulit. Ad quem sensum etiam fac, maiore. non maiorem.

87. CORONA AVREA, ET OMNI CVLTV TRIUMPHANTIVM.] Parum periti rerum morumque Romanorum, qui auream coronam hic locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed è lauru. Et hæc ipsa Pompeij Laurea, ex Dionis claris verbis, lib. XXXVII. Δαφνοφορεῖν τε ἑωτὸν δεξιὰ πλάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν ἑσθλὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πύλαις μὲν αὐταῖς, τὴν δὲ ἑπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἰσθμίων ἀγῶσιν ἐνδύειν: Ipsum autem Laurum ferre (in capite) per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem, per ludos Circenses. Sunt hæc ipsa decreta, que Velleius dicit: & tu corrige.

88. ET, QVOD INTER OMNES ANTIQVISSIMOS CONSTABAT.] Vide ne fuerit: & quod inter omnes constabat, antiquissimâ. Nobilissima, inquit, gente natus; certè, omnium consensu, antiquissimâ. Nam potest, ritu Romano, vetustas esse in familiâ; non tamen imagines multæ, & nobilitas.

89. ANIMO SUPER HVMANAM NATVRAM ET FIDEM EUECTVS.] Probum est, sed de animo tamen, quia iam nunc præiuit, odiosè repetitum. Fortasse, omnino super.

90. C. MA-

xandro, sed
in vitam, no
tus, atque
uit, cum M
tiam; habuit
ministris S
mutatâ veit
idem postea
ab ijs retentu
quam aut no
potest, omittit
quid ex solite
Longum est
Asiam Magi
causari vti. C
est, (ita tamen
priuatus, & t
classis fugauit
sturnæ exped
tar, in Bithyn
quam obtine
se facturum n
dia inertiam)
sulis reddere
tiam in eund
cum patre pu
ijs acta fecera
predonibus
scalmorum
Hadriatici m
tarum nauibu
fortunæ paran
ordinem antea
Dolabellæ acc
neque ciuiles

90. C. MA
RMVS.] Isten
in Plutarcho lego
C. Mario fuisse
90. seniori Mari
91. Motu
metu. Est etiam
retineo, & paull
gistratus, multi
92. CVM I
OBTINEBAT.]
uelis edidit: v
Mauntius putat
tinebat. Scriptu
erim Asiam, et
& illa atate, un
erat: aliter scilicet
Velleij sermone
tate Bithynia illo

A xandro, sed sobrio neque iracundo, simillimus, qui denique semper & somno & cibo in vitam, non in voluptatem, vteretur; cum fuisset ⁹⁰ C. Mario sanguine coniunctissimus, atque idem Cinnæ gener; cuius filiam vt repudiaret, nullo modo compelli potuit, cum M. Pifo consularis Anniam, quæ Cinnæ vxor fuerat, in Sullæ dimisisset gratiam; habuissetque ferè XIII. annos eo tempore, quo Sulla rerum potitus est; magis ministris Sullæ, adiutoribusque partium, quàm ipso, conquirentibus eum ad necem, mutatâ veste, dissimilemque fortunæ suæ indutus habitum, nocte vrbe elapsus est. Idem postea admodum iuuenis, cum à piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab ijs retentus est, apud eos gessit, vt pariter ijs terrori venerationique esset, neque vquam aut nocte, aut die (cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur, aut discingeretur, in hoc scilicet, ne, si quando aliquid ex solito variaret, suspectus ijs, qui oculis tantummodò eum custodiebant, foret.

B Longum est narrare, quid, & quoties ausus sit, quanto opere conata eius qui obtinebat Asiam Magistratus P. R. ⁹¹ motu suo destituerit. illud referatur, documentum tanti mox euasuri viri. Quænox eam diem secuta est, quâ publicâ ciuitatum pecuniâ redemptus est, (ita tamen, vt cogeret, antè obsides à piratis ciuitatibus dari) contractâ classe, & priuatus, & tumultuariâ, inuectus in eum locum, in quo ipsi prædones erant, partem classis fugauit, partem merfit, aliquot naues, multosque mortales cepit; lætusque nocturnæ expeditionis triumpho, ad suos reuersus est, mandatisque custodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconsulem Iunium, (⁹² cum idem enim Asiam eam quam obtinebat) petens, vt auctor fieret sumendi de captiuis supplicij. quod cum ille se facturum negasset, ⁹³ venditurumque captiuos dixisset, (quippe sequebatur inuidia inertiam) incredibili celeritate reuectus ad mare, prius, quàm de eâ re vlli proconsulis redderentur epistolæ, omnes, quos ceperat, suffixit cruci. Idem mox ad sacerdotium ineundum (quippe ⁹⁴ absens pontifex factus erat, cum in Cottæ consularis locum pænè puer à Mario Cinnæque Flamen Dialis creatus, victoriâ Sullæ, qui omnia ab ijs acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria, & meritò iam infestis sibi, quattuor scalmorum nauem, vnâ cum duobus amicis decemque seruis, ingressus, effusissimum Hadriatici maris transiecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, vt putabat, piratarum nauibus, cum exsuisset vestem, alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit, frustratum esse visum suum, arborumque ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse imaginem. Reliqua eius acta in vrbe, nobilissimaque Dolabellæ accusatio, & maior ciuitatis in eâ fauor, quàm reis præstari solet, contentionesque ciuiles, cum Q. Catulo, atque alijs eminentissimis viris, celeberrimæ; & ante præ-

Res & uita eius summa.

A piratis capitur.

Liberatur.

Captos suos capis.

Cruci affigit. Pontifex factus.

Audacia eius.

Actiones ciuiles.

D 90. C. MARIO SANGVINE CONIUNCTISSIMVS.] *Istène patricius huic plebeio? Hoc saltem in Plutarcho lego, Iuliam Cæsaris amitam nuptam C. Mario fuisse, ex quâ minor Marius natus. Ergo seniori Mario adfinis, iuniori cognatus fuit.*

91. MOTV SVO DESTITVERIT.] *Legendum, metu. Est etiam in primâ editione destituere: quod retineo; & paullo antè, qui obtinebant Asiam magistratus, multitudinis numero lego.*

92. CVM IDEM ENIM ASIAM EAM QVAM OBTINEBAT.] *Verba implexa. Sceckius vocibus eiectis edidit: tum idem enim Asiam obtinebat. Manutius putat fuisse: Is enim Asiam tum obtinebat. Scriptura vetus mihi præit: Tum idem enim Asiam, eamque obtinebat. Hoc sensu. Tum, & illâ atate, vnus idemque, proconsul Asia & Bithynia erat: aliter scilicet quàm nostro auo. Hec planè pro Velleij sermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non prouincia, sed Regnum.*

Et nonne Cæsar ipse tunc desedit apud Nicomedem eius regem? Ita est. sed suspicari oporteat partem aliquam regionis auulsam, & adtributam Asia fuisse. Romani sæpè sic soliti incidere pennas regum. Sed hæc quia suspicio; valeat, si visum, sententia aliorum.

93. VENDITVRVMQVE CAPTIVOS DIXISSET.] *Mallet, vindicaturumque. Illud atrox responsum, hoc pro re. quia reuera captiui Proconsulis erant, in eius prouinciâ & administratione capti. Minatur ergo se vindicaturum eos & asserturum.*

94. ABSENS PONTIFEX FACTVS ERAT, CVM IN COTTÆ, &c.] *Valdè hic sudant, & vt culpæ manifestus vapulat Velleius. Bis, inquit, errat. quod & Cottam Flaminem Dialem facit, & Cæsarem ei dat successorem. Nam Tacitus clarè scribit, duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminem suffectum. Dio pariter libro LIV. Sub Augusto primum post Merulam Flaminem Dialem creatum. Quomodo igitur aut*

præturam victus, maximi pontificatus petitione, Q. Catulus, omnium confessione senatus princeps; & restituta in ædilitate, aduersante quidem nobilitate, monumenta C. Marij, simulque reuocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi; & prætura, quæ turæque mirabili virtute atque industriâ obita in Hispaniâ, cum esset quæstor sub Vetere Antistio, auo huius Veteris, consularis atque pontificis, duorum consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intelligi potest; quò notiora sunt, minùs egent stylo.

Societas
eritumui-
valis.

⁹⁵ Hoc igitur c o s. inter eum, & Cn. Pompeium, & M. Crassum inita potentia societas, quæ vrbi orbiq; terrarum, nec minùs diuerso quoque tempore, ipsis exitiabilis fuit. Hoc consilium sequendi Pompeius causam habuerat, vt tandem acta in transmarinis prouincijs, quibus, vt prædiximus, multi obtrectabant, per Cæsarem confirmarentur consulem: Cæsar autem, quòd animaduertebat se, cedendo Pompeij gloria, aucturum suam, & inuidiâ communis potentia in illum relegatâ, confirmaturum vires suas: Crassus, vt, quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeij, viribus teneret Cæsaris. Affinitas etiam inter Cæsarem Pompeiumque contracta nuptijs, quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit vxorem.

Cæsaris Iu-
liam Pom-
peius ducit.

Lex agraria.

In hoc consulatu Cæsar legem tulit, vt ager Campanus plebei diuideretur, suafore legis Pompeio. ita circiter xx. ciuium eò deducta, ⁹⁶ & ius ab his restitutum post annos circiter c l i i. quàm bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat.

Bibuli vi-
stas.

Bibulus collega Cæsaris, cum actiones eius magis vellet impedire, quàm posset, maiore parte anni domi se tenuit. quo factò dum augere vult inuidiam collegæ, auxit potentiam.

Tum Cæsari decretæ in quinquennium Gallia.

P. Clodius.

Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi, neque faciendi vllum, nisi quem vellet, nosset modum, malorum propositorum exsecutor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & actus incesti reus, ob inirum inter religiosissima P. R. sacra adulterium; cum graues inimicitias cum M. Cicerone exercebat, (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & à patribus ad plebem transfirer, legem in tribunatu tulit: Qui ciuem R. damnatum interemisset, ei aquâ & igni interdiceretur. Cuius verbis, etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. ita vir optimè meritis de rep. conseruatæ patriæ pretium calamitate exsilij tulit. Non caruerunt suspitione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quòd inter xx. viros diuidendo agro Campano esse noluisset. Idem ⁹⁷ intra biennium, ferâ Cn. Pompeij curâ, verùm & cupito interitu, votisque Italiae, ac de-

Ciceronem
palsit.

cretis

Cotta Flamen, aut Cæsar? De Cæsare facile est. creatum dicit, non dicit inuuisse aut gessisse. De Cottâ, vocula vna, traiecta soluet nodum. Scribe: absens Pontifex factus erat in Cottæ Consularis locum, cum pænè puer à Mario, &c. Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sanè Maximus: postea adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cum antea Flamen quidem designatus esset, sed Sulle violentiâ honor ille ei ademptus. Hac ita esse cum res clamat, tum inuat nonnihil (vnicum & solenne hic nobis auxilium) Editio prisca: in quâ prius illud cum nusquam comparat. Ego autem suo loco reposui, aut potius repperi & eduxi, cum latitaret in verbo, locum.

⁹⁵ HOC IGITUR CONSVLE.] Imò non illo Consule, sed Consule designato. Suetonius ita narrat, cap. x i x. & Liuij epitoma: C. Cæsar Lusitanos subegit, eoq; consulatus candidato, & captante rempublicam inuadere, conspiratio inter tres Principes ciuitatis facta, Cn. Pompeium,

M. Crassum, & C. Cæsarem. Idem Appianus. & addit Varronis librum in hanc conspirationem fuisse, cui titulus Τετραπνος.

⁹⁶ ET IUS AB HIS RESTITVTVM.] Cl. Puteanus inter lumina Gallia (heu quàm tenebrosa nunc & adflicta!) leg. censebat: Ius ciu. his restitutum, id est, ciuitatis. Certè rem tangit, & liquet hanc esse Velleij mentem. De verbo tamen ambigo: & quid si fuit, ius his restitutum, deletâ voce qua imperitè irrepserat? Ratio & historia non abnuat. Nam ius apud eos nullum aut iurisdictionis: sed petebant Româ. Liuius: Ceterum habitari tantum, tanquam urbem, Capuam, frequentariq; placuit: corpus nullum ciuitatis, nec Senatuum, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Præfectum ad iura reddenda ab Româ quotannis missuros. Tamen à Puteano nondum abeo, & viri & rei causâ.

⁹⁷ INTRA BIENNIVM.] Satis laxè scriptum, Omnino intra biennium: atque adeò absuit tantum Cicero

D

cretis senat
stitutus est.
diosius, au
speciosè à s
Idem P.
rep. relega
quæstore,
morum viri
vim intulit
tegritatem l
senatu effus
quàm ad cu
Cum dei
ageret; nec
captis hosti
imperio noi
M. Crassus,
biliter gestu
Cæsari, l
ris prouinci
ra sanctissim
piscendâ au
ditis cum o
tantum mo
Transgressu
copijs equit
C quias legion
Syriamque
euentu, fu
Per hæc
Cicero mens
no DCXCV. cir
ti, mense sexti
putauit, parum
98. LEG
Atqui diu a
Medetur A
Quæstorius.
99. CV
NEFAS ES
inmissâ neq
Sed Titius ip
in sensu par
stabilem esse
luatur, si lau
auctorem eius
mo ad Nicom
re: quòd opt
que & deos
rorum eos q
mus. Sed noi
tu à recto se
lnt. Quid er
laudari in C
nentiam, cum
virtutes. In

A cretis senatus, virtute atque actione Annij Milonis, tribuni pl. dignitati patriæque restitutus est. Neque, post Numidici exsilium, aut reditum, quisquam aut expulsus inuidiosius, aut receptus est lætius. Cuius domus, quàm infestè à Clodio disiecta erat, tam speciosè à senatu restituta est. Eius reditus.

Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerij titulo, M. Catonem à rep. relegavit. quippe 98 legem tulit, vt is quæstor cum iure prætorio, adiecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemæum, omnibus morum vitijs eam contumeliam meritum. sed ille, sub adventum Catonis, vitæ suæ vim intulit: vnde pecuniam longè speratâ maiorem Cato Roman rettulit: 99 cuius integritatem laudari nefas est: insolentia pænè argui potest, quòd, vnà cum consulibus ac senatu effusâ ciuitate, obuiam cum per Tiberim subiret nauibus, non antè is egressus est, quàm ad eum locum peruenit, vbi erat exponenda pecunia. Cato in Cyprum.

B Cum deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Cæsar in Galliâ ageret; nec contentus plurimis ac felicissimis victorijs, innumerabilibusque cæsis, & captis hostium millibus; etiam in Britanniam transiecit exercitum, alterum pænè imperio nostro ac suo quærens orbem: 100 inuictum par consulum Cn. Pompeius, & M. Crassus, alterum iniere consulatum, qui neque petitus honestè ab his, neque probabiliter gestus est. Cæsar in Galliâ. In Britannia.

Cæsar, lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogata in idem spatium temporis prouinciæ: Crasso, bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. qui vir, cetera sanctissimus, immunisque voluptatibus, neque in pecuniâ, neque in gloriâ concupiscendâ aut modum norat, aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam diris cum omnibus, tribuni pl. frustra retinere conati. quorum execrationes si in ipsum tantummodò valuissent, 101 vtile imperatoris damnum saluo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphratem Crassum, petentemque Seleuciam, circumfusus immanibus copijs equitum, rex Orodes vnà cum parte maiore Romani exercitus interemit. reliquias legionum C. Cassius atrocissimi mox auctor facinoris, tum quæstor, conseruauit; Crassus in Parthos it.

C Syriamque adeò in P. R. potestate retinuit, vt transgressos in eam Parthos, felici rerum euentu, fugaret ac funderet. Cædit enim suis. C. Cassius.

Per hæc insequentiæque, & quæ prædiximus, tempora, 102 amplius cccc. hostium à C. Cæsa-

Cicero menses ipsos quatuordecim. Pulsus enim anno DCXCV. circiter Kal. Apriles: redijt anno insequenti, mense sextili. Plutarchus tamen menses XVI. computauit, parum exactè.

98. LEGEM TVLIT, VT IS QVÆSTOR.] *Atqui diu antè Cato Quæstor, quod notum est. Medetur Aldus, & legit: Quæstor. ego felicius: Quæstorius.*

D 99. CVIVS INTEGRITATEM LAVDARI NEFAS EST.] *Aldum hic culpât Rob. Titius, qui immisâ negatione legit (profectò malè) non laudari. Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat. adeò præstabilem esse Catonis integritatem, vt quasi poluatur, si laudibus eum quis prosequi velit. Et dat auctorem eius interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait: ὅτι τῶν ἀεισωνῶν ἔστιν ἐπαινοῦς: quòd optimarum rerum non sit laudatio. Itaque & deos felices beatosque prædicamus, & virorum eos qui diis proximi: non autem laudamus. Sed nos Titi tam liberè à te discedimus, quàm tu à recto sæpè & à vero. Nihil minùs Velleius voluit. Quid ergo? hoc arguè saltem dixit, Nefas esse laudari in Catone integritatem & à pecuniâ abstinentiam, cum aliæ sint eius magis eximie, magis rare virtutes. Integritas in alium aliquem etiam è vulgo*

cadat: in Catone laudetur, quidquid in alio haud temerè existet. Ita Claudianus in laudatione Mallij:

Nam speras quis opes, intactaq; pectora lucro Commemoret? fuerint aliis hæc fortè decora, Nulla potest laus esse tibi quæ crimina purget. Planè ad hanc sententiam est: etiam illud Taciti de Agricola: Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit.

100. INVICTVM PAR CONSVLVM CN. POMPEIVS, ET M. CRASSVS.] *Age, Pompeius inuictus esto (etsi Cæsar aliter docuit:) quid? etiàmne Crassus? Inconueniens planè verbum. Scribo: inclutum par.*

101. VTILE IMPERATORIS DAMNVM.] *Ne crede tam malignè de Crasso sensisse aut scripsisse Velleium, vt censeat vtilem patrie fuisse eius mortem. Honestius veriusq;: vile Imperatoris damnum. id est, exigua, nec in magno, iactura.*

102. AMPLIVS CCCC HOSTIVM A C. CÆSARE CÆSA.] *Valdè atterit Cæsarianam laudem (si modò laus è cadibus:) atterit inquam præ alijs & libet. Nam ecce Plinius scribit, Præter ciuiles victorias, vndecies centena & nonaginta duo millia hominum occisa ab eo præliis. Et Appianus in Celticis: Μυριάσι τε ἑδ' ἀνδρῶν ἀγέλων, ἐν τοῖς δὲ καὶ ἑρισίω ἐν οἷς ἐς εὐαθύνησεν, ἐς χεῖρας ἡλθον, εἰ ἢ ἔοικε ἐν τῷ*

Cæsaris res
in Galliâ.

C. Cæsare cæsa sunt, plura capta. ¹⁰³ pugnatum sæpè directâ acie, sæpè in agminibus, sæpè eruptionibus. bis penetrata Britannia. nouem denique æstatibus, vix vllâ non iustissimus triumphus emeritus. Circa Alexiam verò tantæ res gestæ, quantas audere, vix hominis; perficere, pænè nullius, nisi dei, fuerit.

Iulia obiit.

Pompeius
tertius
consul.

¹⁰⁴ Septimo fermè anno Cæsar morabatur in Gallijs, ¹⁰⁵ cùm medium iam ex inuidiâ Pompeij malè cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæsarem concordia pignus, Iulia, vxor Magni, decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque paruus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue spatium obiit. Tum, in gladios cædesque ciuium furente ambitu, cuius neque finis reperiebatur, nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio, etiam aduersantium antea dignitati eius iudicio, delatus est. cuius ille honoris gloriâ, veluti reconciliatis sibi optimatibus, maximè à C. Cæsare alienatus est. sed eius consulatus omnem vim in coërcitionem ambitus ¹⁰⁶ exercuit.

Clodij cades.

Quo tempore P. Clodius, à Milone, candidato consulatus, exemplo inutili, facto salutari reip. circa Bouillas, contracta ex occurso rixâ, iugulatus est. Milonem reum non magis inuidia facti, quàm Pompeij damnauit voluntas. quem quidem M. Cato palàm latâ absoluit sententiâ. quam si maturius tulisset, non defuissent, qui sequerentur exemplum; probarentque eum ciuem occisum, quo nemo perniciosior reip. neque bonis inimicior vixerat.

Semina ciui-
lis belli.

Intra breue deinde spatium belli ciuili exarserunt initia, cùm iustissimus quisque & à Cæsare & à Pompeio vellet dimitti exercitus. quippe Pompeius in secundo consulti Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse, ac præsidens vrbì, per Afranium & Petreium, consularem ac prætorium, legatos suos, administrabat; & ijs, qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur; ijs, qui ab ipso, aduersabatur. qui si ante biennium, quàm ad arma itum est, perfectis muneribus theatri, & aliorum operum, quæ ei circumdedit, grauissimâ tentatus valetudine, decessisset in Campaniâ, (quo quidem tempore vniuersa Italia vota pro salute eius, primo omnium ciuium, suscepit) defuisset fortunæ destruendi eius locus; &, quam apud superos habuerat magnitudinem, inlibatam detulisset ad inferos.

Pompeij
mors.

Bello autem ciuili, & tot, quæ deinde per continuos xx. annos consecuta sunt, malis, non alius maiorem flagrantioresque, quàm C. Curio tribunus pl. subiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, suæ alienæque & fortunæ & pudicitia prodigus, homo ingeniosissimè nequam, & facundus malo publico. ¹⁰⁷ cuius animo, voluptatibus, vel

C. Curio
tribunus.

ἐν τὰ μέρη συναράγοι, τετρακοσίων πλείοσι. Καὶ τῶν ἑκατὸν μὲν ἐζώρησαν, ἑκατὸν δὲ ἐν αὐτῷ πόνῳ κατέθανον. Quadragies centena millia ferocium hostium (si quis partes in vnum & in summam redigit) decem illis annis quibus Gallia præfuit, manus cum eo conseruere. è quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipso certamine perire: reliquis scilicet elapsis. Nec aliter Plutarchus per occasionem enumerat, in Pompeio. Quis ergo ambiget hic rescribere ¹⁰⁰⁰ id est, octingenta millia hostium? Etiam si quis amplius let, per me voliceto.

103. PUGNATVM SÆPE DIRECTA ACIE, SÆPE IN AGMINIBVS.] Malim ad Linianum exemplum, sæpè agminibus. Ille XXI. Magis agmine, quàm acie, in viâ concurrerunt. Agminibus concurrere est, non explicatis ordinibus distinctâq. acie.

104. SEPTIMO FÈRME ANNO.] septimum ferme annum, ego.

105. CVM MEDIUM IAM EX INVIDIA POMPEII, &c.] Displicet suspectumq. est in primore loco nomen Pompeij. Si rectum, quid ita statim

Pompium repetit? cur non potius scribit, inter eum & C. Cæsarem? series & mos stili sic postulabat. Cur etiam solum Pompeium causam facit infida huius concordia? Peccauit enim non minus Cæsar. Denique primogenia lectio nulla habet Pompeij nomen. Illa sic: ex inuidiâ Ponti ac Camelia. Profecto legendum: ex inuidiâ potentia malè. Nam fuit compendio scriptum, pontiæ. Bona præ vulgatâ veraxq. hæc sententia. Obijt, ait, Iulia vnicum pignus siue vinculum concordia malè iam hærentis, quia alter alterius potentia inuidebant: hic illius crescenti, ille huius adule. Lucanus ad Iuliam:

Morte tuâ discussa fides, bellumque mouere Permissum ducibus. stimulos dedit æmula virtus.

Emulationem mutuam expressit, vti & hic Velleius.

106. EXERCUIT.] Potius, exeruit.

107. CUIVS ANIMO, VOLVPTATIBVS, VEL LIBIDINIBVS.] Polylogia displicet. Malim, cuius animi voluntatibus. Primum enim quasi honestius loquitur de Curione, & animi voluntates varias appellat: mox se corrigens, libidines. Sed Cupidi-

A

B

C

D

libidinibus
partibus, i
Cæsarem,
accepimus
nes pacis,
discussit
retum orac
plicabitur.
Nunc p
Lucullis, M
que sine pe
tilium mo
Lentulo
quam tu, M
melior id
senatus auc
non Pompe
pacis caus
ferocior; I
antè, quã
gravis, Pon
terribiora
contentus c
in petitione
cum exerci
relictâ vrb
nibusque C
ad Pompei
integris rec

piditates, qu
pidines, cupid
fensa. Eius li
suffecerint i
ti. Da aurum
108. A N
summâ ambig
let, trecentie
ties. Causam
omni ære ali
tionem à Cæ
ai Valerius li
fistertium a
ram, quod P
lum consule
tistalenti: C
mâ. Si ita est
dringentes u
in maiore sum
109. QVI
TATA.] Clar
câ, aut. vti
110. ET
NICI.] Scrib
111. CON
POMPEIO SV
Ego verò ha

A libidinibus, neque opes vllæ, neque cupiditates sufficere possent. hic primò pro Pompeij partibus, id est, vt tunc habebatur, pro rep. mox, simulatione, contra Pompeium & Cæsarem, sed animo pro Cæsare stetit. id gratis, ¹⁰⁸ an accepto centies H s. fecerit, vt accepimus, in medio relinquemus. ad vltimum, saluberrimas & coalescentis conditiones pacis, quas & Cæsar iustissimo animo postulabat, & Pompeius æquo recipiebat, discussit ac rupit, vnice caute Cicerone concordia publicæ. Harum præteritarumque rerum ordo cum iustis aliorum voluminibus promitur, tum, vti spero, nostris explicabitur.

Corruptus à Cæsare.

Nunc proposito operi sua forma reddatur, si prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortensio; qui cum sine inuidiâ in rep. floruisent, eminuisentque sine periculo, ¹⁰⁹ quietâ, aut certè non præcipitatâ, fatali ante initium bellorum ciuiliu morte functi sunt.

Catuli, Lucullorum, Metelli, Hortensij mors.

Lentulo & Marcello cos. post urbem conditam annis DCCIII. ¹¹⁰ & anno LXXXIIX.

B quàm tu, M. Vinici, consulatum inires, Bellum ciuile exarsit. Alterius ducis causa melior videbatur, alterius erat firmior. Hic omnia speciosa, illuc valentia. Pompeium senatus auctoritas, Cæsarem militum armavit fiducia. ¹¹¹ consules senatusque causæ, non Pompeio summam imperij detulerunt. Nihil relictum à Cæsare, quod seruandæ pacis causâ tentari posset. nihil receptum à Pompeianis; cum alter consul iusto esset ferocior; Lentulus verò saluâ rep. saluus esse non posset; M. autem Cato moriendum antè, quàm vllam condicionem ciuis accipiendam reip. contenderet. vir antiquus & grauis, Pompeij partes laudaret magis, prudens sequeretur Cæsaris; & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Vt deinde, spretis omnibus, quæ Cæsar postulauerat, tantummodò contentus cum vnâ legione titulum retineret prouinciæ, priuatus in urbem veniret, & se in petitione consulatus suffragijs P.R. committeret d. creuere: ratus bellandum Cæsare, cum exercitu Rubiconem transijt: Cn. Pompeius consulisque, & maior pars senatus, relictâ vrbe, ac deinde Italiâ, transmisere Dyrrhachium. At Cæsar Domitio, ¹¹² legionibusque Corfinij, quæ vnâ cum eo fuerant, potitus, duce aliisque, qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita vt appareret, malle integris rebus & condicionibus finire bellum, quàm opprimere fugientes, cum transgressos

Ciuile bellum.

Pompeij fuga.

piditates, quod sequitur, quomodo rectum? An cupidines, cupidines expleant? Vide num, ciuitates, hoc sensu. Eius libidines tam auide, tam capaces, vt non suffecerint ijs explendis satiandisq, aut opes aut ciuitates. Da aurum, da opida tota, Curio hiat.

D 108. AN ACCEPTO CENTIES H-S.] Iure in summâ ambigit Aldus, & spernit vt minutam. Mallet, trecenties. Ego alterum addo, & scribo sexcenties. Causam habeo: quod Dio Cassius auctor lib. XL. omni ære alieno, quo ingenti erat obstrictus, Curionem à Cæsare liberatum. atqui forum nostrum, ait Valerius lib. IX. cap. 1. Curiones filij sexcenties siltertiũ æris alieni aspexit. Causam etiam alteram, quod Plutarchus & Appianus consentiunt, Paululum consulem emptum à Cæsare mille quingentis talentis: Curionem autem maiore etiam summâ. Si ita est, cum tot ista talenta, paullo minùs quadringenties H-S. efficiant: quidni Valerium audiamus in maiore summâ?

109. QUIETA, AVT CERTE NON PRÆCIPITATA.] Clarius insertâ dictione quæ delituit: quietâ eâ, aut. vt ad remp. referas.

110. ET ANNO LXXXIIX. QVAM TV, M. VINICI.] Scribo: & ante septuaginta octo.

111. CONSVLES SENATVSQVE CAVSSÆ, NON POMPEIO SVMMAM IMPERII DETVLERVNT.] Ego verò hæc non capio. Quid est causæ deferre

summam imperij? Illa igitur imperauit? exercitus duxit, instruxit? nuga. Nos arbitramur fuisse: causâ nominis Pompeio. Illud sanè constat, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompeium, idq, (vt Velleius per me nunc dicit) causa fame & nominis Pompeiani. Ille enim triumphis victorijq, celebrer, & in ore omnium Magnus. Lentulus ipse Consul, qui more maiorum alioqui dux, apud Lucanum auctor huius sententiæ:

Consulite in medium Patres, Magnumque iubere
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriæque suumque
Imposuit.

Cæsar 111. Ciuil. in oratione Bibuli: Potestatem se eius rei nullam habere: propterea quod de Consilij sententiâ summam belli rerumque omnium Pompeio permiserint.

112. LEGIONIBVSQVE CORFINII, QVÆ VNA CVM EO FVERANT, POTITVS.] Cæsar in hac re legiones non nominat, sed cohortes XXXIII. quæ nondum fuisse videntur sub legionum suarum signis. Sunt autem illæ ipse cohortes, quæ, in iudicio Milonis, presidium iudicibus & Pompeio. Lucanus ad Domitium:

— tua classica seruat
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.

Vbi

gressos reperisset consules, in urbem reuertit: redditaque ratione consiliorum suorum **A**
 in senatu & in concione, ac miserimæ necessitudinis, cum alienis armis ad arma com-
 pulsus esset, Hispanias petere decreuit. Festinationem itineris eius aliquandiu morata
 Massilia est; fide melior, quam consilio prudentior, intempestiue principalium armo-
 rum arbitria captans, quibus ij se debent interponere, qui non parentem coercere pos-
 sunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius ad-
 uentu vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. vterque legatorum, & quisquis
 cuiusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium. Proximo anno, cum Dyr-
 rhachium, ac vicina ei vrbi regio, castris Pompeij teneretur, (qui, accitis ex omnibus
 transmarinis prouincijs legionibus equitum ac peditum auxilijs, regumque & tetrar-
 charum, simulque dynastarum copijs, immanem exercitum confecerat, & mare præsi-
 dijs classium, vt rebarur, seferat, quò minùs Cæsar legiones posset transmittere) suâ &
 celeritate & fortunâ C. Cæsar vsus, nihil in morâ habuit, quo minùs & cum vellet, ipse
 exercitusque classibus perueniret, & primò pænè castris Pompeij sua iungeret, mox et-
 iam obsidione munimentisque eum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quàm
 obsessis, erat grauior. ¹¹³ Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeri-
 tate, ingressus castra hostium, sæpiusque cum Lentulo collocutus consule, dubitante
 quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, ¹¹⁴ quibus non Hispaniæ suæ natus,
 sed Hispanus in triumphum & pontificatum assurgeret, fieretque ex priuato consulari-
 ris. Variatum deinde prælijs, sed vno longè magis Pompeianis prospero, quo grauitè
 impulsus sunt Cæsaris milites. Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriæ suæ Thessa-
 liam petijt. Pompeius, longè diuersa alijs suadentibus, (quorum plerique hortabantur,
 vt in Italiam transmitteret: neque hercules quidquam partibus illis salubrius fuit: alij,
 vt bellum traheret, quod dignationi partem in die ipsi magis prosperum fieret) vsus
 impetu suo, hostem secutus est. Aciem Pharsalicam & illum cruentissimum Romano
 nomini diem; tantumque vtriusque exercitus profusum sanguinis, & collisa inter se duo
 reip. capita, effusumque alterum Romani imperij lumen, tot talesque Pompeianarum **C**
 partium cæsos viros, non recipit enarranda hic scripturæ modus. Illud notandum est:
 vt primùm C. Cæsar inclinatam vidit Pompeianarum aciem, neque prius, neque anti-
 quius quidquam habuit, ¹¹⁵ quàm in omnes partes (vt militari & verbo & consuetu-
 dine

Massilia.

Hispania.
recepta.Pompeius
ad Dyrrho-
chium.Lentuluscos.
emptus.Cæsar initio
victus.

Mox vincit.

Clementia
eius.

*Vbi mirum nisi scribendum, Pullato. id est sordidato
 & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum vestis. Pollu-
 tum autem cur appellet? quâne pollutum illum & fæ-
 dum interemit?*

113. TVM BALBUS CORNELIVS INGRESSVS
 CASTRA HOSTIVM, &c.] *Obseruate Politici. mira
 & audax hæc corruptio, sed sine quâ perierat Cæsar.
 Talia firmiter & pertinaciter tentanti vix deest
 successus. Idoneum autem instrumentum hic Balbus,
 quia amicus, & ab interiore notâ, Lentulo. Ipse ad
 Ciceronem (inter Epistolas ad Atticum lib. V II I.
 epist. x v.) Quòd Lentulum Consullem meum
 voluisti hic remanere, Cæsari gratum, mihi verò
 gratissimum medijsfidius fecisti. Nam illum tan-
 ti facio, qui non Cæsarem magis diligam. Et plu-
 ra, quæ addit.*

114. QVIBVS NON HISPANIÆ SVÆ
 NATVS, SED HISPANVS.] *Obscurum ait
 Aldus: verè. Sed quantula lux quam ipse affert? Le-
 git, natus esset. id est, inquit, Consularet & splen-
 dorem afferret. Sed sic quoque locus parum splendet:
 quem in clarorem fortasse magis dabit noster Phæbus.
 Ille suadet: quibus non Hispaniensis, sed Hispanus.
 Affirmo ita se rem habere. Hac audaciâ, ait Velleius,
 effectum, vt Balbus ille, non dicam ciuis è Latio aut
 incola Hispaniæ saltem, sed verè Hispanus & exter-
 nus, Romæ perueniret ad sacerdotium & triumphum.*

*Certè hoc nouum. Nam planè ciuibus, hoc ius magi-
 stratum & imperiorum tantum. Plinius lib. v. cap. v.
 clarè ab hac sententiâ, de Africâ & Garamantibus:
 Omnia armis Romanis superata & à Cornelio
 Balbo triumphata, vnus omnium externo curru
 & Quiritium iure donato. Quippe Gadibus nato
 ciuitas Romana, cum Balbo maiore patruo, data
 est. Atque idem lib. VII. cap. XLIII. de Balbo maiore:
 Fuit & Balbus maior, inquit, Consul, primus ex-
 ternorum, atque etiam in Oceano genitorum,
 vsus illo honore, quem maiores Latio quoque
 negauerunt. Videtne externos non admissos ad magi-
 stratus, etsi in ciuitatem admissos? In vtroque igitur
 Balbo hoc nouum. in altero, quòd Consul primus ex-
 ternorum; in altero, quòd Pontifex & Triumphalis.
 Sed de vocum quoque discrimine (proprie enim & si-
 gnate Velleius scripsit) addam. Sosipater: Cum
 dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus:
 cum autem Hispaniensis, cognomen eorum qui
 prouinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani:
 Martialis: Ne Romam, si ire decreueris, non
 Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum.
 Idem discrimen passim apud scriptores in Siculo, &
 Siciliensi; Græco, Græciensi; Germano, Germaniciano;
 & talibus. Vide Festum in Corinthiensis.*

115. QVAM IN OMNES PARTES, &c.] *De
 Clementiâ Iulianâ sermo est: sed quid ad eam dimis-
 sio*

dine vtar) d
 postea vir ta
 nus fuit; qu
 nus miseric
 acciperent.
 & Fauoni
 Africam pe
 tibus, Ege
 mari, qui tur
 in aduersis b
 gratiam? au
 Cn. Pompei
 mitem habet
 ex onerariâ i
 princeps Ro
 ulio c. o. s.
 que terrarum
 scendi non p
 exitus in tan
 defuerat, dec
 in ætate & t
 Q. Scruilio c
 guerem, sed
 rat, regis con
 tentassent in
 alteri super
 adhuc vb
 Africum. qu
 stinguetur
 cum difficul
 summum ei
 promissæ bre
 Sequens f
 narum duce
 expugnauit v
 so hæc in partes
 Nihil prius Cas
 rios suos incolun
 nate subduceret
 militari verb
 nisi dissensu a
 brum alibi nota
 don tritum id
 alias excuset
 Nec enim milit
 tam. Vide etia
 consuetudine
 qua enim hic
 voluit. Vti se
 & quia diu mil
 116. T A M
 tamen editio v
 fallax?
 117. V T R

A dine vtar) dimitteret. Prò dij immortales, quod huius voluntatis erga Brutum suæ postea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illâ victoriâ mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem, nisi acie consumptum, ciuem patria desideravit: sed munus misericordiæ corruptit pertinacia, cum libentiùs vitam victor iam daret, quàm victi acciperent. Pompeius, profugiens cum duobus Lentulis consularibus, Sextoque filio, & Faunio prætorio, quos comites ei fortuna aggregauerat, alijs vt Parthos, alijs vt Africam peteret, (in quâ fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam) suadentibus, Ægyptum petere proposuit, memor beneficiorum, quæ in patrem eius Ptolemæi, qui tum puero, quàm iuueni, propior regnabat Alexandria, contulerat. Sed quis in aduersis beneficiorum seruat memoriam? aut quis vllam calamitosi deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is iam à Mitylenis Corneliam vxorem receptam in nauem, fugæ comitem habere cœperat) consilio Theodoti & Achillæ exciperent, hortarenturque, vt ex onerariâ in eam nauem, quæ obuiam processerat, transcenderet. quod cum fecisset, princeps Romani nominis, imperio arbitrioque Ægyptij mancipij, C. Cæsare, P. Seruilio c. o. s. iugulatus est. Hic, post tres consulatus, & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, sanctissimi ac præstantissimi viri, in id euecti, super quod adscendi non potest, duodeviginti annorum agentis, pridie natalem ipsius, vitæ fuit exitus in tantum in illo viro à se discordante fortunâ, vt, cui modò ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. Quid aliud, quàm nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti, & panè nostri sæculi, viri sefellit quinquennium? cum à C. Atilio & Q. Seruilio consulibus ¹¹⁶ tam facilis esset annorum digestio. quod adieci, non vt arguerem, sed ne arguerer. Non fuit tamen maior in Cæsarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorum is auctoritate regebatur, fides. quippe cum venientem eum tentassent infidijs, ac deinde bello lacescere auderent, ¹¹⁷ vtrique summo Imperatorum, alteri superstiti meritas pœnas luere supplicijs. Nusquam erat Pompeius corpore, ¹¹⁸ adhuc vbique Iubæ nomine: quippe ingens partium eius fauor bellum excitauerat

Pompeij fuga.

Pompeij cades.

Eius atas.

Ægyptij puniti.

Bellum Africum.

Iuba vincitur.

C Africum. quod ciebat rex Iuba, & Scipio, vir consularis, ¹¹⁹ ante biennium, quàm exstingueretur Pompeius, lectus ab eo socer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum, locorumque inopiâ, perductis ad eos legionibus: qui vir, cum summum ei à militibus deferretur imperium, honoratori parère maluit. Admonet promissæ breuitatis fides, quanto omnia transcurso dicenda sint.

Sequens fortunam suam Cæsar, peruectus in Africam, quam occiso Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, ibi ¹²⁰ primò variâ fortunam expugnauit viâ, inclinataque hostium copiarum. Nec dissimilis ibi aduersus victos, quàm

iii

sto hec in partes? Scribe: vt omnes partes. Mens, Nihil prius Cæsar habuit, quàm vt omnes aduersarios suos incolumes dimitteret, gladijs & militari seuitiæ subduceret. Hos autem tales vocat Partes, idque militari verbo, inquit: quia durum videbatur in civili dissensu dicere Hostes. Vsum huius vocis crebrum alibi notauimus: tu hic originem vides, & nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim aliàs excuset? quod quidam Patres legunt, sperno. Nec enim militia aut castrorum, sed Curia hoc verbum. Vide etiam an non aptius, militari verbo ex consuetudine vtar. Ex, inquam, pro, &, copulâ. Quæ enim hic consuetudo propriè? quinimò hoc dictum voluit. Vti se verbo militari: idque ex consuetudine, & quia diu miles.

116. TAM FACILIS ESSET.] Probum est. tamen editio vetus: tam felix. An fuit, tam non fallax?

117. VTRIQUE SUMMO IMPERATO-

RVM, ALTERI SUPERSTITI.] Suspicatur aliquis membrum deesse, alteri mortuo: cui rectè subiunctum, alteri superstiti. Etiam, meritis, melius quàm meritas.

118. ADHVC VBIQUE IUBÆ NOMINE.] Titius legit, vbique ibat nomine. Meritò rejicit is qui eum confecit Iuo: atque ipse vult deleri vt superuacuum Iubæ nomen. Assentior. etsi haud malè rescripseris, vbique viuebat nomine.

119. ANTE BIENNIVM.] Profectò Triennium est, si quidem duxit eam in tertio suo Consulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen muto. Sollennes eiusmodi dissensus.

120. PRIMO VARIA FORTVNAM EXPVGNAVIT VIA.] Ferent hoc pure & Latiares aures? spernunt mea. Lego firmiter: primò variâ fortunâ, mox pugnavit suâ. Acute. Imitia, inquit, belli ambigua, letus exitus & à fortunâ planè Cæsarianâ. Risit enim semper illi viro, & in bellis vtrique visus eam habe-

Hispanicum
bellum.
Cn. Pompeius
filius.

Cæsar agrè
vincit.

Cn. Pompeij
eades.

Cæsaris
triumphi.

Conspiratio
in eum:

Et eades.

Coniurati
Capitolium
occupant.

in priores, clementia Cæsaris fuit. Victorem Africani belli C. Cæsarem grauius exceptit **A**
Hispaniense (nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ eius adstruxit) quod
Cn. Pompeius, Magni filius, adolescens, impetus ad bella maximi, ingens ac terribile
conflauerat, vndique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium, ex
toto orbe terrarum auxiliis confluentibus. Sua Cæsarem in Hispaniam comitata for-
tuna est. sed nullum vnumquam atrocius periculosiusque ab eo initum prælium, adeo vt
plus quam dubio Marte, descenderet equo, consistensque ante recedentem suorum
aciem, increpitâ prius fortunâ quod se in eum seruasset exitum, denunciaret militibus,
vestigio se non recessurum: proinde viderent, quem, & quo loco imperatorem deser-
turi forent. verecundiâ magis, quam virtute, acies restitutæ à duce, quam à milite, for-
tius, Cn. Pompeius, grauis vulnere inuentus, inter solitudines auias interemptus est. La-
bienum Varumque acies abstulit. Cæsar omnium victor, regressus in urbem, (quod
humanam excedat fidem,) omnibus, qui contra se arma tulerant, ignouit, magnificen-
tissimisque gladiatorij muneris, naumachia, & equitum peditumque, simul elephantor- **B**
um certaminis spectaculis, epulique per multos dies dati celebratione, repleuit eam.
Quinque egit triumphos. Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini
testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. ¹²¹ Pecunia, ex manubijs
lata, paullo amplius sexies millies H-s. Neque illi tanto viro, & tam clementer omnibus
victorijs suis vso, plus quinque mensium principalis quies contigit: quippe cum mense
Octobri in urbem reuertisset, idibus Martijs, coniurationis auctoribus Bruto & Cassio,
quorum alterum, promittendo consulatum non obligauerat, contra, differendo Cas-
sium offenderat; adiectis etiam ¹²² consiliarijs cædis familiarissimis omnium, & for-
tunâ partium eius in summum euectis fastigium, D. Bruto, & C. Trebonio, aliisque
clari nominis viris, interemptus est, cui magnam inuidiam conciliârat M. Antonius,
omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, imponendo capiti eius Lupercali-
bus sedentis pro Rostris insigne regium, quod ab eo ita repulsum erat, vt non offensus
videretur. Laudandum experientiâ consilium est Pansæ atque Hirtij, qui semper præ-
dixerant Cæsari, vt principatum, armis quæsitum, armis teneret. ille, dictitans, mori se,
quam timeri malle, dum clementiam, quam præstiterat, expectat, incautus ab ingratis
occupatus est, cum quidem plurima præfagia atque indicia dii immortales futuri ob-
tulissent periculi. nam & haruspices præmonuerant, vt diligentissimè iduum Martia-
rum caueret diem; & vxor Calpurnia, territa nocturno visu, vt eâ die domi subsisteret,
orabat; & libelli, coniurationem nunciantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed
profectò ineluctabilis fatorum vis, ¹²³ cuius cum fortunam mutare constituit, consi-
lia corrumpit. Quo anno id patrauere facinus Brutus & C. Cassius, prætores erant.
D. Brutus consul designatus. Hi vnâ cum coniurationis globo, stipati gladiatorum
D. Bruti manu, Capitolium occupauere, cum consul Antonius, (quem cum simul in-
terimendum censuisset Cassius, testamentumque Cæsaris abolendum, Brutus repugna-
uerat;

habere in mancipio & potestate. Ipse gloriatur apud
* poetam, quem sensuum & honeste acuminis causâ
amo: — quem numina numquam

Destituunt, de quo malè tunc Fortuna me-
retur

Cum post vota venit.

121. PECVNIA EX MANUBIIS LATA,
PAVLO AMPLIUS SEXIES MILLIES H-S.] Haud
muto, & videtur hæc ipsa pecunia esse qua deposita
postea ad Opes, quam septies millies fuisse Cicero non
semel indicat, & postea Velleius. Iurisconsulto cele-
bri an adsentiar sexagies millies reponenti? opidò
enim tenuis, inquit, est hæc summa. Miror. Nam
sexies millies, faciunt æstimatione Budeanâ (quam
haud temerè quis miki carpat) centies quinquagies

centena millia aureorum. Et an Paullus Æmilius
tantum intulit? an ipse Pompeius? longè infra. Illud
tamen fateor, paullo maiorem summam in Appiano
me repperisse: qui tulisse in triumpho Cæsarem dicit
Μυριάδας ἑξ καὶ ἡμισυ τάλαντων: sexaquinquin-
que millia talentum. Ea essent quasi decies sexies
millies H-s., computatione Romanâ: haud dubiè su-
pra Velleianum numerum, sed longè infra immanem
illum correctoris. Nam sexagies millies, fecerit cen-
tum quinquaginta aureorum (cum vulgo loquar)
milliones.

122. CONSILIARIIS CÆDIS.] Tentabam,
conscijs alijs cædis.

123. CUIVS CVM FORTVNAM.] Primò editi:
cuius quem. Facito: cuiuscumque.

124. HISPA-

uerat; dicti
eius expedie
quem substi
consularia,
scendendi tu
mi exempti
comprobat
tem sororis
sunt. Fuit C
miliâ, grauis
mo loco, cum
titus Macedo
obit, præte
Philippum v
asscutum se
alio vectum
ciuilibus, a
nam cum in
nem. Cui vt
tationes suar
Saludienus &
nem & neci
amicorum oc
atus æqualit
imponens, co
inuidiosæ for
torem conse
consilia; & c
auunculo &
dignus esset v
be exceptit;
tos, loquend
mulare cepi
Dolabellæ c
lies, depositu
infertis falsis
rata, venden
Galliam occ
dissimillimo
Antonij peto
tio & dolor e
gressus, mi

124. Hispa
spaniensi mili
fectum mox a
Pompeij liber
cutus, magno
125. H-s
A C. CÆSAR
edem. idq; pa
terum Had. Iu
tarcho, qui in
lentum in hac

A uerat; dictitans, nihil amplius ciuibus præter tyranni, ita enim appellari Cæsarem factio eius expediebat, petendum esse sanguinem) conuocato senatu, cum iam Dolabella, quem substituturus sibi Cæsar designauerat consulem, fasces atque insignia corripuisset consularia, velut pacis auctor, liberos suos obsides in Capitolium misit, fidemque descendendi tutò interfectoibus Cæsaris dedit: & illud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum, relatum à Cicerone, obliuionis præteritarum rerum, decreto patrum comprobatum est. Cæsaris deinde testamentum apertum est, quo C. Octauium, nepotem sororis suæ Iuliæ, adoptabat; de cuius origine, etiam si præuentis & pauca dicenda sunt. Fuit C. Octauius, ut non patriciâ, ita admodum speciosâ equestri genitus familiâ, grauis, sanctus, innocens, diues. Hic prætor inter nobilissimos viros creatus, primo loco, cum ei dignatio Iuliâ genitam Atiam conciliaffet uxorem, ex eo honore sortitus Macedoniam, appellatusque in eâ imperator, decedens ad petitionem consulatus obiit, prætextato relicto filio, quem C. Cæsar, maior eius auunculus, educatum apud Philippum vitricum, dilexit ut suum, natumque annos XIII. ¹²⁴ Hispaniensis militiæ affectum se postea comitem habuit, nunquam aut alio usum hospitio, quam suo, aut alio vectum vehiculo: pontificatusque sacerdotio puerum honorauit. Et pacatis bellis ciuilibus, ad erudiendum liberalibus disciplinis singularis indolem iuuenis, Apolloniam eum in studia miserat, mox belli Getici, ac deinde Parthici habiturus commilitonem. Cui ut est nuntiatum de cæde auunculi, cum protinus ex vicinis legionibus centuriones suam suorumque militum operam ei pollicerentur; neque eam spernendam Saluidienus & Agrippa dicerent; ille festinans peruenire in urbem, omnem ordinationem & necis & testamenti Brundisij comperit. Cui aduentanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia: & cum intraret urbem, Solis orbis super caput eius, curuatus æqualiter, rotundatusque, in colorem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri nomen inuidiosæ fortunæ Cæsaris: sed asserebant salutaria reip. terrarumque orbis fatidictorem conseruatoreque Romani nominis. Spreuit itaque cælestis animus humana consilia; & cum periculo potius summa, quam tutò humilia, proposuit sequi, maluitque auunculo & Cæsari de se, quam vitrico credere; dictitans, nefas esse, quo nomine Cæsari dignus esset visus, semetipsum videri indignum. Hunc protinus Antonius consul superbe excipit; (neque is erat contemptus, sed metus,) vixque admissò in Pompeianos hortos, loquendi secum tempus dedit; mox etiam, velut insidiis eius petitus, scelestè insimulare cœpit: in quo turpiter deprehensa eius vanitas est. Apertè deinde Antonij ac Dolabellæ consulum ad nefandam dominationem erupit furor. ¹²⁵ H-s. septies millies, depositum à C. Cæsare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiusdem, insertis falsis, ¹²⁶ ciuitatibusque corruptis, commentariis. Atque omnia pretio temperata, vendente reip. consule. Idem, prouinciam D. Bruto designato consuli decretam, Galliam occupare statuit: Dolabella transmarinas decreuit sibi: interque naturaliter dissimillimos ac diuersa volentes crescebat odium. eoque C. Cæsar iuuenis quotidianis Antonij petebatur insidiis. Torpebat oppressa dominatione Antonij ciuitas indignatio & dolor omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cum C. Cæsar, XIX. annum ingressus, mira ausus, ac summa consecutus; priuato consilio, maiorem senatu pro rep. animum

Atheniensium
decreta.

C. Octauius.

Romam uenit
Omnem imperiumAntonius
Octauio iniquus.

Eius ratio.

Octavianus
copias parat.

124. HISPANIENSIS MILITIÆ.] Scribo, Hispaniensi militiâ. Suetonius cap. VIII. Aug. Profectum mox auunculum in Hispaniam aduersus Pompeij liberos, per infestas hostibus vias subsecutus, magno opere demeruit.

125. H-S SEPTIES MILLIES, DEPOSITVM A C. CÆSARE AD ÆDEM OPIS.] Delemus tò ædem. idq. paullo uerius, quam Batauiæ lumen alterum Had. Iunius tò septies. Nam inductus à Plutarcho, qui in Antonio quattuor modo millia talentum in hac re numerat, uult hic fuisse H-S mil-

lies: quod respondet Græcicè illi summa. Sed uerè inductus. Cicero nonne aliquoties cum Velleio? ut Philipp. II. Vbi est septies millies, quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis? Iterum: Septies millies falsis proscriptionibus donationibusque auertit. Atque alibi uocat pecuniam maximam: & pecuniam innumerabilem.

126. CIVITATIBVSQVE CORRVPTIS.] Video ab aliis edi, indubitateque corruptis: anne à coniecturâ? Fas & nobis eâ uti: commutatisque & corruptis.

animum habuit. primumque à Calatiâ, mox à Casilino veteranos exciuit paternos. A Quorum exemplum secuti alij, breui in formam iusti coiêre exercitus. mox, cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis prouinciis Brundisium venire iusserat, legio Martia, & Quarta, cognitâ & senatus voluntate, & tanti iuuenis indole, sublatis signis, ad Cæsarem se contulerunt. Eum senatus, honoratum equestri statuâ, quæ hodieque in Rostris posita ætatem eius scripturâ indicat, (qui honor non alij per CCC. annos, quàm L. Sullæ, & Cn. Pompeio, & C. Cæsari contigerat) proprætorem vnâ cum consulibus designatis, Hirtio & Pansâ, bellum cum Antonio gerere iussit. Ab eo, annum agente vicefimam, fortissimè circa Mutinam administratum est; & D. Brutus obsidione liberatus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deserere Italiam: consulium autem alter in acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit. Omnia antè, quàm fugaretur Antonius, honorificè à senatu in Cæsarem exercitumque eius decreta sunt, maximè auctore Cicerone: sed, vt recessit metus, erupit voluntas, protinusque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Cassioque prouinciæ, quas iam ipsi sine B vlllo S. C. occupauerant, decretæ. laudati, quicumque his se exercitus tradidissent. omnia transmarina imperia eorum commissa arbitrio. quippe M. Brutus & C. Cassius, nunc metuentes arma Antonij, nunc, ad augendam eius inuidiam, simulantes se metuere, testati edictis, libenter se vel in perpetuo exilio victuros, dum resp. constaret concordia, nec vllam belli ciuilibis præbituros materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientia facti sui, profecti vrbe atque Italia, intento ac pari animo, sine auctoritate publicâ, prouincias exercitusque occupauerant; & vbiicumque ipsi essent, prætexentes esse temp. pecunias etiam, quæ ex transmarinis prouinciis Romam ab quæstoribus deportabantur, à volentibus acceperant. quæ omnia senatus decretis comprehensa, & comprobata sunt. Et D. Bruto, ¹²⁷ quòd alieno beneficio viueret, decretus triumphus. Pansæ atque Hirtij corpora publicâ sepulturâ honorata. Cæsaris adeò nulla habitamentio, vt legati, qui ad exercitum eius missi erant, iuberentur, summoto eo, milites alloqui. Non fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat senatus. nam, cum eam iniuriam dis- C simulando Cæsar ferret, negauêre milites, sine imperatore suo vlla se audituros mandata. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, Cæsarem laudandum & tollendum censebat; cum aliud diceret, aliud intelligi veller. Interim Antonius, fugâ transgressus Alpes, ¹²⁸ primò per colloquia repulsus à M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Cæsaris locum furto creatus, decretâ sibi Hispaniâ, adhuc in Galliâ morabatur: mox sæpiùs in conspectum veniens militum, cum & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat sobrius, per auersa castrorum proruto vallo militibus receptus est: qui titulo imperij cedebat Lepido, cum summa virium penes eum foret. Sub Antonij ingressum in castra Iuuentius Laterensis, vir vitâ ac morte consentaneus, cum acerrimè suafisset Lepido, ne se cum Antonio, hoste iudicato, iungeret, irritus consilij, gladio se ipse transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id est suâ fide, diu, quarum esset partium, secum luctatus, ac sibi difficilè consentiens, & nunc adiutor D. Bruti, designati consulis, collegæ sui, senatuique se litteris venditans, mox D eiusdem proditor; Asinius autem Pollio firmus proposito, & Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduersus; vterque exercitus tradidêre Antonio. D. Brutus, desertus primò à Planco, post etiam insidiis eiusdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hospitis cuiusdam, nobilis viri, nomine Cameli, domo, ab iis quos miserat Antonius, iugulatus est; iustissimasque optimè de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit: cuius cum primus omnium amicorum fuisset, interfectus fuit, & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, in auctorem relegabat; censebatque æquum, quæ acceperat à Cæsa-

127. QVOD ALIENO BENEFICIO VIVERET.] Inepie, quasi illa causa aut præscriptio triumphis. Lege, qui alieno.

128. PRIMÒ PER COLLOQUIA REPVLSVS A M. LE-

PIDO.] Minimè. sed probo quod in editione primâ est, primò spe colloquij repulsus. Id est, deiectus etiam a spe colloquij: quia Lepidus nec miscere sermones cum eo sub iniuria volebat. Dio clarè libro XLVI. aliq.

129. CICE-

Vincit Antonium.

Brutus & Cassius Italiâ cedunt.

Prouincias occupant.

Cassus offensus Quæstorianis.

M. Lepidus.

Iuuentius Laterensis.

Plancus.

Asin. Pollio.

D. Bruti cadit.

Cæsare, retin
lius continu
& celesti or
dicta liberta
nis vel facia
antè fuerat
larum; &
ret, quàm
gium; & q
se cum Bruto
cturum vires
rem patris, q
orantibusque
prouincia An
annos imple
ante txxii.
perquam vrb
prætextam iu
nio, simulq
ambo malle
sare, sed fru
hil tam indi
est; aut ab i
eius salutem
mum defend
mam operis,
celestissim
ad conseruat
rom lucem
iii. viro mo
tulisti, vt a
vel forte, ve
penè solus R
manebit inco
ilius in te ser
do genus hor
quiquam
dam est, fuid
aliquam, filio
Nequid v

129. CICE
POERA.] A
Crematius Cord
Ciceroni] letus
pionem suam
do cadendis ci
quoque, pro ro
130. CITIVS
QUAM CADET.
minum concio
Et, nempè lau
tiam. Vniuer
lia Falso: Quoa

A Cæsare, retinere; Cæsarem, qui illa dederat, perisse. Hæc sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus æternas Antonij memoriæ inussit notas. sed hic fulgentissimo & cælesti ore, at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Vtrique vindicta libertatis morte stetit, sed tribuni sanguine commissa proscription, ¹²⁹ Ciceronis vel satiatio Antonio pœna finita. Lepidus deinde à senatu hostis iudicatus est, ut antè fuerat Antonius. Tum inter eum Cæsaremque & Antonium, commercia epistolarum; & conditionum facta mentio, cum Antonius & subinde Cæsarem admone-
B ret, quàm inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent; & in quod iam emerissent fastigium; & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur; denuntiaretque, se cum Bruto Cassioque, qui iam decem & septem legionum potentes erant, iuncturum vires suas, si Cæsar eius aspernaretur concordiam; diceretque plus Cæsarem patris, quàm se amici vltioni debere. tum inita potentiæ societas, & hortantibus orantibusque exercitibus, inter Antonium etiam & Cæsarem facta affinitas, cum esset priuigna Antonij desponsa Cæsari. consulatumque inuit Cæsar pridie, quàm viginti annos impleret, x. Kal. Octobres, cum collegâ Q. Pedio, post V. C. annis DCCIX. ante LXXII. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires. Vidit hic annus Ventidium,
C per quam urbem inter captiuos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ consularem prætextam iungentem prætoriâ. Idem hic postea triumphauit. Furente deinde Antonio, simulque Lepido, quorum vterque, ut prædiximus, hostes iudicati erant, cum ambo mallent sibi nuntiatum quid passi essent, quàm quid emeruissent, repugnante Cæsare, sed frustra aduersus duos, instauratum Sullani exempli malum, proscription. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quàm quod aut Cæsar aliquem proscribere coactus est; aut ab illo Cicero proscriptus est, abscissaque scelere Antonij vox publica est, cum eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam ciuitatis, & priuatam ciuium defenderat. Nihil tamen egisti, M. Antoni: (cogit enim excedere propositi formam operis, erumpens animo ac pectore indignatio:) nihil, inquam, egisti, mercedem cælestissimi oris, & clarissimi capitis abscissi numerando, auctoramentoque funebri ad conseruatoris quondam reip. tantique eos. irritando necem. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam, & ætatem senilem, & vitam inferiorem te principe, quàm sub te III. viro mortem: famam verò gloriamque factorum atque dictorum adeò non abstulisti, ut auxeris. Viuit viuetque per omnium sæculorum memoriam. Dumque hoc vel forte, vel prouidentia, vel utcumque constitutum rerum naturæ corpus, quod ille pænè solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentiâ illuminauit, manebit incolume: comitem æui sui laudem Ciceronis trahet; omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur; ¹³⁰ citiusque in mundo genus hominum, quàm cadet. Huius totius temporis fortunam ne deslere quidem quisquam ¹³¹ satis digne potuit, adeò nemo exprimere verbis potest. Id tamen notandum est, fuisse in proscriptis vxorum fidem summam, libertorum mediam, seruatorum aliquam, filiorum nullam. adeò difficilis est hominibus utcumque conceptæ spei mœra. ¹³² Nequid vlli sanctum relinqueretur, vel in dotem inuitamentumque sceleris, Antonius

Triumviralis conspiratio.

P. Ventidius.

Proscriptio instituta.

M. Cicero occisus.

D

129. CICERONIS VEL SATIATO ANTONIO PœNA.] *Apertius atque apertius: velut satiatio. Crematius Cordus: Quibus visis (capite & dextrâ Ciceronis) lætus Antonius, cum peractam proscriptionem suam dixisset, essetque non satiatus modo cædendis ciuibus, sed defectus (corr. defessus) quoque, pro rostris exponit.*

130. CITIVSQUE IN MVNDO GENVS HOMINVM, QVAM CADET.] *Paullo Manutio placuit: genus hominum concidet. Nos explemus: quàm ea cadet. Ea, nempe laus Ciceronis, de qua predictum. Videtur textum. Vniuersus autem hic locus expressus ab Arel-lio Fusco: Quoad humanum genus incolume man-*

serit, quamdiu vsus litteris, honor summæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit, aut memoria durauerit, admirabile posteris vigebis ingenium, & vno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus. *Vbi παρέρχως legi velim: honor scientiæ, eloquentiæ pretium erit, elegantius magisq. membratum. atque etiam verius, quia non honos tantum eloquentiæ pretium, sed opes & fructus. Scribo item: rerum naturæ aut forma steterit: non fortuna.*

131. SATIS DIGNE POTVIT.] *Abest vet. editioni illud potuit. rectè.*

132. NEQVID VLLI.] *Scribo, vllibi.*

Scelera pro-
scriptionis.

M. Caelius.

Ann. Milo.

Tribonij ca-
dis.Cassij aug-
menta.Dolabella
cadis.Brusi aug-
menta.

nus L. Cæsarem auunculum, Lepidus Paullum fratrem, proscripserant. Nec Planco A
gratia defuit ad impetrandum, ut frater eius Plancus Plotius proscriberetur. Eoque in-
ter iocos militares, qui currum Lepidi Planciue secuti erant, inter execrationem ci-
uium vsurpabant hunc versum: *De Germanis, non de Gallis, duo triumphant consules*. Suo
præteritum loco referatur. ¹³³ neque enim persona umbram actæ rei capit. ¹³⁴ Dum
in acie Pharsalicâ Africaque de summâ rerum Cæsar dimicat, M. Cælius, vir eloquio
animoque Curioni simillimus, sed in utroque perfectior, nec minus ingeniosè nequam,
cum in modica quidem seruari posset, quippe peior illi res familiaris, quàm mens, erat,
in præturâ nouarum tabularum auctor extitit; nequique senatus, & ¹³⁵ auctoritate
Coss deterreri, accito etiam Milone Annio, qui, non impetrato reditu, Iulianis partibus
infestus erat, ¹³⁶ in vrbe seditionem magis, occultè autem bellicum tumultum mo-
uens, primò summotus à rep. mox consularibus armis, auctore senatu, circa Thurios op-
pressus est. Incepto pari similis fortuna Milonis fuit; qui, ¹³⁷ Compsam in Hirpinis
oppugnans, ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas de- B
dit; vir iniquus, & ¹³⁸ vltra fortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex ommissis pe-
to, notetur immodicâ & intempestiuâ libertate vtos aduersus C. Cæsarem, Marullum
Epidium, Flauiumque Cæsetium, trib. pl. dum arguunt in eo regni voluntatem, pœnè vim
dominationis expertos. In hoc tamen sæpè lacesit principis ira excessit, vt, censoriâ po-
tius contentus notâ, quàm animaduersione dictatoriâ, summoueret eos à rep. testaretur-
que esse sibi miserrimum, quòd aut naturâ suâ ei excedendum foret, aut minuenda digni-
tas. Sed ad ordinem reuertendum est. Iam & Dolabella in Asiâ C. Trebonium con-
sularem, ¹³⁹ cui succedebat, fraude deceptum, Smyrnæ occiderat, virum aduersus me-
rita Cæsaris ingrattissimum, participemque cædis eius, à quo ipse in consulare proue-
ctus fastigium fuerat: & C. Cassius, acceptis à Statio Murco & Crispo Marcio, prætoris
viris, imperatoribusque, præualidis in Syriâ legionibus, inclusum Dolabellam, qui
præoccupatâ Asiâ in Syriam peruenerat, Laodicea expugnat, ita tamen, vt ad ictum
serui sui Dolabella non segniter ceruicem daret; & decem legiones in eo tractu sui iuris C
fecerat. & M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antonij in Macedoniâ, Vatiniouque circa
Dyrrhachium volentes legiones extorserat: sed Antonium bello laceserat: Vatinium
dignatione obruerat: cum & Brutus cuiuslibet ducum præferendus videretur; & Vati-
nius

133. NEQUE ENIM PERSONA VMBRAM
ACTÆ REI CAPIT.] *Vmbrosum hoc sanè, quid
si & mendosum? Arbitror, & emendem: umbram
ac tenebras capit. Non est ille Cælius, inquit, homo
genere ingenioq. nobilis, qui latere in umbrâ silentij
ac tenebris debeat. Extraham, etiam nunc, etsi alieno
loco & tardè.*

134. DVM IN ACIE PHARSALICA AFRI-
CAQVE DE SVMMâ RERVM CAESAR DIMI-
CAT.] *Considera, falsum reperies hunc contextum.
Tempus seditionis Cæliane indicare voluit; an hoc
igitur, cum Cæsar in Pharsaliâ & Africâ dimicat?
De Pharsaliâ, verum est: sed de Africâ, certè diu
post Cælij motum & mortem illud bellum. Quin præ-
cessit Egyptium siue Alexandrinum, alterumque
cum Pharnace. Denique Cæsar etiam intereâ in vr-
be. Omnino falsa hæc signatio: per Velleianâmne in-
curiam, an scriptoris? Hunc culpâri mitius est, &
ἐὐσβῶς fortassè emendem: dum in acie Pharsa-
licâ circaque. Nihil pronius, quàm Africam ex eo
fecisse, si littera finalis adhesit, vt solet, capiti se-
quentis. Interpretet autem: Dum Cæsar in Pharsa-
liâ pugnat & circa, nempe ad Dyrrhachium vicinisq.
locis oppositus Pompeio. Pugnas autem & ibi aliquot
fuisse, notum. Quod tueri vulgatam aliquis conetur,
quasi de Africano bello Curionis in Iubam & Varum*

*sentiat: frustra sit. Nam nec Cæsar ibi dimicauit,
nec certè de summâ rerum. quod vtrumque hic
scriptum.*

135. AVCTORITATE COSS. DETERRERI.] *Hoc
valet. Consulium. Atqui, ne iuuentus erret, Cos. siue
Consulis scribendum est: quia vnus Seruilius tunc in
vrbe, cui Cæsar collega, sed absens & in bello.*

136. IN VRBE SEDITIONEM MAGIS, OCCVLTE
AVTEM BELLICVM TVMVLTVM MOVENS.] *Argu-
tabar: in agris occultè. Nam ita res fuit, Roma sedi-
tionem, in agris bellum mouebat per Milonem. Cæsar
lib. III. Clâm nunciis ad Milonem missis, euoca-
toque in Italiam: eum in Thurinum ad sollicitan-
dos pastores præmisit.*

137. COMPSAM IN HIRPINIS OPPVGNANS.] *Hoc
Cæsar ad Cosam scribit interfectum in agro Thu-
rino. Etiam Eusebius, sed à nobis corrigendus: M. Cæ-
lius Prætor & T. Annij Milo exsul oppressi, res
nouas in Tiritano Brixioque agro molientes. Scri-
bendum: in Thurino Brutioque.*

138. VLTRE FORTEM TEMERARIVS.] *Imò verò
fortem. Magis audax scilicet quàm pro conditione
exsulis, cuius est iacere ferè, nec attolli.*

139. CVI SVCCEDEBAT.] *Succedebat non à Sena-
tu, sed à se & scelere suo missus. Nam prouincia illi
Syria erat, atque in eam ibat.*

An nius nulli nomini non esset postferendus : in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij, adeo, vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. eratque septem legionibus validus. Et lege Pedia, quam consul Peditus collega Cæsaris tulerat, omnibus, qui Cæsarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat. quo tempore ¹⁴⁰ Capito, patruus meus, vir ordinis tenatorij, Agrippæ subscripsit in C. Cassium.

Lex Pedia.

Dumque ea in Italiâ geruntur, acri atque prosperrimo bello Cassius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios deuicerat; & inde in Macedoniam exercitus transiecerant; cum per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius destituerit, quam Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transiecerunt exercitus ¹⁴¹ in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus castra Cæsaris cepit. nam ipse Cæsar, etiam si infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifestè denunciatione quietis terro. Id autem, in quo Cassius fuerat, fugatum, ac malè multatum, in altiora se receperat loca. Tum Cassius, ex suâ fortunâ euentum collegæ æstimans, cum dimisisset euocatum, iussissetque nunciare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominum, quæ ad se tenderet, tardiùs eo nunciante, cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque puluere facies, aut signa denotari possent; existimans hostes esse, qui irruerent, lacernâ caput circumdedit, extentamque ceruicem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassij caput, cum euocatus aduenit, nuncians Brutum esse victorem. qui, cum imperatorem prostratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas, & ita in gladium occubuit. Post paucos deinde dies Brutus confligit cum hostibus, & victus acie, cum in tumultum nocte ex fugâ se recepisset, impetrauit à Stratone Ægeate, familiari suo, vt manum morturo commodaret sibi; reiectoque læuo super caput brachio, cum mucronem gladij cuius dexterâ tenens, sinistra admoisset mammillæ, ad eum ipsum locum, quâ cor emicat, impellens se in vulnus, vno ictu transfixus, exspirauit. Protinus Messalla, fulgentissimus iuuenis, proximus in illis castris Bruti Cassiique auctoritati, cum essent, qui eum ducem poscerent, seruari beneficio Cæsaris maluit, quam dubiam spem armorum tentare ampliùs. Nec aut Cæsari quidquam ex victoriis suis fuit lætius, quam seruasse Corvium; aut maius exemplum hominis grati ac pij, quam Corvius in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius eade clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucillum Hortensiumque, eminentissimorum ciuium filios, fortuna abstulit. nam ¹⁴² Varro ad ludibrium moriturus Antonij, digna illo, ac vera de exitu

Rhodus capitur.

Pugna Philippensis.

Cassij interitus.

Bruti interitus.

Messalla Corvius.

Ter. Varronis mors.

cuius

140. CAPITO, PATRVS MEVS, VIR ORDINIS SENATORII.] *An Atticus Capito Iuriconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, & cuius obsequium dominantibus probabatur, ait Tacitus. Sed vereor, vt tunc non tam grandi & Senatoriâ atate fuerit. quippe qui obiit demum nono Tiberiani imperij anno. Vide Tacit. III. Ann. extrema.*

141. IN MACEDONIAM, ET APVD VRBEM PHILIPPOS.] *Sic est. Philippi isti in Macedonia extrema Ptolemao locantur, alii in Thracia prima. Sunt ad Strymonem fluitum, & subiacet planities apertissima pugne. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diuersi omnino ab istis Philippi sunt in Thessalia, vbi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo iure miror quid poetis aliquot in mentem venerit confundere hæc loca & vrbes, quasi si vtrumque civile bellum in iisdem campis depugnatum. Virgilius innuit Georg. I. Ergo inter sese paribus concurrere telis*

Romanas acies iterum videre Philippi: Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro Emathiam & latos Æmi pinguescere campos. *Manilius lib. I. — ducibus iurata cruentis Arma Philippæos implerunt agmine campos. Vix etiam sicca miles Romanus arenâ Ossa virum lacerosque prius superastitit artus, Perque patris pater Augustus vestigia vicit.*

Lucanus lib. VII. — scelerique secundo Prestabis nondum siccos hoc sanguine campos. Quid poetas culpo? Florus historicus idem peccat: Brutus & Cassius, comparatis ingentibus copiis, eadem illam, quæ fatalis Cn. Pompeio fuit, arenâ infederant. Hoc autem tam verum est, vt centum aliquot miliaria sint interiecta. Vide Dionem XLVII. & Appianum IV. Ciuil. quorum uterque situm Philipporum, vbi Brutinum prælium, accurate designat & describit.

142. VARRO AD LVDIBRIVM MORITVRVS ANTONII.] *Quis autem iste Varro? videatur meritißimâ*

Ecc 3

ritißimâ

eius magnâ cum libertate ominatus est. Drusus Livijs, Iuliæ Augustæ pater, & Varus A
 Quinctilius, ne tentatâ quidem hostis misericordiâ, alter se ipse in tabernaculo intere-
 mit; Varus autem liberti, quem id facere coegerat, manu, cum se insignibus honorum
 velasset, iugulatus est. Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigessimum annum
 agentis fortuna esse voluit, corrupto animo eius in diem, quæ illi omnes virtutes vnus
 temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus. è quibus
 Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. in altero maior
 vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potius habere
 quàm Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum, quàm Cassium. Cn. Do-
 mitius, pater L. Domitij, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis
 viri, auus huius Cn. Domitij, clarissimi iuuenis, occupatus nauibus, tum magno se-
 quentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus
 duce partium. Staius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni com-
 missa sibi ¹⁴³ parte exercituum nauiumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui B
 ex Hispaniâ reuertens, Siciliam armis occupauerat, petit. ad quem & Brutianis castris,
 & ex Italiâ aliisque terrarum partibus, quos præfenti periculo fortuna subduxerat, pro-
 scripti confluebant. quippe ¹⁴⁴ nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus;
 cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet; exitialemque tempesta-
 tem fugientibus statio pro portu foret. Hic adolescens erat studiis rudis, sermone bar-
 batus, impetu strenuus, ¹⁴⁵ manu promptus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus,
 libertorum suorum libertus, seruatorumque seruus, speciosis inuidens, vt pareret humil-
 limis: quem senatus pænè totus, adhuc è Pompeianis constans partibus, post Antonij
 à Mutinâ fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas prouincias
 decreuerat, reuocatum ex Hispaniâ, vbi aduersus eum clarissimum bellum Pollio Asi-
 nius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum,
 vt prædiximus, occupatâ Siciliâ, seruitia fugitiuosque in numerum exercitus sui reci-
 piens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam & Menecratem paternos C
 libertos, præfectos classium, latrociniis ac prædationibus infestato mari, ad se exerci-
 tumque tuendum raptò utebatur, cum eum non depuderet vindicatum armis ac ductu
 patris sui mare infestare ¹⁴⁶ piraticis sceleribus. Fractis Brutianis Cassianisque parti-
 bus, Antonius transmarinas obiturus prouincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit,
 eamque longè, quàm sperauerat, tumultuosiore reperit. quippe L. Antonius consul,
 vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quæ interdum in illo erant, expers, modò apud
 veteranos criminatus Cæsarem, modò eos, ¹⁴⁷ qui iuste diuisione prædiorum, nomi-
 natif-

Cassij ac
Bruti inge-
nia.

Cn. Domi-
tius.

Staius Mur-
cus.
Sex. Pom-
peius.

L. Antonius
res turbat.

ritissimâ è *ἑοχῆ* noster ille intellegi, cui Fama quàm
 Aternitas magis æqua. Illa nomen eius seruat, hæc
 scripta non aspexit: quorum tamen feracius vix fuit
 aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videat-
 ur inquam iste intellegi: non tamen potest. Nam
 * proscriptus quidem à Triumuiris Varro, sed certan-
 tibus de salute eius quibus aliqua honesti cura, vicit
 Fusius Calenus amicus Antony, & eum ad se recepit.
 Ita tempestatem illam euasit. Pugna autem Philip-
 pensî non opinor interfuisse. Atas militiâ & iis actio-
 nibus virum soluebat: & aliquot sanè annis post vi-
 xit. Quid verba facio? in lectulo suo obiit, non prope-
 ratâ aliquâ morte: vt clarè scribit Valerius libro VIII.
 Terentius Varro, non annis, quibus sæculum
 æquauit, quàm stilo viuacior fuit. In eodem enim
 lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum
 cursus extinctus est. Ergo alius iste Varro, quem ve-
 lim omnino magis Velleius retexisset.

143. PARTE EXERCITVVM.] Prima editio:
 e. exercitu. Malim vnitatis numero, exercitus.

144. NULLVM HABENTIBVS STATVM
 QVILIBET DVX ERAT IDONEVS.] In-
 terpretor, nullum statum firmumque ducem ha-
 bentibus. Possis etiam scribere & distinguere: nul-
 lum habentibus, statim quilibet. Facile, inquit,
 & cito quemcumque ducem arripiebant, qui habebant
 nullum.

145. MANV PROMPTVS, COGITATIONE CE-
 LER.] Primitus editi: cogitator celer. Certum
 mihi scribere: concitatu celer. Depressum enim hic
 vbiq; Pompeium istum Velleius it, reuerâ vilem,
 bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit reuerâ
 concitatu celer, magis quàm cogitatu (quod in laudem
 valeat:) id est, ὀξύθυμος & ὀρυσίδος.

146. PIRATICIS SCELERIBVS.] Cogitabam le-
 uiter an, piraticis celocibus. Vulgatum tamen ab-
 sit vt damnem.

147. QVI IUSTE DIVISIONE PRÆDIORVM.]
 Reuerâ iniuste, vel potius iniustâ. Nec sensu aut scri-
 psit aliter, nisi adulator Velleius.

148. QVIS

* Appianum
 vide, & A-
 gel. l. i.
 cap. x.

A natisque colonis agros amiserant, ad arma conciens, magnum exercitum conflauerat.

Ex alterâ parte vxor Antonij Fulvia, nihil muliebri, præter corpus, gerens, omnia ar-
 mis tumultuque miscebat. Hæc belli sedem Præneste ceperat. Antonius, pulsus vndi-
 que viribus Cæsaris, Perusiam se contulerat; Plancus Antonianarum adiutor partium,
 spem magis ostenderat auxilij, quàm opem ferebat Antonio. Vfus Cæsar virtute &
 fortunâ suâ, Perusiam expugnauit; Antonium inuiolatum dimisit. in Perusinos magis
 irâ militum, quàm voluntate sæuitum ducis. vrbs incensa, cuius initium incendij prin-
 ceptus eius loci fecit Macedonicus; qui, subiecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum
 se gladio flammæ intulit. Per eadem tempora exarserat in Campaniâ bellum, quod;
 professus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat Ti. Claudius Nero, præto-
 rius & Pontifex, Tib. Cæsaris pater, magni vir animi, doctissimi que ingenij. id quoque
 aduentu Cæsaris sepultum atque discussum est. Quis Fortunæ mutationes, quis du-
 bios rerum humanarum casus satis mirari queat? ¹⁴⁸ quis non diuersa præsentibus,

Fulvia.

Perusia dele-
ta.

Ti. Nero.

B contrariaque expectatis aut speret, aut timeat? Liuia, nobilissimi & fortissimi viri Dru-
 si Claudiani filia, genere, probitate, formâ, Romanarum eminentissima, quam postea
 coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad deos sacerdotem ac filiam, tum fugiens
 mox futuri sui Cæsaris arma, cuius bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Ro-
 mani imperij, futurumque eiusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per auia itinerum
 vitatis militum gladiis vno comitante, quò facilius occultaretur fuga, peruénit ad mare,
 & cum viro Nerone peruecta in Siciliam est. Quod alieno testimonium redderem, in
 eo non fraudabo auum meum. quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos CCCLX.
 iud. loco à Cn. Pompeio lectus, eiusdem, Marci que Bruti ac Tironis præfectus fabrûm,
 vir nulli secundus, in Campaniâ, digressu Neronis à Neapoli, cuius ob singularem cum
 eo amicitiam partium adiutor fuerat, grauis iam ætate & corpore, comes esse non pos-
 set, gladio se ipse transfixit. Inuiolatam excedere Italiâ Cæsar passus Fuluiam, Plan-
 cumque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu re-
 tentâ in potestate Antonij Venetiâ, magnis speciosisque rebus circa Altinum altisque
 eius regionis vrbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum
 è Brutianis castris post cædem eius prædiximus, & propriæ classis factum ducem, con-
 filiis suis illectum, ac fide datâ, iunxit Antonio. Quo facto quisquis æquum se præsti-
 terit, sciat non minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem esse col-
 latum. Aduentus deinde in Italiam Antonij, præparatusque contra eum Cæsaris, ha-
 buit belli metum: sed pax circa Brundisium composita. Per quæ tempora Rufi Salui-
 dieni scelestâ consilia patefacta sunt. qui, natus obscurissimis initiis, parum habebat
 summam accepisse, & ¹⁴⁹ proximus à Cn. Pompeio, ipsoque Cæsare, ex equestri ordi-
 ne consul. creatus esse, nisi ascendisset, quo infra se & Cæsarem videret & temp. Tum, ex-
 postulante consensu populi, quem gratis vrebatur infesto mari annona, cum Pompeio
 quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurdè, cum in nauis Cæsaremque & An-
 tonium cenâ exciperet, dixit: In carinis suis se cenam dare. referens hoc dictum ad loci
 nomén in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In hoc pacis fœdere placuit,
 Siciliam

Liuia.

C. Velleius.

Domitius
Antonio eun-
gitur.

Pax Brundi-
sina.
Saluidienus.

Pax cum
Sex. Pom-
peio.

C rentâ in potestate Antonij Venetiâ, magnis speciosisque rebus circa Altinum altisque
 eius regionis vrbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum
 è Brutianis castris post cædem eius prædiximus, & propriæ classis factum ducem, con-
 filiis suis illectum, ac fide datâ, iunxit Antonio. Quo facto quisquis æquum se præsti-
 terit, sciat non minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem esse col-
 latum. Aduentus deinde in Italiam Antonij, præparatusque contra eum Cæsaris, ha-
 buit belli metum: sed pax circa Brundisium composita. Per quæ tempora Rufi Salui-
 dieni scelestâ consilia patefacta sunt. qui, natus obscurissimis initiis, parum habebat
 summam accepisse, & ¹⁴⁹ proximus à Cn. Pompeio, ipsoque Cæsare, ex equestri ordi-
 ne consul. creatus esse, nisi ascendisset, quo infra se & Cæsarem videret & temp. Tum, ex-
 postulante consensu populi, quem gratis vrebatur infesto mari annona, cum Pompeio
 quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurdè, cum in nauis Cæsaremque & An-
 tonium cenâ exciperet, dixit: In carinis suis se cenam dare. referens hoc dictum ad loci
 nomén in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In hoc pacis fœdere placuit,
 Siciliam

D nomén in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In hoc pacis fœdere placuit,
 Siciliam

148. QVIS NON DIVERSA PRÆSENTIBVS,
 CONTRARIAQUE EXPECTATIS AVT SPERET,
 AVT TIMEAT? Vera gnôme, & ita viuatur: assidue
 natamus inter spei metusque fluctus. Dea illa incerta
 nos quoque habet incertos; dico eos, qui ab eâ pendent.
 Manilius:

Et subtexa malis bona sunt, lacrymaque se-
 quantur
 Vota, nec in cunctis feruat Fortuna tenorem.
 Sapientissimas Romanorum Seneca: In secundis ne-
 mo confidat, in aduersis nemo deficiat. alternæ
 sunt vices rerum. Quid existitas? ista, quibus ve-
 heris in summum, nescis vbi te relictura sint. Quid

iacet? ad imum delatus es, nunc est resurgendi
 locus. Plato quoque hanc imagine: Πάντα τὰ ὄντα
 ἀρετῶς, ὡς ἐπὶ ἐν ἑνὶ πρῶ, ἀνω ἀγχιὰ τὸ σπέφεται;
 Quidquid est, velut in Euripo, sursum deorsum-
 que voluitur.

149. PROXIMVS A CN. POMPEIO, &c.]
 De Saluidieno Rufo sermo est, qui Consul creatus (ait
 Dio XLVIII.) nondum Senator. Atque hoc est, quod
 ait, ex equestri ordine. Proximus autem à Pompeio
 & Cæsare idè: quia illorum quoque vterque ad hoc
 fastigium venit; priusquam in Curiam aut Senatam.
 nec post eos alius, ante hunc Saluidienum. Cæsarem
 porro accipies, Octavianum.

Siciliam Achaiamque Pompeio concedere : in quo tamen animus iniquus manere non potuit : id unum tantummodo salutare aduentu suo patriæ attulit, quod omnibus proscriptis, aliisque, qui ad eum ex diuersis causis fugerant, reditum salutemque pactus est. quæ res & alios clarissimos viros, & Neronem Claudium, & M. Silanum, Sentiumque Saturninum, & ¹⁵⁰ Aruntium Actium restituit reip. Staium autem Murcum, qui aduentu suo classisque celeberrimæ, vires eius duplicauerat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum collegam officij Mena & Menecrates fastidierant, Pompeius in Sicilia interfecerat. Hoc tractu temporum Octauiam, sororem Cæsaris, M. Antonius duxit uxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas prouincias : quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, ¹⁵¹ interfectoque legato Antonij, concusserat : qui virtute & ductu Ventidij vnâ cum Parthorum copiis, celeberrimoque iuuenum Pacoro regis filio, extinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora, ne res disciplinæ inimicissima Otium corrumperet militem, crebris in Illyrico Dalmatiaque expeditionibus, patientiâ periculorum, bellique experienciâ durabat exercitum. Eâdem tempestate Caluinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, grauissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit : quippe primipili centurionem, nomine Vibillum, ob turpem ex acie fugam, fuste percussit. Crescente in dies & classe & famâ Pompeij, Cæsar molem belli eius suscipere statuit. Edificandis nauibus, contrahendoque militi ac remigi, naualibusque aduiscendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo inuictus, parendique, sed vni, scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta coniungens. Hic in Auerno & Lucrino lacu speciosissimâ classe fabricatâ, quotidianis exercitationibus militem remigemque ad summam & militaris & maritimæ rei perduxit scientiam. Hac classe Cæsar, cum prius, despondente ei Nerone, cui antè nupta fuerat, Liuiam, auspiciis reip. omnibus, duxisset eam uxorem, Pompeio Siciliaque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope inuictum, grauer eo tempore fortuna concussit. quippe longè maiorem partem classis, circa Veliam Palinurique promontorium, adorta vis Africi, lacerauit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit, quod postea dubiâ, & interdum ancipiti, fortunâ gestum est. nam & classis eodem loco vexata est tempestate, & vt nauali primo prælio, apud Mylas, ductu Agrippæ, pugnatum prosperè, ita inopinato classis aduentu, grauis sub ipsius Cæsaris oculis circa Tauromenium accepta clades : neque ab ipso periculum abfuit. Legiones, quæ cum Cornificio erant, legato Cæsaris, expositæ in terra, pænè à Pompeio oppressæ sunt. Sed ancipitis fortuna temporis, maturâ virtute correctâ. Explicatis quippe vtriusque partis classibus, pænè omnibus exsutus nauibus, Pompeius Asiam fugâ petiuit. iussuque M. Antonij, cuius opem petierat, dum inter ducem, & supplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio iugulatus est : cui in tantum durauit hoc facinore contractum odium, vt mox, ludos in theatro Pompeij faciens, execratione populi, spectaculo, quod præbebat, pelleretur. Acciuerat gerens contra Pompeium bellum ex Africâ Cæsar Lepidum cum XII. semiplenis legionibus. Hic vir omnium vanissimus, neque vllâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritis, exercitum Pompeij, quia propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Cæsaris auctoritatem ac fidem, sibi iunxerat : inflatusque amplius XX. legionum numero, in id furoris processerat, vt inutilis in alienâ victoriâ comes, quam diu moratus erat, disidendo in consiliis Cæsaris, & semper diuersa iis, quæ aliis placebant, dicendo, totam victoriam vt suam interpretaretur ; audebatque denunciare Cæsari, excederet Sicilia. Non ab Scipionibus, aliisque veteribus Romanorum ducum, quidquam ausum patraturumque fortius, quam tunc

150. ARVNTIVM ACTIVM.] Gentilitia duo nomina perperam iuncta. Scribes, Aruntium ac Titium. M. autem Titius Dioni nominatur, & Velleio bis infra.

151. INTERFECTOQUE LEGATO ANTONII.] Siqui ille se interfecerat. Florus : Saxa, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetrauerat.

152. ADIE-

Proscripti & profugi restituti.

Staij Murci cades.

Labienus Parthos adducit.

Vincitur à Ventidio.

Domitius Caluinus.

Iterum bellum in Sextum.

M. Agrippa.

Liuiam ducit Octavianus.

Naufragium patitur.

Cladem accipit.

Tandem Pompeius fugit.

Es interficitur.

M. Lepidus seditione agit.

tunc à Cæsa
ingressus cal
cum lacerna
interfesset int
millimam v
pulloque v
nibus eius
quam tueti
templatus fr
gare non sust
que per id te
publici, pro
promissa, qu
Insigne coro
Agrippa sing
emptionibus
vibus destina
misit, quod a
sperè Lepidu
pe Antonius
regiones Part
omnibus imp
cum summo
sperauerat ;
ni, consilio a
animum mu
Citer peterent
gionibus salu
prædiximus
superfuit. H
Qui, tertiâ a
temis, sed, ne
tram incendi
aluntur, mag
Patrem appe
tenens, cothu
hunc appara
152. ADIE
COLONIA, &
Dione, libro X
eius placamen
zatis, 151
ep à παλλα
ἐξασεν ἢ ἐκ
ορίατο ἀλλὰ
τὴν δίκην τῶν
λαίδητον) ἐκ
σὶδρον, ὅφ ἢ
τα, τὴν τι γ
πάρτα, ἀρτίδ
dem composu
multo post us
tunc erant, n
Campanis illis

A tunc à Cæsare. Quippe cum inermis & lacertatus esset, præter nomen nihil trahens, ingressus castra Lepidi, civitatis, quæ iussu hominis prauissimi tela in eum iacta erant, cum lacerna eius perforata esset lanceâ, Aquilam legionis rapere ausus est. Scires, quid interesset inter duces. Armati inermem secuti sunt; decimoque anno, quam ad dissimillimam vitæ suæ potentiam pervenerat Lepidus, & à militibus, & à fortunâ defertus, pulloque velatus amiculo, inter ultimam confluentium ad Cæsarem turbam latens, genibus eius aduolutus est. Vita, rerumque suarum dominium, concessa ei sunt: spoliata quam tueri non poterat dignitas. Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contentemplatus frequentiam suam, à disciplinâ desciscit; & quod cogere se putat posse, rogare non sustinet; partim severitate, partim liberalitate discussa principis. Speciosumque per id tempus ¹⁵² adiectum supplementum Campanæ coloniarum eius reditus erant publici, pro his longè vberiores reditus duodecies H-s. in Cretâ insulâ redditus, & aqua

Exarmatur.

Seditio militum.

Aqua Iulia.

B Insigne coronæ classicæ, quo nemo unquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Cæsar reversus in Urbem, contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se visibus destinare professus est: Templumque Apollini, & circa porticus facturum promisit, quod ab eo singulari exstructum munificentiam est. Quâ æstate Cæsar eam prosperè Lepidum in Siciliâ benè fortuna in Cæsare, & rep. militavit ad Orientem; quippe Antonius cum XIII. legionibus egressus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obuium. primoque duas legiones, cum omnibus impedimentis tormentisque, & Statiâ legato, amisit; mox sæpius ipse, cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit pericula, quibus servari se posse desperaverat; amissaque non minùs quartâ parte militum, captivi cuiusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus; qui clade Crassiani exercitus captus, cum fortunam, non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam; prædixitque, ne destinatum

Coronâ classicâ Agrippæ donatus.

Antonius in Parthos.

Periclitatur.

C iter peterent, sed diverso siluestrique pervaderent. ¹⁵³ Hoc M. Antonio acto, illis legionibus saluti fuit: de quibus tamen, totoque exercitu, haud minus pars quarta, ut prædiximus, militum, calorum, servitiique desiderata est; impedimentorum vix vlla superfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, Victoriâ vocabat. Qui, tertiam æstate reversus in Armeniam, regem eius Artavasden, fraude deceptum, ca-

Ægrè servantur.

Artavasdem dolo capto.

Luxus eius & fastus.

L. Plancus nullâ fide.

D 152. ADIECTVM SUPPLEMENTVM CAMPANÆ COLONIAE, &c.] *Tota hæc res explicata ab uno Dione, libro XLVIII. qui de hac ipsâ seditione, & eius placamentis: Οὐτὼ μὲν τότε τὰς στρατιώτας κατέσχευε, καὶ τὸ μὲν ἀργύριον αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν ἡ πολλὰ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ τότε εἶσα, προσεξεπρίματο ἄλλω τε καὶ τῷ Καμπαίων ἢ ἐν τῇ Καπύη οἰκάντων συχρῆν (καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἔδειτο) καὶ αὐτοῖς τὸ, τε ὕδωρ τὸ Ἰέλιον ὠνομασμένον, ὑφ' ἧ καὶ τὰ μάλιστα διὰ πάντων ἀγάλονται, τὴν τε χώραν τὴν Κνωσίαν, ἣν καὶ νῦν ἐπὶ καρπῶνται, ἀντέδωκε: Atque ita milites tunc quidem composuit, & argentum statim, agros non multò post iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non sufficiebant, etiam alios emit à Campanis illis qui Capuam incolunt, eosque mul-*

tos: (multis enim colonis indigebat ea vrbs:) & ipsis tum aquam Iuliam, quâ maximè omnium gaudent, tum terram Cnosiam (Gnosiam melius: estq; Gnosus in Cretâ) quâ etiam nunc fruuntur, eorum loco dedit. Omnia hæc quasi de industria scripta ad Velleij lucem: & quis scit si non à Dione istinc sumpta? Quod tamen hic scribitur, eius reditus erant publici, prauum est. Quid reditus ad rem præsentem? nec eos sanè emit Cæsar, sed agros. In editione primâ: eius relictis erant publici. Certum habeo, eius reliqui. Id est, Capua reliquos habebat agros publicos, qui nondum attributi, & qui non venerant in diuisionem. Hos (Dione palam narrante) ab iis emit Cæsar.

153. HOC M. ANTONIO ACTO, ILLIS LEGIONIBVS.] *Emendant, atque legionibus. ego, ac tot legionibus.*

ris, (quippe hæc semper impugnabat,) sed morbo proditor, cum fuisset humillimus A
 assentator reginæ, & infra seruos cliens, cum Antonij librarius, cum obscenissimarum
 rerum & auctor & minister, ¹⁵⁴ cum in omnia, & in omnibus venalis, cum cerulea-
 tus & nudus, caputque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus,
¹⁵⁵ Glaucum saltasset, in conuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapina-
 rum indicia, transfugit ad Cæsarem. & idem postea clementiam victoris pro sua vir-
 tute interpretabatur; dictitans, id probatum à Cæsare, cui ille ignouerat. Mox autem
 hunc mox auunculum Titius imitatus est. Haud absurdè Coponius, vir prætorius,
 grauissimus pater, Silij socer, cum recens transfuga, multa ac nefanda Plancus absenti
 Antonio, in senatu obiiceret: *Multa, inquit, mehercules fecit Antonius, pridie quàm tu
 illum relinqueres.* Cæsare deinde, & Messallâ Coruino eos. debellatum apud Actium;
 vbi longè antè quàm dimicaretur, exploratissima Iulianarum partium fuit victoria. Vi-
 gebat in hac parte miles atque imperator; illâ marcebant omnia. ¹⁵⁶ hinc reges firmis-
 simi; illinc inopiâ affectissimi. nauium hæc magnitudo, modicâ ne celeritate; aduersa B
 illa specie terribilior. hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliqui transfu-
 giebant. Denique, in ore atque oculis Antonianæ classis, per M. Agrippam Leucas
 expugnata, Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante vltimum discrimen classis ho-
 stium

Ad Cæsarem
transiit.

Actiaca pu-
gna.

154. CVM IN OMNIA, ET IN OMNIBUS
 VENALIS.] Nonne equivalent, in omnia venale
 esse, & in omnibus? ego discrimen non vi-
 deo. Puto delendum posterius rō in, faciendumque,
 in omnia, & omnibus. Duo obiicit, venalem ad om-
 ne facinus ac flagitium fuisse, & sine discrimine omni-
 bus venalem. breuiter: Ad quæuis à quouis trahi au-
 ro potuisse.

155. CVM GLAUCVM SALTASSET, IN CON-
 VIVIO REFRIGERATVS AB ANTONIO, &c.] Mo-
 neo distinctiunculam mutandam: saltasset in con-
 uiuio, refrigeratus ab Antonio. Saltasse enim eum
 vult in conuiuio, non illic refrigeratum. Sed quid hoc
 verbi? significat intepuisse gratiam eius apud Anto-
 nium, & calorem illum amoris mutasse in fastidij fri-
 gus. Vtebantur & in re actionis siue recitationis hoc
 verbo. vt in Suetonij Claudio scriptum, cap. XLII.
 Cum primùm frequenti auditorio commisisset,
 ægrè perlegit, refrigeratus sæpè à semetipso. id est,
 frigore & fastidio sæpè affectus à sese. Rem enim
 ipsam, & teporem illum gratiæ siue amicitie, voca-
 bant Frigus. Plinius lib. VIII. epist. XIV. Interim
 Paulo (recitanti) aliena deliratio aliquantum fri-
 goris attulit. Fabius: Rusticitas, & rigor, & de-
 formitas adferunt interim frigus. Sed propius ad
 Velleij mentem Seneca epist. CXXIII. Votienus Mon-
 tanus & amicitia Tiberij notus & frigore. quem
 scilicet Tiberius & ardentè amauit, & subitò fasti-
 diuit. Nec peccet, qui Horatium sic explicet:

maiorum nequis amicus

Frigore te feriat.

etsi aliò quoque hoc commodè duci haud negem. Sue-
 tonij locum nouiter corrigo, Aug. cap. LXVI. Desi-
 derauit & M. Agrippæ patientiam, & Mæcena-
 tistaciturnitatem: cum ille ex leui rigoris suspi-
 cione, & quòd Marcellus sibi anteferretur, Mi-
 tylenas se contulisset. Nam quis rigori hic locus?
 nec suspicio de eo esse potest, sed sensus. Scripsit verò
 frigoris: hac istâ nostrâ mente. cog., inquit, secessit
 Agrippa, quòd alieniorem sibi Augustum suspicaren-
 tur, & præferri atque in gratiâ esse Marcellum. Te-
 rentij illud huc quoque fecerit: Nimirum hinc ho-

mines frigent. Atque omnino amor, ardor est: fasti-
 dium aut defautio, frigus.

156. HINC REGES FIRMISSIMI; ILLINC INO-
 PIA AFFECTISSIMI.] Torfit me olim, cum publicè
 legerem, hic locus: credo & illum, quisquis intentè
 leget. An reges à Cæsare firmissimi, ab Antonio
 inopes & imbecilli? planissimè contrâ est: nec di-
 cam plurimi aut potentissimi, sed panè omnes reges
 ab isto steterunt. Palam & verè ita Dio, Σωμεταχ-
 σαι, inquit, τῶν Ἀγρωνίων εἰς βασιλεῖς καὶ οἱ δὲ σωμαχ-
 πάντες, ὡς εἰπέειν, οἱ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τὸ ἐν ἑ-
 κείνων ἔσθ' ὑπερυπῶντες, οἱ μὲν αὐτοί, οἱ δὲ δὲ ἐπέ-
 ρων: Commilitabant & auxiliabantur Antonio
 reges dynastæque omnes, vt breuiter dicam, qui-
 cumque Romanum imperium, quod duobus iis
 tunc parebat, attingerent; alij ipsi coram, alij per
 alios & submissos. Quinetiam in Plutarcho index,
 in quo nominatim reges Antonio adherentes recen-
 sentur, non solum Orientales plerique omnes, sed trans-
 marini. Si voles, vide. At apud Cæsarem contrâ
 qui? neminem reperio: imò vix esse patuerunt. quia
 in illius partibus dumtaxat Italia, Illyricum, Gallia,
 Hispania, Africa, & insula interiecta. In iis autem
 omnibus regionibus qui tunc reges, nisi si forè in A-
 fricâ? Ex eâ ipsâ Boechum eripit nobis & transfert
 ad Antonium Plutarchus. Iure ergo, vt dixi, hore-
 bam. Quid autem est in re? Velleianè adulatio, vt
 tunc censebam? minimè. nec in scriptore, sed in scri-
 pto culpa, quam detectam nunc tollo. Scripsit Velleius:
 hinc remiges. Vide μεταβολὴν! à sceptis venimus
 ad remos. Sic oportet. & docebunt te Plutarchus &
 Dio, Antonium hac parte maximè peccasse, quòd hie-
 mem captis suis interposuerit: atque ita classis, quam
 paratam habuerat, valdè viribus imminuerit. quo-
 niam plerique remigum vel inopiâ aufugiebant, vel
 morbo peribant. Ita necessum habuit ex afflictissimâ
 Graciâ, ait Plutarchus, corripere viatores, agalio-
 nes, messores, adolescentulos; iisque ægrè etiam
 impleuit naues. Ergo verè hic scriptum remiges fuis-
 se inopiâ affectissimos: (quæ ipsa phrasis non apud ca-
 dit in reges:) contrâ firmissimos Cæsari, recentes &
 delictet & bellis Siculis probè exercitatos.

157. NAM

A stium sup
 vitæ natu
 nianarum
 periculo
 Antonius
 cauere.
 runtio,
 à fortuna
 commissu
 dius. Vbi
 terâ nihil
 næ, quàm
 re debuera
 B tissimè pu
 Cæsar, q
 dens fugi
 absente di
 niamque
 so, milites
 dubites, f
 trium dir
 fugâ, rapu
 statum pe
 audeat? V
 & ij, qui
 quem aut
 facturus f

157. N
 TYRA DO
 & aperta pl
 legat: Inde
 alius: Inde
 verbo, nihil
 editio prima
 te maxuta
 Nam Deill
 ad Cassium
 illa sagacite
 alij, Dello:
 auo. In hac
 Plutarchus
 plus, oster
 post de tran
 è hic qu
 cur ait eum
 in hominem
 iam autè no
 tris verba:
 à Dolabell
 Bellissima
 Messalla C
 stius scripti
 vocat: qui
 transmitit
 rem. Et de
 là sicuti disp
 & illo bell

A stium superata. Rex Amyntas meliora & vtiliora secutus: ¹⁵⁷ nam de illis exemplis vitæ naturâ Dolabella ad Cæsarem, virque clarissimus Cn. Domitius, qui solus Antonianarum partium, numquam reginam, nisi nomine salutavit, maximo & præcipiti periculo transmisit ad Cæsarem. Aduenit deinde maximi discriminis dies, quo Cæsar Antoniusque, productis classibus, pro salute alter, in ruinam alter terrarum orbis, dimicauere. Dextrum nauium Iulianarum cornu ¹⁵⁸ M. Lario commissum; læuum Aruntio, Agrippæ omne classici certaminis arbitrium. Cæsar, ei parti destinatus, in quam à fortunâ vocaretur, vbique aderat: classis Antonij regimen, Publicolæ ¹⁵⁹ Sosioque commissum. At in terrâ locatum exercitum Tautus Cæsaris, Antonij regebat Canidius. Vbi initum certamen est, omnia in alterâ parte fuere, dux, remiges, milites; in alterâ nihil, præter milites. prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Regi-næ, quàm pugnantis militis sui, comes esse maluit: & imperator, qui in desertores sæuere debuerat, desertor exercitus sui factus est. Illis, etiam detracto capite, in longum fortissimè pugnandi duravit constantia; &, desperatâ victoriâ, in mortem dimicabatur. Cæsar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitansque & ostendens fugisse Antonium, quærebat, pro quo & cum quo pugnarent. At illi, cum diu pro absente dimicassent duce, ægrè summissis armis, cessere victoriam; citiusque vitam veniamque Cæsar promisit, quàm illis, vt ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, milites, optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio. ¹⁶⁰ vt dubites, suone, an Cleopatraz arbitrio victoriam temperaturus fuerat, qui ad eius arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit exercitus, cum se Canidius, præcipiti fugâ, rapuisset ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbi præstiterit, ex quo in quem statum peruenerit fortuna publica, quis in hoc transcurso tam artati operis exprimere audeat? Victoria verò fuit clementissima; nec quisquam interemptus, nisi paucissimi, & ij, qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex quâ lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumuiratus sui, aut in campis Philippis, si licuisset, ¹⁶¹ victoriæ suæ facturum fuerit triumphum. ad solium alarunt, in prisca grauitate celeberrimi fides, mox

Rex Amyntas.
Cn. Domitius.

Pugna ordo.

Fugit Antonius.

Milites perstant.

Canidius fugit.

Clementia Octavianæ.

C ¹⁵⁷. NAM DE ILLIS EXEMPLIS VITÆ NATVRA DOLABELLA AD CÆSAREM.] *Atrox & aperta plaga: cui lenè adhuc fomentum. Est qui legat: Inde illius exemplo vir audax Dolabella. alius: Inde illius exemplo maturè Dolabella. Vno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certè editio prima sic refert:) nam de illius exemplis vitæ naxuta Dolabella. Vide nostram medicinam: Nam Deillius exempli sui tenax, vt à Dolabellâ ad Cassium. Nihil iuueniliter iactamus, sed prima illa sagaciter & verè eruiimus de Q. Deillio, siue vt alij, Dellio: qui naturâ transfuga, & irrisus palam illo auro. In hac re & historiâ, transfugisse apertè scribit Plutarchus Q. Dellium historicum. Dio hoc amplius, ostendit cum Amyntâ illum fuisse: & paullo post de transfugio addit. Quod si est: nonne appositè hic quoque Amyntæ Velleius eum subiungit? Sed cur ait eum exempli sui tenacem? ludit, & meritò in hominem nusquam & numquam fidum, & cuius iam antè nobilia aliquot transfugia. Ecce Seneca patris verba: è quibus hoc quoque quod emendauimus, à Dolabellâ ad Cassium, liquebit. Ille in Suasoriis: Bellissimam tamen rem dixit Deillius, quem Messalla Coruinus desertorem (melius & venustius scripti libri, defultorem) bellorum ciuiliū vocat: quia à Dolabellâ ad Cassium, à Cassio dein transmisit ad Antonium, ab Antonio ad Cæsarem. Et de Deillio quidem certum est, hoc de Dolabellâ sicui displicet, is legito: exempli sui tenax fuit & illo bello. Quod certè haud sperno. nam & edi-*

tionibus quibusdam absunt illa verba, ad Cæsarem, & videntur omnino huc translata è tertiâ abhinc lineâ, transmisit ad Cæsarem. Ceterum vtro modo cumque leges, distinctiunculâ & parenthesi sic iuuabis: Rex Amyntas meliora & vtiliora secutus, (nam Deillius exempli sui tenax fuit & illo bello) virque clarissimus Cn. Domitius, &c. Noto amplius, videri in fine periodi legendum: transmisere ad Cæsarem. quia textus omnino sermonis exigit Amyntam quoque comprehendendi.

¹⁵⁸. M. LARIO.] *Lurio est in Dione, & rectè.*

¹⁵⁹. SOSIOQUE COMMISSVM.] *Verius, Sosio: Plutarchus hæc omnia longè aliter, nec Sosium inter duces agnoscit. Dio verò etiam mortuum illum facit in leui pugna contra L. Tauresium: in quâ, superuentu Agrippæ, ipse & Tarcondimotus sint cæsi. Hoc paullo ante Actiacam pugnam. At ecce viuum eum iterum facit initio libri sequentis, & inter eos ponit quibus ignouerit Cæsar. Quid dicam nescio, nisi haud vnum Sosium fuisse.*

¹⁶⁰. VT DVBITES, SVONE.] *Cnr Rhenanum non audiuerunt verissimè emendantem, Viderit è suone? Nam in autographo erat, Videbit è suone. Phrasis nota, & crebra veteribus in reiectione aut contemptu.*

¹⁶¹. VICTORIÆ SVÆ FACTVRVS FVERIT TRIVMPHV.] *Ineptè, triumphum. Idem autographum, modum. At quæ sequuntur hiulca & mutila sunt: nec vllum ingenium explenerit.*

162. DIV

mox ¹⁶² diu clementiâ luctatus suâ Cæsar, seruauit incolumem. Non prætereatur **A**
 Afiniij Pollionis factum & dictum memorabile. namque, cum se post Brundisiam pa-
 cem continuisset in Italiâ, neque aut vidisset vnquam reginam, aut post enervatum
 amore eius Antonij animum, partibus eius se miscuisset, rogante Cæsare, vt secum ad
 bellum proficisceretur Actiacum; *Mea, inquit, in Antonium maiora merita sunt, illius in
 me beneficia notiora: itaque discrimine vestro me subtraham, & ero præda victoris.* Proximo
 deinde anno, persecutus reginam Antoniumque Alexandriam, vltimam bellis ciuili-
 bus imposuit manum. Antonius se ipse non seghiter interemit, adeo vt multa desidiæ
 crimina morte redimeret. At Cleopatra, frustratis custodibus, illatâ aspide, morsu sanè
 eius, expers muliebris metus, spiritum reddidit. Fuitque & fortunâ & clementiâ Cæsa-
 ris dignum, quod nemo ex iis, qui contra eum arma tulerant, ab eo iussuue eius inter-
 emptus. D. Brutum Antonij interemit crudelitas. Sex Pompeium, ab eodem victum,
 idem Antonius, cum dignitatis quoque seruandæ dedisset fidem, etiam spiritu priuauit.
 Brutus & Cassius antè, quàm victorum experirentur animum, voluntatiâ morte obie- **B**
 runt. Antonij Cleopatracque quis fuisset exitus, narrauimus. Canidius timidius dece-
 fit, quàm professioni eius, quâ semper vsus erat, congruebat. Vltimus autem ex interfe-
 ctoribus Cæsaris, Parmensis Cassius, morte pœnas dedit, vt dederat Trebonius. Dum
 vltimam bello Actiaco Alexandrinoque Cæsar imponit manum, M. Lepidus, iuuenis,
 formâ, quàm mente, melior; Lepidi eius, qui III. vit fuerat reip. const. tuendæ, filius; Iu-
 niâ Bruti sorore natus, interficiendi, simul in urbem reuertisset, Cæsaris consilia inierat.
 Tunc Urbis custodiis præpositus C. Mæcenas, equestri, & splendo genere natus, vir,
 vbi res vigiliam exigeret, sanè ex omnis, prouidens atque agendi sciens, simul verò ali-
 quid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis pænè vltra feminam fluens, non minùs
 Agrippâ Cæsari carus, sed minùs honoratus: quippe vixit, ¹⁶³ angusti clauis pænè con-
 tentus; ¹⁶⁴ nec minora consequi potuit, sed non tam concupiuit. hic speculatus est per
 summam quietem ac dissimulationem, præcipitis consilia iuuenis, & mirâ celeritate,
 nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane noui **C**
 ac resurrecturi belli ciuilis restinxit initium. & ille quidem malè consultorum pœnas
 exfoluit. Æquetur prædictæ Calpurniæ Antistij, ¹⁶⁵ Seruilia Lepidi vxor; quæ, viuo
 igni deuorato, præmaturam mortem immortalis nominis sui pensauit memoriâ. ¹⁶⁶ Cæ-
 sar autem reuersus in Italiam, atque urbem occursum, quo fauore omnium hominum,
 ætatum, ordinum exceptus sit; quæ magnificentia triumphorum eius, quæ fuerit mu-
 nerum, ne in operis quidem iusti materiâ, nedum huius tam recisi, dignè exprimi po-
 test. Nihil deinde optare à diis homines, nihil dii hominibus præstare possunt, nihil
 voto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus, post reditum in Vr-
 bem, reip. populoque Rom. terrarumque orbi repræsentauit. Finita vicesimo anno
 bella ciuilia, sepulta externa, reuocata pax, sopitus vbique armorum furor; restituta vis
 legibus, iudiciis auctoritas, senatui maiestas; imperium magistratum ad pristinum re-
 ductum modum; tantummodò octo prætoribus allekti duo; prisca illa & antiqua reip.
 forma reuocata; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique re-
 rum **D**

Afinij Pol-
lio.

Antonij
mors:
Et Cleopa-
tra.

Cassius Par-
mensis.
M. Lepidus
filius.

C. Mæcenas.

Lepidum op-
primit.

Seruilia vi-
uile factum
& fatum.

Felicitas pu-
blica ubi
Augusto.

162. DIV CLEMENTIALVCTATVS.] *Velim, cum clementiâ.*

163. ANGVSTI CLAVI PÆNE CONTENTVS.] *Alij, angusto clauo: rectè. Sed rō pænè an conuenit? Ille verò planissimè contentus vixit, nec opus vculâ hac imminente vel ambigente. Magis ad Mæcenatis ingenium: benè contentus, vel, planè.*

164. NEC MINORA CONSEQVI POTVIT, SED NON TAM CONCVPIVIT.] *Sententia legi postulat: nec maiora consequi non potuit, sed numquam concupiuit.*

165. SERVILIA LEPIDI VXOR.] *Atqui nupta*

iuniori Lepido fuit Antonia, M. Antonij Trium- uiri filia: quod ita in Dionis XLIII. extremo libro leges. Scire licet igitur, illâ spretâ aut mortuâ, alteram superduxisse.

166. CÆSAR AVTEM REVERSVS IN ITALIAM, ATQVE VRBEM OCCVRSVS, QVO FAVORE.] *Alterutrum scribe. siue: Cæsaris autem reuersi in Italiam atque vr. occursum. siue: Cæsar autem reuersus in Italiam atque urbem, quo occursum, quo fauore. Notat autem Dio ad hanc rem, Decretum à Senatu, vt ei urbem ingredienti virgines Vestæ, Senatus populusque eum coniugibus ac liberis occurreret. Libro LI.*

167. PACA-

rum suaru
nec sine se
Et, hortat
que ad vno
potuit. na
lit. Belli
liam domi
rem fatiga
animisque
reip. men
171. Dalma
ris multiq
Agrippæ,
amicitia P
tio, Scipio
CCL. Rom
his multo
tibusque,
rio. Ille et
bello sub
populum
natus cum
sumpsit du
quærenium
vter popul
tam feras,
ximis belli
Crisque, po
Parthoru
eius Phraa
tia consen
simum sta
Murena si

167. PACA-

ORBIS.] Ne

168. SC

fatigent.

169. SVB

Dicit enim,

170. ET

GA ARMO

hec verba.

illo duce.

vnde tamen

videatur: &

Augusto s

reip. lacera

171. DA

scurum, su

adde. Hoc s

tempore un

mum autem

Tentâ coru

cum vici e

anno DCCX

A rum suarum possessio; leges emendatae utiliter, latae salubriter; senatus sine asperitate, nec sine seueritate lectus. Principes viri, triumphisque & amplissimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandam Urbem illecti sunt. Consulatus tantummodo vsque ad undecimum, quem continuaret Cæsar, cum sæpe obnitens repugnasset, impetrari potuit. nam dictaturam, quam pertinaciter ei deferebat populus, tam constanter repulit. Bella sub imperatore gesta, ¹⁶⁷ pacatusque victorijs terrarum orbis, & tot extra Italiam domique opera, omne æui sui spatium impensurum in id solum opus ¹⁶⁸ scriptorem fatigans. Nos, memores professionis, vniuersam imaginem principatus eius oculis animisque ¹⁶⁹ subiecimus. Sepultis, vt prædiximus, bellis ciuilibus, coalescentibusque reip. membris, ¹⁷⁰ & coram altero, quæ tam longa armorum series lacerauerat: ¹⁷¹ Dalmatia xx. & cc. rebellis, ad certam confessionem pacata est imperij; Alpes, feris multisque nationibus celebres, perdomitæ; Hispaniæ, nunc ipsius præsentia, nunc Agrippæ, quem vsque in tertium consulatum, & mox collegium tribunicia potestatis, amicitia Principis euexerat, multo varioque Marte pacata. In quas prouincias cum initio, Scipione & Sempronio Longo cos. primo anno secundi Punici, abhinc annos ccl. Romani exercitus missi essent, duce Cn. Scipione, Africani patruo, per annos cc. in his multo mutuoque ita certatum est sanguine, vt, amissis P. R. imperatoribus exercitibusque, sæpe contumelia, etiam nonnumquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim prouinciæ Scipiones consumpserunt: illæ ¹⁷² contumelioso xx. annorum bello sub duce Viriatho maiores nostros exercuerunt: illæ, terrore Numantini belli populum R. concusserunt. in illis turpe Q. Pompeij fœdus, turpiusque Mancini, fenatus cum ignominia dediti imperatoris rescidit: illa tot consulates, tot prætorios absumpsit duces: patrumque ætate, in tantum Sertorium armis extulit, ¹⁷³ vt per quinquennium dijudicari non potuerit, Hispanis Romanisne in armis plus esset roboris, & vter populus alteri pariturus foret. Has igitur prouincias, tam diffusas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos ferme l. perduxit Cæsar Augustus: vt, quæ maximis bellis numquam vacauerant, ex sub C. Antistio, ac deinde P. Silio legato, ceterisque, postea etiam latrocinijs vacarent. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso oppresso Orodes, quæ Antonio pulso filius eius Phraates ceperant, Augusto remissa sunt: quod cognomen illi viro Planci sententia consensu vniuersi senatus populi que R. indidit. Erant tamen, qui hunc felicissimum statum odissent. quippe L. Murena & Fannius Cæpio, diuersis moribus, (nam Murena sine hoc facinore potuit videri bonus, Cæpio & ante hoc erat pessimus) cum

Eius ciuitas.

Series rerum Augusti.

Dalmatia subacta. Hispania domita.

Hispanorum olim virtus.

Signa à Parthis recepta.

Augusti cognomen.

Conspirationes in eum.

167. PACATVSQVE VICTORIIS TERRARVM ORBIS.] Nec incommode, peragratusque.

168. SCRIPTOREM FATIGANS.] Legendum, fatigent.

169. SVBIECIMVS.] Subijciemus res ipsa vult. Dicit enim, non dixit.

D 170. ET CORAM ALTERO, QUÆ TAM LONGA ARMORVM SERIES LACERAVÉRAT.] Tria hæc verba, & coram altero, Aldus tollit, atque alij illo duce. Nec nego sententiam absque ijs probam esse: unde tamen sic frustra irrepserint? Mutari melius videatur: & curante eo quæ tam longa: nempe Augusto salutare curam & medicinam adhibente reip. lacerata.

171. DALMATIA XX. ET CC. REBELLIS.] Obscurum, sine mutilum est: & intellege, annos, aut adde. Hoc sanè vult, annos ccxx. medios esse à quo tempore vinci Dalmatia cepit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illyrios & Dalmatas fuit sub Tentâ eorum reginâ: anno dxxiv. Postremum nunc cum victi & domiti ductu Tiberij, auspicijs Augusti, anno dccxliii. Facilis supputatio.

172. CONTVMELIOSO XX. ANNORVM BELLO SVB DVCE VIRIATHO.] Qui plurimum numerarunt, annos fecerunt xiv. belli Viriathini: vt Liuij epitoma, & Florus. At Appianus, annis dumtaxat octo id bellum gestum aperte scribit. Aperite inquam, atque etiam exacte. Nam ille numerat ab anno dcvi. quo proprie id cepit: Liuius & Florus ab anno dci. quo Lusitani rebellarunt, non tamen Viriatho duce. Sed quia connexa bella fuerunt, confundunt. Quorsum hæc? vt prælargum falsumque esse Velleianum numerum constet, & parte alterâ truncandum. Contumelioso x. annorum bello, legito: & Iustinum auctorem habeto. In tantâ sæculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriathum, fuit: qui annos decem Romanos variâ victoriâ fatigauit.

173. VT PER QVINQVENNIVM DIJVDICARI NON POTVERIT.] Atqui octo annos bellum hac Sertorio duce gestum, & octauo ipso casus. An ergo octennium hic legimus? An vult priores quinque annos ambiguos, reliquos non sic fuisse?

cum inissent occidendi Cæsaris consilia, oppressi auctoritate publicâ, quod vi facere vo- A
luerant, iure passi sunt. neque multo post Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quàm
Egnatius
Rufus.
senatori propior, collecto in ædilitate favore populi, quem extinguendis priuatâ familiâ
incendijs in dies auxerat, in tantum quidem, ¹⁷⁴ vt ei præturam continuaret, mox etiam
consulatum petere ausus; cum esset omni flagitiorum scelerumque conscientiam meritus;
nec melior illi res familiaris, quàm mens foret; aggregatis simillimis sibi, interimere Cæ-
sarem statuit, vt, quo saluo saluus esse non poterat, eo sublato moreretur. Quippe ita se
mores habent, vt publicâ quisque ruinâ malit occidere, quàm suâ proteri, & idem passu-
rus, minùs conspici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: abditusque carce-
ri, cum conscijs facinoris, mortem dignissimam vitâ suâ obiit. Præclarum excellentis
C. Sentius
Consul.
viri factum, C. Sentij Saturnini, circa ea tempora consulis, ne fraudetur memoriâ. Ab-
erat in ordinandis Asiæ Orientisque rebus Cæsar, circumferens terrarum orbi præsen-
tiâ suâ pacis suæ bona: tum Sentius fortè & solus, & absente Cæsare cōs. cum alia, pri-
Eius seue-
ritas.
scâ seueritate summaque constantiâ, veterè consulum more ac seueritate gessisset, pro-
traxisset publicanorum fraudes, punisset auaritiâ, regessisset in ærarium pecunias pu-
blicas, tum in comitijs habendis præcipuum egit consulem. nam & quæsturam peten-
tes, quos indignos iudicauit, profiteri vetuit; & cum id facturos se perseverarent, con-
Egnatium
coerces.
sularem, si in campum descendissent, vindictam minatus est. & Egnatium, florentem
favore publico, sperantemque, vt præturam ædilitati, ita consulatum præturæ se iunctu-
rum, profiteri vetuit; & cum id non obtinuisset, iurauit, etiam si factus esset consul suf-
fragijs populi, tamen se eum non renuntiatum. Quod ego factum cuiuslibet veterum
consulum gloriæ comparandum reor, nisi quòd naturaliter, audita visis laudamus li-
bentiùs; & præsentia, inuidiâ; præterita, veneratione prosequimur; & his nos obrui, illis
instrui credimus. Ante triennium ferè, quàm Egnatianum scelus erumperet, circa Mu-
renæ Capionisque coniurationis tempus, abhinc annos L. M. Marcellus, sororis Augu-
M. Marcellus, spes
Roma.
sti Octaviæ filius, quem homines ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentie
eius arbitrabantur futurum, vt tamen id per M. Agrippam securè ei posse contingere C
non existimarent; magnificentissimo munere ædilitatis edito, decessit admodum iuue-
nis, sanè, vt aiunt, ingenuarum virtutum, lætusque animi & ingenij, fortunæque, in
quam alebatur, capax. Post cuius obitum Agrippa, qui sub specie ministeriorum Prin-
cipalium profectus in Asiam; vt fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offensiones,
præsentem se subduxerat tempori; reuersus inde, filiam Cæsaris Iuliam, quam in ma-
trimonio Marcellus habuerat, duxit vxorem; feminam neque sibi, neque reip. felicitis
vteri. Hoc tractu temporum, Ti. Claudius Nero, quo primo, vt prædiximus, Liuia, Drusi
Ti. Claudius.
Claudiani filia, despondente Nerone, cui antè nupta fuerat, Cæsari nupsit, innu-
tritius cælestium præceptorum disciplinis, iuuenis, genere, formâ, celsitudine corporis,
optimis studijs, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus quantus est, sperari
potuerat, visusque prætulit principem; quæstor, vndeicesimum annum agens,
Quæstor
factus.
capessere cœpit rempub. maximamque difficultatem annonæ, ac rei frumentariæ
inopiam ita Ostiæ atque in vrbe, mandato vitrici, moderatus est; vt per id, quod
agebat, quantus euasurus esset, eluceret. Nec multo post missus ab eodem vitrico
In Orientem
missus.
cum exercitu ad visendas ordinandasque, quæ sub Oriente sunt, prouincias, præci-
puit omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus
Armeniam, redactâ eâ in potestatem P. R. ¹⁷⁵ regnum eius Artavasdi tradidit.

¹⁷⁶ cuius

174. VTEI PRÆTURAM CONTINVA-
RET.] Non quia bis Prætor: sed hoc modo vult,
continuasse eum & iunxisse Præturam Aedilitati.
Opus enim interuallo annorum erat à magistratu
ad magistratum: Egnatius id neglexit. Ipse Velleius ita interpretatur paginâ sequenti, dum ait:
Præturam Aedilitati iunxisse. Dio idem indicat
libro LIII.

175. REGNUM EIVS ARTAVASDI TRADI-
DIT.] Consensu aliter Romani exteriq. scriptores.
Omnes Tigrani regnum datum à Tiberio asserunt,
non Artavasdi: Tacitus, Suetonius, Dio, Iosephus.
Nostra, si vis, ad II. Annal. vide. Ergo Velleius solus
hoc nesciuit, aut melius sciuit? durum dicere. & certè
in rebus Tiberij sui, tam recenti memoriâ, fædè er-
rasse Velleium piacularis sit culpa. Mihi sedet mu-
tilum

A ¹⁷⁶ cuius rex quoque Parthorum tanti nominis famâ territus, liberos suos ad Cæsarem misit obsides. Reuersum inde Neronem, Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adiutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris penates enixa erat Liuia. quippe vterque, diuisis partibus, Rhætos Vindelicosq; adgressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes, locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo, quàm damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine, perdomuerunt. Ante quæ tempora censura Planci & Paulli acta inter discordiam, neque ipsis honori, neque reip. vsui fuit: cum alteri vis censoris, alteri vita deesset: Paullus vix posset implere censuram, Plancus ¹⁷⁷ timere deberet, ne quidquam obijcere posset adolescentibus, aut obijcientes audire, quod non agnosceret senex. Mors deinde Agrippæ (qui nouitatem suam multis rebus nobilitauerat, atque in hoc perduxerat, vt & Neronis esset socer; cuiusque liberos, nepotes suos, D. Augustus, præpositis Caij ac Lucij nominibus, adoptauerat) ad-mouit propiùs Neronem Cæsari. quippe filia eius Iulia, quæ fuerat Agrippæ nupta, **B** Neroni nupsit. Subinde bellum Pannonicum, ¹⁷⁸ quod inchoatum Agrippâ Marcoque Vinicio, auo tuo, cos. magnum atroxque, & perquam vicinum imminet Italiae, per Neronem gestum est. Gentes Pannoniorum, Dalmatarumque nationes, situmque regionum ac fluminum, numerumque & modum virium, excelsissimasque & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus seruet formam suam. Huius victoriæ compos Nero, ouans triumphauit. Sed, dum in hac parte imperij omnia geruntur prosperrimè, accepta in Germaniâ clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quàm rectè faciendi, cupidiorè, & inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo; amissaque legionis quintæ Aquilâ vocauit ab Vrbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortal

In Rhætos & Vindelicos.

Censura postrema Roma.

Agrippa olis.

Iulia nupsit Tiberio.

Bellum Pannonicum.

M. Lollius.

Claud. Drusus.

C tilum defectumque locum esse (nonne multa in hoc libello?) & fuisse antea: regnum eius Artauasdi ereptum, Tigrani tradidit. aut tale in hunc sensum. Nam etsi Tacitus & Iosephus Artaxiam regno deiectum volunt, non Artauasdem: tamen pro Velleij hac scriptioe etiam Dio sit, qui lib. LIV. in actis anni DCCXXIV. disertè scribit Tiberium missum vt Artabazen (idem ille cum Artauasde) regno pelleret, & Tigranem ei imponeret.

176. CUIVS REX QVOQUE PARTHORVM.] Puto, cum rex.

177. TIMERE DEBERET, NE QVIDQVAM.] Arguitus & verius: timere deberet. nec quidquam. Periodum totam vide.

178. QVOD INCHOATVM AGRIPPA MARCOQVE VINICIO, AVO TVO, COS.] Verba & notatio que viros doctos latè induxit in errorem. Nam censent ij qui Fastos nobis industriè & peritè collegerunt (Sigonium & Onufrium me dicere palam est:) censent inquam, Agrippam Vipsanium quartum fuisse consulem: atque ita adnotant, alter in anno DCCXXXIV. alter DCCXXXV. Quinetiam mirantur in Lapide Colotiano, vbi accurata recensio suffectorum Consulium, Vinicium poni, neglegi aut non exprimi Agrippam. Ego illos ab errore non reuoco (abierunt in communem locum) sed lectori caueo & in-clamo ne cum ijs erret. Non fuit hoc anno aut alio M. Agrippa quartum Consul. Tertium ille consularum non transcendit. Quo teste? ipso Velleio supra, vbi de Agrippæ laudibus: Quem vsque in tertium Consulatum amicitia Principis euexerat. Nonne maius aliquid esset si in quartum; & Velleius

hoc neglegat aut omittat? Quin testes Fastos veteres & memorias omnes aduoco: nusquam Agrippa nisi tertium consul. Ita & Martialis aperte, libro VIII. Epigr. LXVI.

Felix purpura, tertiusque Consul.
Pompeio dederit licet Senatus,
Et Cæsar genero sacros honores,
Quorum pacificus ter ampliauit
Ianus nomina.

Que ad ternos Agrippæ consulatus spectant: & licet interpretes non vltra errent. Tertium igitur Consul, non quartum. Atqui Velleius hic clare. Numquam ipse, numquam. Librarius errauit, cum ille scripserit: quod inchoatum ab Agrippâ, Marco Vinicio auo tuo Consule. Hoc dicit. Agrippam missum ad hoc bellum, eumq; id primum administrasse, illo anno quo Vinicij auus Consul. Nonne hæc clara, & quod dicitur, Solis radio scripta? ite nebula, & locum dat huic luci. Colotianum marmor, quod fallere non potest, Consules hos ita digerit:

C. SENTIUS SATVRNINVS Q. LVCRETIVS VISPILLO
SVE. M. VINVCIVS. P. F.

nec collegam vllum Vinucio adiungit: quâne solus fuit? an potius, quia cum Q. Lucretio Vespillone? quem ex Dione disco serius paullo electum, & cum Saturninus aliquantisper solus in Consulatu fuisset. meritò igitur diutius etiam eundem gessit. Sed quidquid huius rei sit (nec est tanti:) credetne aliquis M. Agrippam, illum generum Augusti, illum Tribunicia potestate præditum, inter suffectos consules fuisse, & quidem post Sentium & Vinucium? non qui res moresq; antiquos nouerit.

* Possis & legere: inchoatum Agrippæ.

* Ita etiam infra vnicum Consulem. citat: Patre tuo P. Vinicio Consule Ti. Nero reuersus.

* In actis huius anni DCCXXV.

talis recipit, vel ¹⁷⁹ industria percipit; cuius ingenium vtrum bellicis magis operibus, an A
 ciuilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum eertè dulcedo ac suauitas, & aduer-
 sus amicos æqua ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. nam pulchritudo cor-
 poris, proxima fraternæ fuit. Sed illum, magnâ ex parte domitorem Germaniæ, plurimo
 eius gentis varijs in locis profuso sanguine, fatorum iniquitas, consulem, agentem an-
 num tricesimum, rapuit. Moles deinde eius belli translata in Neronem est, quod is suâ
 & virtute & fortunâ administrauit; peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine
 vlllo detrimento commissi exercitus, quod præcipuè huic duci semper curæ fuit, sic per-
 domuit eam, vt in formam pænè stipendiariæ redigeret prouinciæ. Tum alter trium-
 phus cum altero consulatu, ei oblatu est. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannoniâ Ger-
 maniaque geruntur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus
 in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum, atque eundem lenissi-
 mum securitatis vrbane custodem habemus, virtus compressit. Quippe, legatus Cæsa-
 ris, triennio cum his bellauit; gentesque ferocissimas, plurimo cum earum excidio, nunc
 acie, nunc expugnationibus, in pristinum pacis redegit modum; eiusque patratiōe, B
 Asiæ securitatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus sentiendum
 ac prædicandum est, esse mores eius vigore ac lenitate mixtissimos, & vix quemquam
 reperiri posse, qui aut otium validiùs diligit, aut faciliùs sufficiat negotio, & magis, quæ
 agenda sunt, curet sine vllâ ostentatione agendi. Breui interiecto spatio, Ti. Nero, duo-
 bus consulatibus, totidemque triumphis actis, tribunicia potestatis consortione æqua-
 tus Augusto, ciuium, post vnum, (& hoc, quia volebat) eminentissimus, ducum maxi-
 mus, famâ fortunaque celeberrimus, & verè alterum reip. lumen & caput, mirâ quâdam
 & incredibili atque inenarrabili pietate, (cuius causæ mox detectæ sunt) cum C. Cæsar
 sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium
 iuuenum obstaret inijs, dissimulatâ causâ consilij sui, comneatum ab focero, atque
 eodem vitrico, acquiescendi à continuatione laborum petijt. Quis fuerit eo tempore
 ciuitatis habitus, qui singulorum animi, quæ digredientium à tanto viro omnium la-
 crymæ, quam pænè ei patria manum iniecerit, iusto seruemus operi. Illud etiam in C
 hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum, vt omnes, qui procons.
 legati que, in transmarinas profecti prouincias, ¹⁸⁰ visendi eius gratiâ, ad quem conue-
 nientes, semper priuatos illa maiestas priuata numquam fuit, fasces suos summisserint,
 fassique sint otium eius honoratius imperio suo. Sensit terrarum orbis, digressum à
 custodiâ Neronem Vrbis. nam & Parthus, desciscens à societate Romanâ, adiecit Ar-
 meniæ manum; & Germania, auersis domitoris sui oculis, rebellauit. At in Vrbe, eo
 ipso anno, quo magnificentissimi gladiatorij muneris naumachiæque spectaculis,
 D. Augustus, abhinc annos xxx. ¹⁸¹ se & Gallo Caninio coss. dedicato Martis tem-
 plo, animos oculosque P. R. repleuerat, fœda dictu, memoriaque horrenda in ipsius
 domo tempestas erupit. Quippe eius filia Iulia, per omnia tanti parentis ac viri im-
 memor, nihil, quod facere aut pati turpiter posset femina, luxuriâ, libidine infectum
 reliquit; magnitudinemque fortunæ suæ peccandi licentiâ metiebatur; quidquid libe- D
 rer,

Moritur.

Tiberius in
Germaniam.Bellum
Thracium.
L. Piso.Tiberius tri-
buniciam
potestatem
capit.Rhodum
abit.Iulia impu-
dicitia.

179. INDUSTRIA PERCIPIIT.] Ego omnino maueim: industria perficit. Nam semina quedam & igniculi virtutum in nobis sunt, quos elicit industria, & ad frugem maturitatemque perducit. Quinctilianus eo sensu: Virtus etiã quosdam impetus à naturâ sumit, tamen perficienda doctrinâ est.

180. VISENDI EIVS GRATIA, AD QVEM CONVENIENTES.] Nos olim restituimus, in Epistolice lib. III. cap. VIII. Aiunt pendulam sic sententiam esse. mihi videtur, nec muto.

181. SE ET GALLO CANINIO COSS.] Id fuit anno vrbis DCCLII. Dio tamen Casius valde ab hoc

calculo abit, qui relegatam Iuliam commemorat anno DCCXLVIII. C. Antistio Vetere, P. Lelio Balbo COSS. Sed moneo inuentum manifestum illic hiatum defectumque historiæ esse. Postea quidem annotatur ab interprete: at hic debebat ante Frumentationes & Naumachia ludos. E Velleio discis: tum etiam è Macrobio, non fallaci argumento. Ille II. Saturn. indicat Iuliam hanc pessimam simul & argutissimam faminarum, tunc cum pulsa à patre fuit, egisse annum circiter trigessimum octauum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno vrbis DCCXV. Ergo ad hunc annum DCCLII. iusti intercedunt, vt Macrobius voluit, anni XXXVIII.

182. VTRIVS-

A ret, pro
violator
tantum in
tum etiam
que Crisp
& Sem
ri, qu
violasse
lis. quam
ab hoc in
tis, in Syr
habuit, ta
materia
B Euphrate
ex diuerse
imperi
stipendi
antè sub p
Achaiâ A
ris Pontic
perfuor.
stili epula
Augustus
thum ind
taria fuerit
Censoriu
bus genitu

182. V
QVASI C
TA, POB
nempe releg
adulteri. 2
Annal. Vt v
fortuna, ita
tiam filia a
que earum
inter viros
lesarum re
lando, cle
egrediebatur.
rus. Velle
D quos nomina
randam.

183. V
MANSI
ipsum Iulia
coactum: se
tem dedit.
184. P
Lego, ad vi
185. C
RI HABVI
suo, vt sape
me Dio, libr
A pud pinc
i regardat
cum, Tib

A ret, pro licito iudicans. Tum Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi ultor fuit; quem, victo eius patre, non tantum incolumitate donauerat, sed sacerdotio, præturâ, consulatu, prouincijs, honorem etiam matrimonio sororis suæ filiæ, in artificiosam affinitatem receperat. Quinctiusque Crispinus, singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, ac Scipio, alijque minoris nominis, ¹⁸² vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, pœnas pependere; cum Cæsaris filiam, & Neronis violassent coniugem. Iulia relegata in insulam, patriæque & parentum subducta oculis. quam tamen comitata mater Scribonia, ¹⁸³ voluntarij exsilij permansit comes. Breue ab hoc intercesserat spatium, cum C. Cæsar, antè alijs ¹⁸⁴ prouincijs adsidendum obitis, in Syriam missus, conuento prius Ti. Nerone, ¹⁸⁵ cui omnem honorem vt superiori habuit, tam variè se ibi gessit, vt nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat, ¹⁸⁶ cum rege Parthorum iuvene, excelsissimæ insulæ, quam annis **B** Euphrates ambiebat, æquato vtriusque partis numero, coijt. Quod spectaculum stantis ex diuerso hinc Romani, illinc Parthorum exercitus, cum duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita, perquam clarum & memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit. quem militia gradum antè sub patre tuo, M. Vinicio, & P. Silio auspiciatus, in Thraciâ Macedoniaque, mox Achaiâ Asiaque, & omnibus ad Orientem versus prouincijs, & ore atque vtroque maris Pontici latere, haud iniucundâ tot rerum, locorum, gentium, vrbium recordatione perfruat. Prior Parthus apud Caium in nostrâ ripâ, posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tempore M. Lollij, quem veluti moderatorem iuuentæ filij sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia, ¹⁸⁷ per Parthum indicata, Cæsaris ira euulgauit: cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro. Sed, quàm hunc decessisse lætati homines, tam paullò post obisse Censorinum in iisdem prouincijs, grauitèr tulit ciuitas, virum demerendis hominibus genitum. Armeniam deinde ingressus, primâ parte introitus prosperè gessit; mox **C**

Iulus Ant. nius:

Alij, in Iulia adulteri.

Ipsa relegata.

C. Cæsar in Orientem.

Velleius Trib. milit.

Colloquium cum Partho.

Lollij habitus.

182. VTRIVSQUE ORDINIS VIRI, QVASI CUIUSLIBET VXORE VIOLATA, POENAS PEPENDERE.] Non culpa, nempe relegati ipsi aut pulsi. quæ pœna Iulie de adulterijs. Tamen Tacitus aliter longè adstruit III. Annal. Vt valida, inquit, D. Augusto in Remp. fortuna, ita domi improspèra fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas vrbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ puniuit. Nam culpam inter viros ac fœminas vulgatam, graui nomine læsarum religionum ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. Sed uterque adpectu aliquo verus. Velleius, si relegationem intueare istorum quos nominat; Tacitus, si mortem aut exsilium quorundam.

D 183. VOLUNTARIJ EXSILII PERMANSIT COMES.] Lego, Voluntaria. Non enim ipsius Iulie exsilium voluntarium; indictum planè & coactum: sed huius Scribonie, quam pietas filie comitem dedit.

184. PROVINCIJS ADSIDENDVM OBITIS.] Lego, ad visendum obitis.

185. CUI OMNEM HONOREM VT SUPERIORI HABUIT.] An Velleius ita scripserit, Principi suo, vt sæpè, seruiens, nescio: contra scripsit planissimè Dio, libro LV. Τὸ δὲ Γαίος ἐπέλετο ἐς τὸν πατέρα Ἀρμενίης πόλεμον, ὃ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, ἀπὸν ἐθροῦ παύει: Caio missio ad bellum Armeniacum, Tiberius Chium trajiciens i, ipsum coluit

& veneratus est. Idem Zonaras. Nec sanè Caius illis se dedit, vt superbia & fortuna adolescentuli fuit: idq. Suetonius clarè indicat, Tib. c. XII. Priuignum Caium Orienti præpositum, cum visendi gratiâ traiecisset Samum (Chium dixit Dio) alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij. Et omnino abiectior tunc despectiorque fors Tiberij, tantumnon exsulis: vt fortasse Velleius scripserit, qui omnem. Tamen, vt dixi, adulatio familiare scriptori meo in huius aui rebus vitium, facillè defenderit quod vulgatur.

186. CVM REGE PARTHORVM IUVENE, EXCELSISSIMÆ INSVLÆ.] Consensu emendant: iuvene excelsissimo, in insulâ. De insulâ rectè: de iuvene, cur tam inconspèctè? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, & cum eo colloquium. Ergo ille iuuenis? imò annorum & regni vetus. Ille est, qui bellum cum M. Antonio gessit, ille qui obsides liberos ad Augustum ante annos aliquot misit. Emenda verissimè: iuuenis excelsissimus. Hoc dicit, cum summo rege in colloquium coisse summum iuuenem (is est Caius) & ad spem imperij ab Augusto destinatum.

187. PER PARTHV M INDICATA, CÆSARIS IRA EVVLCAVIT.] Malè, nec quidquam per iracundiam hic Cæsar. Editio prima: Cæsaris iam euulgauit. Feci iampridem (in Epistolicis l. 3. cap. 8.) indicata Cæsari, fama vulgavit. In re arcana, & cui non ipse arbiter, nil nisi famam auctorem dare callidè & cautè Velleius voluit.

C. Cæsar
vulneratur.

Moritur:
Vet. & Lu-
cius eius
frater.

Tiberius
adoptatus:

Et Agrippa.

Tib. in Ger-
maniam.

in colloquium (cui se temetè crediderat) circa Artageram grauitèr à quodam, nomine A Adduo vulneratus, ex eo, vt corpus minùs habile, ita animum minùs vtilem reip. habere cœpit. Nec defuit conuersatio hominum, vitia eius assentatione alentium. etenim semper magnæ fortunæ comes adest Adulatio: per quæ eò ductus erat, vt in vltimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consensescere, quàm Romam regredi, mallet. Diu reluctatus, inuitusque reuertens in Italiam, ¹⁸⁸ in vrbe Lyciæ (Limyram nominant) morbo obiit; cum ante annum fermè L. Cæsar, frater eius, Hispanias petens, Massiliæ decessisset. Sed fortuna, quæ subduxerat spem magni nominis, iam tum reip. sua præsidia reddiderat. quippe ¹⁸⁹ ante vtriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio cos. Ti. Nero, reuertus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleuerat. Non est diu cunctatus Cæsar Augustus. neque enim quærendus erat, quem legeret; sed legendus, qui eminebat. Itaque, quod post Lucij mortem, adhuc Caio viuo, facere voluerat, eoque vehementer repugnante Nerone, erat inhibitus; post vtriusque adolescentium obitum facere perseuerauit, vt & tribuniciæ potestatis consortionem Neroni constitueret, multum quidem eo cum domi, tum in senatu recusante, & cum Ælio Cato Sentio cos. V. Kal. Iul. post. V. C. annis DCCLIV. abhinc annis xxvii. adoptaret. Lætitiâ illius diei, concursumque ciuitatis, & vota panè inferentium cælo manus, spemque conceptæ perpetuæ securitatis æternitatisque Romani imperij, vix in illo iusto opere abundè persequi poterimus, nedum hîc implere tentemus. ¹⁹⁰ id vnum dixisse iuuat, quàm ille omnibus fuerit carus. tum refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonij, omnibus hominibus, salutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeò, vt nec plus sperari potuerit, nec spei responderi felicius. Adoptatus eadem die etiam M. Agrippa, quem post mortem Agrippæ Iulia enixa erat. sed in Neronis adoptione illud adiectum, his ipsis Cæsaribus verbis: *Hoc, inquit, reip. causâ facio.* Non diu vindicem custodemque imperij sui morata in Vrbe patria, protinus in Germaniam misit; vbi ante triennium sub M. Vinicio, auo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. erat & ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter, eoque

188. IN VRBE LYCIE (LIMYRAM NOMINANT) MORBO OBIIT.] Clarè & distinctè Velleius in Lyciâ obijisse Caium vult, vrbe quoque expressâ. Et Limyrum quidem fluum, Limyram urbem, in Lyciâ Ptolemæus collocat: que in Stephano Lamyra scripta. In eadem cum Velleio sententiâ Suetonius: Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis. Etiam Ioh. Zonaras, qui à Dione ut solet (nam ipse Dio hac parte mutilus) hausit: Ο δὲ Γαῖος ἐς Λυκίαν ἐν ὀλκᾷ διωκόμενος, ἐνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν: Ipse Caius in Lyciam onerariâ naui prouectus est, vbi & obiit. Hoc isti censent, probi, fidi, & talium curiosi scriptores. Tamen ecce qui dissentiunt (miramur in fato illustris iuuenis) & in Syriâ obijisse volunt. Grande autem, ne nescias, inter Lyciam & Syriam interuallum, & Pamphylia ac Cilicia tota interiecta. Seneca pater, qui ipse illius aui: Cum mortuo in Syriâ C. Cæsarè, codicillo questus esset Augustus. Florus pariter: Massiliæ Lucius morbo soluitur: in Syriâ (ita omnes scripti libri) Caius ex vulnere. Etiam Festus Rufus: Caius vulneratus, reuersus in Syriam obiit. Quid dicemus? inclinabam ad priores: sed reuocat Bellonij, viri fidi & industrij, vt mihi videtur obseruatio. qui narrat libro II. Urbem Hamam esse, Arabibus Hamzam, Latinis olim Emesam, vel Emissam, iuxta quam sepulchrum sit δίσκορον, in modum quadrangulæ pyramidis fastigiatum,

valido cæmento extructum: in quo C. Cæsaribus epitaphium Græcis characteribus inscriptum legatur. Si ita est: (& utinam expressisset ipsum scriptum!) quis ambiget quin ad hunc C. Cæsarem pertinuerit? atque ita firma probaq; sit altera sententia: quia Emesa illa citra controuersiam Syria in Phœnice vrbs est.

189. ANTE VTRIVSQUE HORVM OBITVM, TI. NERO REVERSVS RHODO.] Id ipsum Suetonius adfirmat c. XIII. & XV. in Tiberio: atque adeò redijisse illum Caio permittente. Quomodo igitur Dio verus? qui sic libro IV. Σωθέν δὲ εὐδύς μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Τιβέριον ἐν Ρόδῳ ἀφικέσθαι, Λυκίᾳ καὶ Γαίῳ τελευτήσαντων: Accidit post ista statim, vt D Tiberius Rhodo rediret, Lucio & Caio defunctis. Profectò hæc falsa, etiam ipso Dione arguente. Si post ista statim redijt Tiberius: (id est, post ingressum Caij in Armeniam, & renouata fœdera cum Partho. ita narrat.) quomodo Lucius & Caius iam defuncti? Nam Caius certè aliquanto post læsus, & post vulnus quoque diutulè superuixit. Puto negationem è Dionis textu excidisse, scribendumque: Λυκίᾳ καὶ Γαίῳ ἔτελευτήσαντων. siue voles, ἐδέπω. Confirmat, quod Zonaras quoque (assecla aut exscriptor ferè Dionis) significat Tiberium redijisse ante vtriusque obitum.

190. ID VNVM DIXISSE IUVAT, QVAM ILLE OMNIBVS FVERIT CARVS.] Duo verba, iuuat, &, carus, nulla fuerunt in autographo quo vsus Rhena-

coque n
lia. Ho
quippe,
cessor o
ctus, au
ctacul
berim
rem, &
quàm ill
mæ alac
piditas,
mus; ac
Pannonia
potest. I
rusci ger
riora, cū
quæ min
maniâ fu
militariu
cissent lo
hilarem
consulat
immanis
me alpi
niam; in
locuera
Cæsare,
C incognit
immer
septa ful
bunal. F
quam ar
liarium
præterflu
ducis, re
191 ab in
Rhenan
legere: Id
bus fuerit
D aut qui ap
Pau cū
chiâ: A
ci cū
ti, & cū
idem Sac
idem Pop
191. A
QVAM
videtur.
rium? dici
virtutibu
192. T
in hac re
ταῦτα
Αλίου

coque nomine decreta ei cum speciosissima inscriptione operum ornamenta triumphalia. Hoc tempus me, functum ante tribunatu castrorum, Ti. Caesaris militem fecit. quippe, protinus ab adoptione missus cum eo praefectus equitum in Germaniam, successor officij patris mei, caelestissimorum eius operum per annos continuos ix. praefectus, aut legatus, spectator, & pro captu mediocritatis meae, adiutor fui. Neque illi spectaculo, quo fructus sum, simile condicio mortalis recipere videtur mihi; cum per celeberrimam Italiae partem, tractum omnem Galliae prouinciarum, veterem imperatorem, & 191 ante meritis ac viribus, quam nomine, Caesarem reuisentes, sibi quisque, quam illi, gratularentur plenius. At vero militum conspectu eius elicitae gaudio lacrymae alacritasque, & salutationis noua quaedam exultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adijcerent, *Videmus te, imperator, saluum recepimus*; ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniam, ego in Ratiâ fui: ego à te in Vindeliciis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus sum*; neque verbis exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest. Intrata protinus Germania, subacti Caninefates, Attuari, Brueteri, recepti Cherusci gentes, & amnis, mox nostrâ clade nobilis, 192 transitus Visurgis: penetrata vltiora, cum omnem partem asperrimi & periculosissimi belli Caesar vindicaret, in ijs, quae minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germaniâ fuerat, praefecisset; virum multiplicem in virtutibus, nauum, agilem, prouidum, militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem, vbi negotia fecissent locum otio, liberaliter lauteque eo abutentem; ita tamen, vt eum splendidum ac hilarem potius, quam luxuriosum, aut desidem, diceres. de cuius viri claro celebrique consulatu praediximus. Anni eius aestiua, vsque in mensem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecere victoriae. 193 Pietas sua Caesarem, pæne obstructis hieme alpibus, in Urbem traxit, ad tutelam imperij: eum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius medijs finibus, 194 ad caput Iuliae fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat. Pro dij boni quanti voluminis opera insequenti aestate, sub duce Tiberio Caesare, gessimus! Perlustrata armis tota Germania est. Victae gentes, pæne nominibus incognitae. Receptae Cauchorum nationes. omnis eorum iuuentus, infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissima, traditis armis, vnâ cum ducibus suis, septa fulgenti armatoque militum nostrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi, gens etiam Germanâ feritate ferocior. Denique, quod numquam antea spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium, à Rheno vsque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundorumque fines praeterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus, & eodem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque obseruantia, classis, quae Oceani circumnauigauerat sinus, 195 ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi subuecta, plurimarum gentium

Velleius cum eo.

Sentius Saturninus.

Cauchi.

Longobardi.

Albis fl.

Rhenanus: ipse fatetur indidisse. Tentabam igitur legere: Id vnum dixero, quam ille omnia omnibus fuerit. Prouerbialis loquendi modus, in gratiosis, aut qui apud aliquem possunt. Demosthenes in Philip. Πάν ἐκείνος ὡς ἄποιοις. Diogenes Laërtius in Hipparchiâ: Ἀλλὰ πάντα ὡς Κερατὸς ἄποιοι. Lucianus: Καὶ οἱ πάντα Κόμβαστος ὡς. Idem: Καὶ σωτὴρ, καὶ ἐπερχόμενος, καὶ πάντα ὡς ἐγώ. Varro: Hic enim omnia erat. idem Sacerdos, idem Parochus, idem Senatus, idem Populi caput.

191. ANTE MERITIS AC VIRIBVS, QVAM NOMINE CAESAREM.] *Superbius videtur. An vires imperatoriae Tiberio ante imperium? dici aliquid possit, sed malim ego: meritis ac virtutibus.*

192. TRANSITVS VISVRGIS.] *Apud Dionem in hac re narratâ mendum: Τίβεριος μέχρι τῆς ποταμῆς πρὸς τὴν ἑρῆραν, μετὰ δὲ τῆς ποταμῆς Ἀλβὸς πρὸς τὴν ἑρῆραν: Tiberius vsque ad flumen*

primum Erygrum, deinde ad Albim progressus est. Scribe, ὄψις ὄψις, reductâ syllabâ à vocali priori.

193. PIETAS SVA CAESAREM, PÆNE OB-SRVCTIS HIEME ALPIBVS, IN VRBEM TRAXIT, AD TVTELAM IMPERII: EVM VERIS INITIO REDVXIT IN GERMANIAM.] *Melius & concinnius: in urbem traxit: at tutela imperij eum veris. Pietas in vtrumque parentem & desiderium videndi duxit eum in Italiam: tutela imperij (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam.*

194. AD CAPVT IVLIAE FLVMINIS.] *Feci Lupiae pridem. Persuero: nisi si Iulij faciendum, quasi in honorem C. Iulij Octauiani flumen sic nouiter appellatum.*

195. AB INAVDITO ATQVE INCOGNITO ANTE MARI.] *Nego. Drusus frater eius iam ante nauigauerat.*

nomine A
habere
m fern
no ac re
et. Diu
ninant)
s, Mas
reip. sua
Vinicio
est diu
egendus,
voluerat,
centium
onstitu- B
to Sentio
L. Titium
spemque
sto opere
se iuat,
viris ma-
tranquil-
as eadem
Neronis
Non diu
rmaniam
exarferat
feliciter, C
ecque

Caesaris
triplicem le-
gionem scri-
psit: ut per-
sententia:
in Rheno

ORITVM,
flum Suer-
atque adeo
munda igitur
uicis vtra
Aelia est
tham, vt D
o detun-
argente. Si
post ingressum
cum Partha-
iam defun-
us, & post
negationem
Aelia est
u. Confir-
scriptor ferè
vtriusque

QVAM IL-
erba, iuat,
a quo usus
Rhena-

tium victoriâ, cum abundantissimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæsarique se iunxit. Non tempore mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque est, inferam. Cum citeriorem ripam prædicti fluminis castris occupassemus, & vltior armatâ hostium iuuentute fulgeret, sub omnem motum nostrarum nauium protinus refugientium, vnus è barbaris, ætate senior, corpore excellens, dignitate, quantum ostendebat cultus, eminens, cauatum, vt illi mos est, ex materiâ conscendit alueum, solusque id nauigij genus temperans, ad medium processit fluminis; & petijt, liceret sibi, sine periculo, in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæsarem. Data petenti facultas. Tum appulso lintre, & diu tacitus contemplatus Cæsarem, ¹⁹⁶ Nostra quidem, inquit, furit iuuentus, quæ cum vestrum numen absentium colat, præsentium potiùs arma metuit, quàm sequitur fidem. sed ego, beneficio ac permissu tuo, Cæsar, quos antè audiebam, hodie vidi deos: nec feliciorum vllum vitæ meæ aut optauij, aut sensi diem. Impetratoque, vt manum contingeret, reuersus in nauiculam, sine fine respectans Cæsarem, ripæ suorum appulsus est. Victor omnium gentium locorumque, quos adierat, Cæsar, cum incolumi inuiolatoque, & semel tantummodò, magnâ cum clade hostium, fraude eorum tentato exercitu, in hiberna legiones reduxit, eadem, quâ priore anno, festinatione urbem petens. ¹⁹⁷ Nihil erat iam in Germaniâ, quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum; quæ, Maroboduus duce, excita sedibus suis, atque ¹⁹⁸ in inferiora refugiens, incinctos Herciniæ siluæ campos incolebat. Nulla festinatio huius viri mentionem transgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore præualens, animo ferox, natione magis quàm ratione barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilem, & ex voluntate parentium constantem inter suos occupauit principatum: sed, certum imperium, vimque regiam complexus animo, statuit, auocatâ procul à Romanis gente suâ, eò progredi; vbi, cum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Occupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus iuris tui fecit. Corpus suum custoditum, imperium perpetuis exercitijs pænè ad Romanæ disciplinæ formam redactum, breuî in eminens & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium; gerebatque se ita aduersus Romanos, vt neque bello nos laceraret, & si laceraretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi declararet. Legati, quos mittebat ad Cæsares, interdum vt supplicem commendabant, interdum vt pro pari loquebantur. Gentibus hominibusque à nobis desciscitibus erat apud eum perfugium, totumque ex malè dissimulato agebat æmulum; exercitumque, quem LXX. millium peditum, quattuor equitum fecerat, assiduis aduersus finitimos bellis exercendo, maiori, quàm quod habebat, operi præparabat. Eratque etiam eò timendus, quòd, cum Germaniam ad læuam & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos; tamquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam: quippe cum à summis Alpium iugis, quæ finem Italiæ terminant, initium eius finium haud multo plus CC. millibus passuum abesset. Hunc virum, & hanc regionem, proximo anno diuersis è partibus Ti. Cæsar aggredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, vt per Cattos, excisis continentibus Herciniæ siluis, ¹⁹⁹ legiones Boiohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) ipse à Carnunto, qui locus Norici Regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est. Rumpit, interdum moratur proposita hominum, fortuna. Præparauerat iam hiberna Cæsar ad Danubium, admotæque exercitu non plus, quàm v. dierum iter

Barbari factum.

Marcomanni.

Maroboduus rex.

Eius progressus, & potentia.

Eius ditio, & fines.

Tib. hunc aggreditur.

Carnuntum.

196. NOSTRA QUIDEM, INQVIT, FVRIT IVENTVS.] *Adulatoria oratio & inepta, nec pro indole aut ferocia Germanicâ. Est qui legat, fugit iuuentus: malè, malè. Imò verò furere illam vult, nec esse suæ mentis quæ cum dijs belligeretur.*

197. NIHIL ERAT IAM IN GERMANIA, &c.] *O vanitatem! Sed hæc & plura magnificè, imò serui-*

liter, Velleius narrat, in Tiberij sui laudes. Α'λ' ἐγὼ ἔπειθόμην.

198. IN INFERIORA REFUGIENS.] *Verius, interiora. Loca magis interna petierunt & distita à limite Romano.*

199. LEGIONES BOIOHÆMV.] *Sententia ἀρελῆς. Addendum videatur: Boiohæmum duceret.*

A iter à p
uallo a
uerfa P
cuis ge
glorios
no ho
rus an
equitum
cibus,
101 pars
102 Prox
Pannon
etiam li
B vntuar
ues Rom
câ in reg
omnia,
fuit, vt
animun
rani, v
princip
Senator
hæc fru
tum, re
bello r
quæsto
C tem ex
remissâ
acies h
vires v
ritate l
re, incl

200.
PÆNE
admon
Sequentia
pænè æq
201.
D In autog
Pars se u
202.
PINNET
istos. A
huic bella
aut à Pir
tem. Qu
duo Bato
te docebi
203.
RESP. A
SCIT T
militun
dium v
quit, &
& ille d

A iter à primis hostium, ²⁰⁰ Saturninum admoueri placuerat. pænè æquali diuisæ inter-
uallo ab hoste, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsare iuncturæ erant; cum vni-
uersa Pannonia, insolens longæ pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractus
eius gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit. Tum necessaria
gloriosis præposita; neque tutum visum, abdito in interiora exercitu, vacuum tam vici-
no hosti relinquere Italiam. Gentium nationumque, quæ rebellauerant, omnis nume-
rus amplius DCCC. millibus explebat. CC. ferè peditum colligebantur, armis habilia;
equitum IX. cuius immensæ multitudinis, parentis acerrimis ac peritissimis du-
cibus, pars petere Italiam decreuerat, iunctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio;
²⁰¹ pars in Macedoniam eruperat; pars suis sedibus præsidium esse destinauerat.

Pannonia
rebellat, &
Dalmatia.

²⁰² Proxima duobus Batonibus ac Pinneti ducibus auctoritas erat. In omnibus autem
Pannonijs non disciplinæ tantummodò, sed linguæ quoque notitia Romanæ; plerisque
etiam litterarum vsus, & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque, hercules, nulla

Batonis.
Pinneti.

B vniquam natio tam maturè consilio belli bellum iunxit ac decreta patrauit. oppressi ci-
ues Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus, ad interneccionem,
eâ in regione, quæ plurimum ab Imperatore aberat, cæsus. occupata armis Macedonia,
omnia, & in omnibus locis, igni ferroque vastata: quia tantus etiam huius belli metus
fuit, vt stabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experienciâ, Cæsaris Augusti
animum quateret atque terreret. Habiti itaque dilectus, reuocati vndique omnes vete-
rani, viri feminæque ex censu libertinum coactæ dare militem. Audita in senatu vox
principis, Decimo die, ni caueretur, posse hostem in vrbe Romæ venire conspectum.
Senatorum equitumque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia
hæc frustra præparassemus, nisi, qui illa regeret, fuisset. ²⁰³ Itaque, vt præsidium mili-
tum, resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quoque

Pannonius
progressus:

Terribiles
Romanis.

Tiberius in
eos missus.

C bello mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finitâ equestri militiâ, designatus
quæstor, ²⁰⁴ necdum senator æquatus senatoribus, & iam designatis tribunis pl. par-
tem exercitus ab Vrbe, traditi ab Augusto, perduxit ad filium eius: in quæsturâ deinde,
remissâ sorte prouinciæ, legatus eiusdem ad eundem missus, quas nos primo anno
acies hostium vidimus? quantis, prudentiâ ducis, opportunitatibus, ²⁰⁵ furentes eorum
vires vniuersas euasimus artibus? quanto cum temperamento simul vtilitatis res aucto-
ritate Imperatoris agi vidimus? quâ prudentiâ hiberna disposita sunt? quanto ope-
re, inclusis custodijis exercitus nostri, ne quâ posset erumpere, inopsque copiarum, &
intra

200. SATVRNINVM ADMOVERI PLACVERAT. PÆNE ÆQUALI DIVISÆ INTERVALLO.] *Lego, admoneri, certiore nempe reddi de suo aduentu. Sequentia etiam sic expleam: placuerat. cuius copiarum pænè æquali.*

D 201. PARS IN MACEDONIAM ERUPERAT.] *In autographo: Macedoniam effugerat. Faciendum: Pars se in Macedoniam effuderat.*

202. PROXIMA DVOBVS BATONIBVS AC PINNETI.] *A quibus Proxima? nemo enim ante istos. Ad Maroboduum refert? frustra: non ille mixtus huic bello. Alterutrum. aut Prima duobus, scribito: aut à Pinnete. nempe vt isti proximo loco post Pinnetem. Qui autem Batoni hic fecerunt, peccarunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo libro LVI. se docebit.*

203. ITA QVE, VT PRÆSIDIVM MILITVM, RESP. AB AVGVSTO DVCEM IN BELLVM POPOSCIT TIBERIVM.] *Non probo ducem præsidium militum esse, magis regimen. Scripsit Velleius: præsidium vltimum. Velut ad extremum auxilium, inquit, & ad sacram anchoram, decursum ad Tiberium: & ille dux depostulatus in graui grandiq. hoc bello.*

Nec Velleiana tantum adulationuncula est: ipse Augustus, Suetonio teste, Tiberium epistolis aliquot, vt peritissimum rei militaris, vique vnicum populi R. præsidium profequitur. Habes ipsum istud elogium.

204. NECDVM SENATOR ÆQVATVS SENATORIBVS, ET IAM DESIGNATIS TRIBVNIS PLEBIS, PARTEM EXERCITVS AB VRBE PERDVXI.] *Emendant & ita edunt: etiam designatus Tribunus plebis. non pro Velleij mente. Vulgata retinenda est: quæ hoc vult, sese æquatum Senatoribus, id est Tribunis designatis, nondum Senatorem. Quâ in re? quod præfuerit copijs, æquè ac Tribuni; earumque partem duxerit ad Tiberium. Nam Tribuni hoc tempore eligi non poterant nisi è Senatu. Vide Sodes, (& adde hunc ipsum locum opportunè) quæ notauit II. Elector. cap. XIII.*

205. FVRENTES EORVM VIRES VNIVERSAS EVASIMVS ARTIBVS.] *Editio primitiua, partibus bene: sed velim etiam, inuasimus, magis ex dignitate Romanâ. Nec enim effugisse aut elapsum Tiberium vult copijs partitis: sed magis, inuasisse grandes illas copias, & carpsisse per partes.*

206. PRO-

intra se furens, viribus hostis elanguesceret? Felix euentu, forte conatu, primâ æstate A
 belli, Messallini opus mandandum est memoriæ: qui vir, animo etiam, quàm gente,
 nobilior, dignissimus qui & patrem Coruinum habuisset, & cognomen suum Cottæ fra-
 tri relinqueret, præpositus Illyrico, subitâ rebellionē, cum semiplenâ legione vicesimâ,
 circumdatus hostili exercitu, amplius $\overline{xx}$. hostium fudit fugauitque, & ob id ornamen-
 tis triumphalibus honoratus est. Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium,
 vt, vbicunq; Cæsar esset, nihil in se reponerent. pars exercitus eorum ²⁰⁶ proposita
 ipsi duci, & ad arbitrium vtilitatemque nostram macerata, perductaque ad exitabilem
 famem, neque instantem sustinere, ²⁰⁷ neque facientibus copiam pugnandi dirigenti-
 busque aciem ausa congregari, occupato monte Claudio, munitione se defendit. At ea
 pars, quæ obuiam se effuderat exercitui, quem A. Cæcina & Siluanus Plautius consu-
 lares ex transmarinis adducebant prouincijs, circumfusa v. legionibus nostris, auxilia-
 ribusque & equitatu regio, (quippe magnâ Thracum manu iunctus prædictis ducibus
 Rœmetalces, Thraciæ rex, in adiutorium eius belli secum trahebat) pænè exitabilem
 omnibus cladem intulit. Fugata regionum equestres acies, fugatæ alæ, conuersæ cohortes B
 sunt. apud signa quoque legionum trepidatum, ²⁰⁸ sed Romana virtus militis plus
 eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus, reliquit: ²⁰⁹ qui multum amore impe-
 ratoris sui crepantes, antè in hostem inciderunt, quàm per exploratores, vbi hostis esset,
 cognoscerent. Iam igitur, in dubijs rebus semetipsæ legiones adhortatæ, iugulatis ab
 hoste quibusdam tribunis militum, interempto præfecto castrorum, præfectisque co-
 hortium, non incruentis centurionibus, ²¹⁰ quibus etiam primi ordines cecidère, inua-
 sère hostes: nec sustinuisse contenti, perruptâ eorum acie, ex insperato victoriâ vin-
 dicauerunt.

Hoc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab auo suo natu-
 rali erat, & iam ante biennium, qualis esset, apparère cœperat, mirâ prauitate animi at-
 que ingenij in præcipitia conuersus, patris atque eiusdem aui sui animum alienauit sibi;
 moxque, crescentibus in dies vitijs, dignum furore suo habuit exitum. Accipe nunc, C
 M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Iunctis exerci-
 tibus, qui que sub Cæsare fuerant, qui que ad eum venerant, contractisque in vna castra
²¹¹ decem legionibus, LXX. amplius cohortibus, XIV. sed pluribus quàm decem vetera-
 norum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero, frequenti que equite regio; tan-
 to denique exercitu, quantus nullo vmquam loco post bella fuerat ciuilia, omnes eo
 ipso læti erant, maximamque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator
 optimus, eorum, quæ agebat, iudex, & vtilia speciosis præferens, quodque semper eum
 facientem vidi, in omnibus bellis, quæ probanda essent, non quæ vti que probarentur,
 sequens, paucis diebus exercitum, qui venerat ad refouendas ex itinere eius vires, mora-
 tus; cum eum maiorem, quàm vt temperari posset, neque habilem gubernaculo cerne-
 ret,

Agrippa
Posthumi
vitijs.

Tiberij exer-
citus.

Valdè ma-
gnus.

Dimittitur
vt inhabilis.

206. PROPOSITA IPSI DVCI.] *Malo, opposita. Hostiles copia bipartita. pars vna Tiberio ipsi resistere debebat: pars altera legatis.*

207. NEQUE FACIENTIBVS COPIAM PVGNAN-
DI DIRIGENTIBVSQVE ACIEM AVSA CONGRE-
DI.] *In vet. edit. est: neque vt facientibus. Lego: neque aut fac. In eadem: dirigentibusque etiam. quod omnino amplector: & τὸ Dirigere positum est ἀπὸ μεταβάσεως. Dirigere, est aciem in ordines disponere. Sed & velim, instantes sustinere, numero plurimum, vt ad Romanos referatur.*

208. SED ROMANA VIRTVS MILITIS PLVS
EO TEMPORE VINDICATVM GLORIÆ, QVAM
DVCIBVS, RELIQVIT.] *Palàm verum: Romana virtus militibus. Causa victoriæ milites maximè fuere, cum duces parum exploratò profecti incidissent in hostes.*

209. QVI MVLTVM AMORE IMPE-
RATORIS SVI CREPANTES.] *Non capio, nec pura censeo. Quid si, properantes, pro crepantes? Quid si etiam vltum? vt velit festinasse ad vindictam, & ad detergendam ignominiam à regijs acceptam.*

210. QVIBVS ETIAM PRIMI ORDINES CECI-
DERE.] *Editio vet. quinetiam primi ordines. haud improbo sensu. Tamen velim: qui etiam primi ordinis. Vult enim Centuriones aliquot primorum ordinum cecidisse.*

211. DECEM LEGIONIBVS, LXX. AMPLIVS
COHORTIBVS, XIV. SED PLVRIBVS QVAM DE-
CEM VETERANORVM MILLIBVS.] *Desiderari vocem censeo, & scribo: XIV. alis, & pluribus quàm. Valdè enim probabile de equitum etiam numero dixisse.*

212. CAPTVM

A ret, di-
tas na-
dientia
venera
mus
atque
belli C
dentib
Cæsari
vacare
ta, cui
solum
tantum
B posset.
agnosc
re parte
tenus e
sta rar
emolu
totius b
tutem
apud B
ris, B
tum, i
reduci
nomin
intellig
C est, or
ma con
no, vfu
rum, q
educto
roces a
vi host
sis viris
prijs ge
cum iu
mauit
genior

D
212.
DED I
deditur
à se de
rium vi
finem.
213.
PIDVS
Sic supra
& Tiber
Augusto
nis (su
Puto, qu
quasi Pr

A ret, dimittere statuit: profectusque longo & perquam laborioso itinere, cuius difficultas narrari vix potest, vt neque vniuersos quisquam auderet aggredi, & partem digredientium suorum quisque metu finium vniuersi tentare non possent, remisit eò, vnde venerant. & ipse, asperrimæ hiemis initio regressus Sisciam, legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem dictu non eminentem, sed solidâ veraque virtute atque vtilitate maximam, experienciâ suauissimam, humanitate singularem! Per omne belli Germanici Pannonicique tempus, nemo è nobis, gradumve nostrum aut præcedentibus, aut sequentibus, imbecillus fuit, cuius salus ac valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ, tamquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic vni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum iunctum vehiculum; lectica eius publicata, cuius beneficium cum alij, tum ego sensi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balinei, nullius non succurrit valetudini. Domus tantum ac domestici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut præstari, aut desiderari posset. Adijce iam illud, quod, quisquis illis temporibus interfuit, (vt alia, quæ retuli) agnosceret protinus. Solus semper equo vectus est; solus cum ijs, quos inuitauerat, maiore parte æstiuarum expeditionum, cenauit sedens; non sequentibus disciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignouit; admonitio frequens inerat, & castigatio, vindicta rarissima; agebatque medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis. Hiemis emolumentum patrati belli contulit. sed insequenti æstate omnis Pannonia, reliquijs totius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petijt. Ferocem illam tot millium iuuentutem, paullo antè seruitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus vsa erat, apud flumen nomine Bathinum, prosternentemque se vniuersam genibus imperatoris, Batonemque & Pinetem, excelissimos duces, ²¹² captum alterum, alterum deditum, iustis voluminibus ordine narrabimus, vt spero. Autumno victor in hiberna. reducit exercitus, cuius ²¹³ omnibus copijs à Cæsare M. Lepidus præfectus est, vir nominis ac fortunæ eorum proximus, quem in quantum quisque aut cognoscere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum iudicat. Cæsar ad alteram belli Delmatici molem animum atque arma contulit. in quâ regione quali adiutore legatoque fratre meo, Magio Celere Velleiano, vsus sit, ipsius patrisque eius prædicatione testatum est, & ²¹⁴ amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Cæsar donauit, signat memoria. Initio ætatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras, immunisque adhuc clade belli, & eò feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum, & cum vi hostium luctatus, magnâ cum clade obsistentium, excisis agris, exustis ædificijs, cæsis viris, lætus victoriâ, prædaque onustus, peruenit ad Cæsarem; & ob ea, quæ si proprijs gessisset auspicijs, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum iudicio principum voluntate senatus, donatus est. Illa ætas maximi belli consummauit effectus. quippe Daorisi & Desitiates Delmata, situ locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi scientiâ, & præcipue angustijs saltuum panè

Comitas
Tiberij.

Fratri Pannonij pacem
petunt.

M. Lepidus.

Bellum Delmaticum.

Lepido triumphalibus.

inex-

D

212. CAPTVM ALTERVM, ALTERVM DEDITVM.] In veteri est: captum alterum à se deditum. Suspicio fuisse: captum alterum, alterum à se deditum. Nam Bato sponte venisse ad Tiberium videtur, & se dedidisse. Vide Dionem LV. sub finem.

213. OMNIBVS COPIIS A CÆSARE M. LEPIDVS PRÆFECTVS EST.] Omnino, à Cæsare. Sic supra: Legati quos ad Cæsares mittebat. Nam & Tiberius iam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Augusto & imperij consors. Sed cur Lepidus hic nominis (sue nomini) ac fortunæ eorum proximus? Puto, quia à Sullâ & Pompeio genus ducebat, qui ipsi quasi Principes in re Romanâ. Tacitus docet III. An-

nal. de Lepidâ: Cui super Emiliorum decus, inquit, L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defendente ream Manio Lepido fratre. Et vide ne hic sit isteipse Manius, atque ita prænomen in Velleio mutandum.

214. AMPLISSIMORVM HONORVM, QVIBVS TRIUMPHANS EVM CÆSAR DONAVIT.] Velim, donorum. Mox de eodem fratre & se: Quem (triumphum) mihi fratrisque meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contigit. Notus mos triumphorum, in quibus coronæ, torques, falera, bello meritis dari solebant. Si tamen honores tenes: capere possis Triumphales.

215. NAM

inexpugnabiles; non iam ductu, sed manibus atque armis ipsius Cæsaris tum demum A
 pacati sunt, cum pænè funditus euerſi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germa-
 niâ aut videre maius, aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò
 vlla opportuna viſa eſt victoriæ occasio, quam damno amiſſi penſaret militis, ſemper-
 que viſum eſt glorioſum, quòd eſſet tutiſſimum; & antè conſcientiæ, quàm famæ, con-
 ſultum; nec vinqum conſilia ducis iudicio exercitus, ſed exercitus prouidentiâ ducis
 reſtus eſt. Magna in Bello Delmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos
 præmiſſus Germanicus dedit; celebris etiam operâ diligenti Q. Iulius Poſtumus, vir
 conſularis, præpoſitus Delmatix, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante
 paucos annos Paſſenus & Coſſus, viri quibuſdam diuerſis virtutibus celebres, in Afri-
 cã meruerant. Sed Coſſus victoriæ teſtimonium etiam in cognomen filij contulit, ado-
 leſcentis in omnium virtutum exempla geniti. At Poſtumi operum L. Apronius parti-
 ceptus, illâ quoque militiâ eos, quos mox conſecutus eſt, honores excellenti virtute me-
 ruit. Vtinam non maioribus experimentis teſtatum eſſet, quantum in omni re Fortuna B
 poſſet; ſed in hoc quoque genere abundè agnoſci viſ eius poteſt. ²¹⁵ nam & Seianus, vir
 antiquiſſimi moris, & priſcam grauitatem ſemper humanitate temperans, in Germaniâ
 Illyricoque, & mox in Africã, ſplendidiffimis functus miniſterijs, non merito, ſed ma-
 teriâ adipiſcendi triumphalia, defectus eſt. Et A. Licinius Nerua Silianus, P. Silij filius,
 quem virum, ne qui intellexit quidem, abundè miratus eſt, ne nihil optimo ciui ſimpli-
 ciſſimo duci periſſet, præreptus immaturè, & fructu ampliſſimæ principis amicitix, &
 conſummatione euectæ in altiffimum paternumque faſtigium imaginis, defectus eſt.
 Horum virorum mentione ſi quis quæſiſſe me dicet locum, fatentem arguet. neque
 enim iuſtus ſine mendacio candor apud bonos crimini eſt. Tantum quòd vltimam
 impoſuerat Pannonico ac Delmatico Bello Cæſar manum, cum, intra quinque con-
 ſummati tanti operis dies, funeſtæ ex Germaniâ epiſtolæ, cæſi Vari, trucidatarumque le-
 gionum trium, totidemque alarum, & ſex cohortium, velut in hoc ſaltem tantummodò
 indulgente nobis fortunâ, ²¹⁶ ne occupato duce, & cauſa perſona moram exigit. C
 Varus Quinctilius, illuſtri magis quàm nobili ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus
 quietus, vt corpore & animo immobilior, otio magis caſtrorum, quàm bellicæ aſſue-
 tus militiæ; pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, declarauit; quam
 pauper diuitem ingreſſus, diues pauperem reliquit: is cum exercitui, qui erat in Ger-
 maniâ, præeſſet, concepit eſſe homines, qui nihil, præter vocem membraque haberent
 hominum; qui que gladijs domari non poterant, poſſe iure mulceri. Quo propoſito
 mediam ingreſſus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, iuridi-
 ctionibus, agendoque pro tribunali ordine, trahebat æſtium. At illi, ²¹⁷ quòd, niſi exper-
 tus, vix credebat, in ſummâ feritate verſutiſſimi, natumque mendacio genus, ſimulan-
 tes fictas litium ſeries, & nunc prouocantes alter alterum iniuriâ, nunc agentes gratias,
 quòd eas Romana iuſtitia finiret, feritasque ſua, nouitate incognitæ diſciplinæ, miſce-
 ret, & ſolita armis diſcerni iure terminarentur, in ſummam ſocordiam perduxere
 Quintilium. vſque eò, vt ſe prætorem vrbani in foro ius dicere, non in medijs
 Germaniæ finibus exercitui præeſſe crederet. Tum iuuenis, genere nobilis, manu fortis, D
 ſenſu celer, vltra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri, princi-

Delmata
subacti.Q. Iulius
Postumus.

L. Apronius.

Seianus.

Licinius
Nerua.Vari cædes in
Germaniâ.Vari incur-
ſia.Germano-
rum uſtri-
tias.

Arminius.

215. NAM ET SEIANVS, VIR ANTIQVISSIMI MORIS.] *Suppoſitum nomen eſt, & prima editio re- fert: Nam & etiam antiquiſſimi. In Seianum certè hæc non conueniunt, qui equeſtri loco, prouincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib. IV. Annal. ubi vita & facta viri. An ne, Nam & Iunius? Cauſa ſuſpicionis ex loco Velleij infra; ubi Iunium Blaſum in Illyrico celeberrimâ militiâ fuiſſe ait, cum imperio in ſummâ pace & quiete conti- nuiffe. Et interſerit, vt prædiximus. Vbi autem de Iunio aut Illyrico aliquid prædictum, niſi ſi hic? Ad-*

de, quòd in eum conuenit Africa præfectura, cuius hic quoque mentio. Turbat tamen, quòd ait eum defe- ctum materiâ adipiſcendi triumphalia: niſi ſi hoc adſtringis ad Germaniam & Illyricum tantum. Nam ex Africã certè ea rettulit.

216. NE OCCUPATO DUCE, ET CAUſſA PER- SONA MORAM EXIGIT.] *Mutilum eſt. Videtur fuiſſe: ne occupato duce ſæuiret. Sed cauſſa & perſona moram exigit.*

217. QVOD, NISI EXPERTVS, VIX CREDEBAT.] *Facito, credat.*

218. PER

A pis ge
prioris
ducis
opprim
ratem.
Rom
Varo
ualeba
res hab
que q
caſus
rito æ
Ordin
temis g
exom
nu, ex
hoſtis
quant
Roma
ad inte
tam a
quàm
ſe ipſe
gius,
ſet ac
tus Va
quens
C non cr
rauer
Cæſar
patren
Mittit
gnitud
tiam l
rito, q
agros

218.
D VALEBA
vetus h
iam fat
poſtu
ita nar
nium &
indicat
ſape per
docent
librarj
219.
M V T A
R V M P A
peris ex
mutatu
eſt, nu

A pis gentis eius filius, ardorem animi, vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, & iam ciuitatis Romanæ ius equestremque consecutus gradum, segnitiam ducis in occasionem sceleris vsus est; haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret; & frequentissimum initium esse calamitatis, Securitatem. Primò igitur paucos, mox plures in societatem consilij recipit; opprimi posse Romanos, & dicit & persuadet; decretis facta iungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum eius gentis fidelem, clarique nominis ²¹⁸ Segesten indicatur: sed præualebant iam fata consiliis, omnemque animi eius aciem præstinxerant. Quippe ita se res habet, ²¹⁹ vt plerumque, qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat, efficiatque quod miserrimum est, vt, quod accidit, id etiam meritò accidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentia ex merito æstimare profitetur. Nec diutiùs, post primum indicem, secundò relictus locus. Ordinem atrocissimæ calamitatis, quâ nulla, post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus, grauior Romanis fuit, iustis voluminibus, vt alij, ita nos conabimur exponere. Nunc summa defendenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplinâ, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidiâ hostis, iniquitate fortunæ circumuentus; cum ne pugnandi quidem egregie occasio, in quantum voluerant, data esset miseris, castigatis etiam quibusdam graui pœnâ, quia Romanis & armis & animis vsi fuissent, inclusus siluis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad interuentionem trucidatus est, quem ita semper more pecudum trucidauerat, vt vitam aut mortem eius nunc irâ, nunc veniâ temperaret. Duci plus ad moriendum, quam ad pugnandum, animi fuit. quippe, ²²⁰ paterni auitique exempli successor, se ipse transfixit. At è præfectis castrorum duobus quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui, cum longè maximam partem absumpsisset acies, auctor deditiois, supplicio, quàm prælio, mori maluit. At Volumnius, legatus Vari, cetera quietus ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relinquens, fugâ cum alis Rhenum petere ingressus est; quod factum eius Fortuna vltima est. non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiustum hostilis lacerauerat feritas; caput eius abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitij tandem tumuli sepulturâ honoratum est. His auditis, reuolat ad patrem Cæsar: perpetuus patronus Romani Imperij, assuetam sibi causam suscipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit, se magnitudine suâ, non fiduciâ hostium, metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiæ minabantur; vltra Rhenum, cum exercitu transgreditur. ²²¹ Arminio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant, penetrat interiùs, aperit limites, vastat agros, vrit domos, fundit obuios; maximaque cum gloriâ, incolumi omnium, quos trans-

Coniur. in Romanos.

Segestes.

Clades Variana.

Ipse Vari fatum.

Tiberius in Germaniam missus.

D 218. PER SEGESTEN INDICATUR: SED PRÆVALEBANT IAM FATA CONSILIIIS.] *Negat editio vetus hac germana. Illâ est: indicatur postulabat etiam fata. An tale aliquid fuit? indicatur, qui vinciri postulabat etiam. Nam apud Tacitum Segestes ipse ita narrat: Dilatus segnitiam ducis, vt me & Arminium & conscios vincire flagitavi. An potius sic? indicatur. Obstabant sed iam fata. Nam hæc talia sæpè per p. litteram scribebant aut sculpebant (lapides docent) Opstare, Opstides, Opstæ: atque hinc librarij error.*

219. VT PLERVMQVE, QUI FORTVNAM MUTATURVS EST, CONSILIA CORRUMPAT.] *Alta sapientia gnome. quam sic conceperis ex editione veteri: vt plerumque fortunam mutaturus Deus, consilia corumpat. Nam in eâ rō est, nullum est: eiusque loco, Deus. Hæc causâ etiam*

illud qui delendum censui natum ex repetitione.

220. PATERNI AVITIQUE EXEMPLI SUCCESSOR, SE IPSE TRANSFIXIT.] *De Patre Sex. Quintilij habes supra in Bello Philippensi: Varus Quintilius cum se insignibus honorum velaussit, liberti manu interfectus est. De auo, non tam obuium. Reperio tamen apud Cæsarem i. Civil. Sex. Quintilium Varum Quæstorem L. Domitij fuisse Corfinij. vt probabile sit cum sic perisse in Pharsaliâ, aut in Africâ.*

221. ARMINIO TERRITO, QVEM ARGVISSE PATER ET PATRIA CONTENTI ERANT.] *In vet. Arma interfecti quem. Stabilis manet nostra olim emendatio: Arma infert, quæ arcuisse. Rhenum, inquit, transgreditur, & vltro petit in suis sedibus Arminium, quem arcuisse à nostris abunde satis habebat Augustus & ciues.*

G g g

222. IN

demum A
Germ
am adeo
semper
con
ducis
locos
vit
ante
Afr
ado
part
me
Fortuna B
ianus, vi
Germani
sed ma
sily filius
simpli
citat, &
fectus est
neque
vltimam
que con
umque le
rummodo
m exigi. C
moribus
z assue
quam
in Ger
habent
proposito
iuridic
nisi exper
simulan
tes gratias
miscle
perducere
in medijs
anu fortis, D
ti, princi
pis
tura, cum
cum defe
a: nisi hoc
nam
AYSSA PER
est. Fictio
ed causâ &
REDEBAT.]
218. PER

transduxerat, numero, in hiberna reuertitur. Reddatur verum L. Asprenati testimo- A
 nium; qui, legatus sub auunculo suo Varo militans, nauâ virilique operâ duarum
 legionum, quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate seruauit; matureque
 ad inferiora hiberna descendendo, vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium
 animos confirmauit. Sunt tamen, qui, vt viuos ab eo vindicatos, ita iugulorum sub
 Varo occupata crediderint patrimonia, hereditatemque excisi exercitus, ²²² in quan-
 tum voluerit, ab eo aditam. Lucij etiam Cæditij, præfecti castrorum; eorumque, qui,
 vnâ circumdati Alifone, immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda vir-
 tus est; qui, omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis ho-
 stium faciebat inexsuperabiles, nec temeratio consilio, nec segni prouidentia vsi, specu-
 lati que opportunitatem, ferro sibi ad suos perperere reatum. Ex quo apparet, Varum, sa-
 nâ grauem, & bonæ voluntatis virum, magis imperatoris defectum consilio, quam vir-
 tute destitutum militum, se, magnificentissimumque perdidisse exercitum. Cùm in
 captiuos sauietur à Germanis, præclari facinoris auctor fuit ²²³ Calvus Cælius, ve- B
 tustate familiæ suæ dignissimus; qui complexus catenarum, quibus vincus erat, se-
 riem, ita illas illis capiti suo, vt protinus pariter sanguinis cerebrique profluuium exspi-
 raret. Eadem & virtus & fortuna, subsequenti tempore, ingressa animam Imperatoris
 Tiberij fuit, quæ initio fuerat; qui, concussis hostium viribus, classicis peditumque ex-
 peditionibus, cùm res Galliarum maximæ molis, accensasque plebis Viennensium dis-
 sensionibus, coërcitione magis, quam pœnâ, molisset; & senatus populisque Rom. po-
 stulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus prouinciis exercitibusque esset, quàm
 erat ipsi, decreto complexus esset: (etenim absurdum erat, non esse sub illo, quæ ab il-
 lo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem
 non iudicari parem;) in Urbem reuersus, iam pridem debitum, sed continuatione bel-
 lorum dilatatum, ex Pannoniis Delmaticisque egit triumphum. cuius magnificentiam
 quis miretur in Cæsare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? quippe om-
 nes eminentissimos hostium duces occisos fama narrauit, sed vincos triumphus of- C
 tendit. quem mihi fratrique meo, inter præcipuos, præcipuisque donis adornatos vi-
 ros, comitari contigit. Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Tib. Cæsa-
 ris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quòd, cùm sine vllâ dubitatione septem
 triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Ar-
 meniâ receptâ, & ex rege ei præposito, cuius capiti insigne regium suâ manu imposue-
 rat, ordinatisque rebus Orientis, ouans triumphare debuerit? & Vindelicorum Rato-
 rumque victor, curru Urbem ingredi? fractis deinde post adoptionem, continuâ trien-
 nij militiâ, Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? &
 post cladem sub Varo acceptam, ocius prosperrimo rerum euentu, eadem excisa Ger-
 mania, triumphum summi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro, nescias, vtrum
 magis mireris, quòd laborum periculisque semper excessit modum, an quòd hono-
 rum temperauit. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metus. quippe Cæsar Au-
 gustus, cùm Germanicum, nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Ger-
 maniam, Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum, ad firmanda pace, quæ
 bello subegerat, prosequens eum, simulque interfuturus athletarum certaminis ludi-
 cro, quod eius honori sacratum à Neapolitanis est, processit in Campaniam: quam-
 quam iam motus imbecillitatis, inclinataque in deterius principia valetudinis fenserat;
 tamen obnitente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneuenti, ipse No-
 lam petiit; & ingrauescente in dies valetudine, cùm sciret, quis, volenti omnia post se
 salua remanere, accersendus foret, festinanter reuocauit filium. ille ad patrem patriæ
 expectato

222. IN QUANTVM VOLVERIT.] Imò, valuerit.
 id est, quantum in ipso fuit, opibus scilicet, pecuniâque,
 quam repperit, in se translata.

223. CALVVS COELIVS, VETVSTATE FAMILIÆ
 SVÆ DIGNISSIMVS.] Ex vestigijs autographi: Cal-
 dus Cælius, ac vetustate familiæ suæ dignissimi.

A expectato reuelavit maturius. Tum, securum se Augustus prædicans, circumfusurum
 que amplexibus Tiberij sui, commendans illi sua, atque ipsius opera, nec quidquam iam de fine, si fata poscerent, recusans, subrefectus primo conspectu, alloquioque
 carissimi sibi spiritus, mox, cum omnem curam fata vincerent, in sua resolutus inuita,
 Pompeio Appuleioque cos. septuagesimosexto anno animam caelestem caelo reddidit. Quid tunc homines timuerint, quæ senatus trepidatio, quæ populi confusio, quis orbis metus, in quam arto salutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi, tam festinanti, exprimere vacat; neque, cui vacat, potest. Id solum voce publicâ dixisse habeo: Cuius urbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem sensibus. tantaque vnus viri maiestas fuit, ut nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Vna tamen veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæsare senatus populi que Romani, ut stationi paternæ succederet; illius, ut potius æqualem ciuem, quam eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione, quam honore, victus est; cum, quidquid tuendum non suscepisset, periturum videret. soli que huic contigit, pænè diutiùs reculare principatum, quam, ut occuparent eum, alij armis pugnaverant. Post redditum caelo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum, primum Principalium eius operum fuit, Ordinatio comitorum; quam, manu suâ scriptam, D. Augustus reliquerat. Quo tempore mihi fratri que meo, candidatis Cæsaris, proximè à nobilissimis ac sacerdotibus viris, destinari prætoribus contigit, consecutis, ut neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tiberius. Tulit protinus & voti & consilij sui pretium resp. neque diu latuit, aut quid, non impetrando, passuri fuisset; aut quid, impetrando, profecisset. quippe exercitus, qui in Germaniâ militabat, præsentis que Germanici imperio regebatur, simul que legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cupiditate, nouum ducem, nouum statum, nouam quærebant remp. quinetiam ausi sunt minari, duros senatui, duros principi leges; modum stipendij, finem militiæ sibi ipsi constituere conati sunt. processum etiam in arma, ferrum que strictum est; & pænè in vltimum gladiatorum erupit impunitas. defuit que, qui contra remp. duceret, non qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris Imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum grauitate pollicentis, inter seueram præcipue nostrorum vltionem, mitis aliorum castigatio, breuè sopiit ac sustulit. Quo quidem tempore, ut pleraque ignauè Germanicus, ita Drusus, qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans, incendium militaris tumultus missus erat, præcâ antiquaque seueritate vsus, ancipitia sibi tam re, quam exemplo perniciofa, & his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit, singulari adiutore in eo negotio vsus, Iunio Blafo, viro nescias vtiliore in castris, an meliore in togâ. qui, post paucos annos proconsul in Africâ, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoria meruit. ac Hispanias exercitum que virtutibus, celeberrima que in Illyrico militiâ, ut prædiximus, cum imperio obtineret, in summâ pace, quiete continuit; cum ei pietas rectissima sentiendi, & auctoritas, quæ sentiebat, obtinendi, superesset. cuius curam ac fidem, Dolabella quoque, vir simplicitatis generosissimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus est. Horum xvi. annorum opera quis, cum incerta sint oculis animis que omnium, in partibus eloquatur? Sacrauit parentem suum Cæsar non imperio, sed religione, non appellauit eum, sed fecit deum. reuocata in forum fides, sumnota è foro seditio, ambitio campo, discordia curiâ; sepultæ que ac situ obsitæ, iustitia, æquitas, industria, ciuitati redditæ; accessit magistratibus auctoritas, senatui maiestas, iudiciis grauitas; compressa theatralis seditio; rectè faciendi omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. honorantur recta, praua puniuntur. suspicit potentem humilis, non timet. antecedit, non contemnit, humiliorem potens. quando annonâ moderatior? quando pax latior? Diffusa in Orientis Occidentis que tractus, & quidquid meridiano aut septentrione finitur,

Tiberium
successorem
destinat.

Moritur.

Tiberius re-
cusat impe-
rium.Augusti
consecratio.

Comitia.

Velleius præ-
tor.Seditio
militum.Iunius Bla-
fus.

Dolabella.

Effusio in Ti-
berij lances.

finitur, pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorum metu seruat
 immunes. Fortuita non ciuium tantummodò, sed Urbium damna Principis munifi-
 centia vindicat. Restitutæ vrbes Asiæ. vindicatæ ab iniuriis magistratuum provin-
 ciæ. honor dignis paratissimus. ²²⁵ pœna in malos fera, sed aliqua. superatur æquita-
 te gratia, ambitio virtute. nam facere rectè ciues suos, Princeps optimus faciendo do-
 cet; cumque sit Imperio maximus, exemplo maior est. Rarò eminentes viri non ma-
 gnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam vsi sunt; vt duo Scipiones duobus
 Læliis, quos per omnia æquauerunt sibi; ²²⁶ vt D. Augustus M. Agrippâ, & maximè
 ab eo, Statilio Tauro. quibus nouitas familiæ haud obstitit, quo minùs ad multipli-
 ces consulatus triumphosque, & complura eniterentur sacerdotia. etenim magna ne-
 gotia magnis adiutoribus egent. Neque in paruo paucitas ministerio defecit. Interest-
 que reip. quod vsu necessarium, & dignitate eminere; vtilitatemque auctoritate mu-
 niri. Sub his exemplis Tiberius Cæsar Seianum Ælium, principe equestris ordinis pa-
 tre natum, materno verò genere clarissimas, veteresque & insignes honoribus com-
 plexum familias, habentem consulares fratres, consobrinos, auunculum, ipsum verò B
 laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singu-
 larem Principalium onerum adiutorem in omnia habuit, atque habet: virum seueri-
 tatis lætissimæ, hilaritatis prisce, actu otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eo-
 que assequentem omnia, semper infra aliorum æstimationes se metientem, vultu vita-
 que tranquillum, animo exsomnem. In huius virtutum æstimatione iampridem iu-
 dicia ciuitatis cum iudicijs principis certant. neque nouus hic mos senatus populi-
 que R. est, putandi, quod optimum sit, esse nobilissimum. nam & illi antiqui, ante pri-
 mum bellum Punicum, abhinc annos CCC. T. Coruncanium, hominem nouum,
 cum alijs omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulê-
 re fastigium; & equestri loco natum Sp. Caruilium, & mox ²²⁷ M. Catonem, nouum
 etiam, Tusculo, Urbis inquilinum, Mummiun-
 que Achaicum, in consulatus, censu-
 ras & triumphos prouexêre. & qui C. Marium, ignotæ originis, vsque ad sextum con-
 sulatum sine dubitatione Romani nominis habuêre principem; ²²⁸ & qui M. Fulvio C
 tantum tribuêre, vt pœnè, assentatione suâ, quibus vellet, principatus conciliaret; qui-
 que nihil Asinio Pollioni negauerunt, quod nobilissimis, summo cum sudore, conse-
 quendum foret; profectò hoc senserunt, in cuiuscumque animo virtus inesset, ei plu-
 rimum esse tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum,
 Cæsarem; ad iuuanda verò onera principis, Seianum protulit; senatumque & pop.
 Rom. eò perduxit, vt, quod vsu optimum intelligit, id in tutelam securitatis suæ liben-
 ter aduocet. Sed, propositâ quasi vniuersâ Principatus Ti. Cæsaris formâ, singula re-
 censeamus. Quâ ille prudentiâ Rhascupolim, interemptorem fratris sui filij Cotys,
²²⁹ consortisque eiusdem Imperij, euocauit? singulari in eo negotio vsus operâ Flacci

Breuiarium
 actorum
 Tiberij.

225. POENA IN MALOS SERA, SED ALI-
 QVA.] Fortasse: sed æqua.

226. VT D. AVGVSTVS M. AGRIPPA,
 ET MAXIME AB EO, STATILIO TAVRO.]
 Ferri intelligique potest: ego tamen

Μαυτείου, ὅς ἐν Δυμῶ.

Αθανάτοι Βάλλου.

Et puto fuisse: M. Agrippâ, & Maximo Fabio
 Notus vel è * Tacito est Fabius Maximus, qui inter si-
 dos Augusti amicos, & conscios arcanorum. At enim,
 inquiet aliquis, ille nobilis: hîc de nouis hominibus
 sermo. Ouidius quidem, fateor, nobilem eum fecit,
 sed nescio an historicâ fide: nec putem fuisse è priscis
 illis Fabiis.

* Vide no-
 strû Comm.
 lib. I. Ann.

* Orat pro
 Sullâ.

227. M. CATONEM, NOVVM ETIAM, TV-
 SCVLO, VRBIS INQVILINVM.] Scribe: Nouum
 & à Tusculo.

228. ET QVI M. FVLVIO TANTVM

TRIBVERE, &c.] Quis verò iste M. Fuluius? D
 Primùm, nec gens Fulvia inter nouas est, vetus, &
 multâ copiâ honorum: nec in eâ quisquam, in quem
 tam inuidiose potentie elogium conueniat. Verè &
 auidè corrigo: M. Tullio. Omnino, nostra illa Roma-
 na Suada est, in quam hæc omnia cadunt. Ille nouus,
 quod ipse alijs, testantur: ille potens, & celesti suâ
 linguâ Senatus populi-
 que rector. Assensione suâ (ita
 verius, quàm assentatione: nisi præfers, assertione)
 prouincias, exercitus, & tantum non regna dedit:
 Cæsar ipse & Pompeius testes. quorum illi Gallias
 prorogauit, hunc ad Piraticum bellum misit. Deni-
 que iam palam Regnare in iudicijs, in concionibus
 dicebatur: atque ad eò inimici obyciebant, * Ter-
 tium peregrinum Romæ esse regem. In M. Anto-
 nium etiam quæ fecerit, dixerit, & quomodo habentis
 reip. tenuerit, scimus.

229. CONSORTISQUE EIVSDEM IMPERII,
 EVOCA-

A Pompo
 virtute
 & iude
 tum, &
 imbutu
 bus id
 gesserat
 sum cu
 inuitare
 honore
 suorum
 pati Re
 lubribu
 nec secu
 roque
 quam
 gni eti
 eius bre
 piâ mu
 magnif
 tuit! qu
 dum.
 dinis h
 rem pe
 det? Si
 de his
 de, vt
 C iora tra
 filios
 erubesc
 quam
 quod e
 mater
 tiam n
 volum
 diue M
 mani
 ce obt
 ei que,
 D eos, q
 huius
 EVOCA
 euocau
 230
 scribere
 Suetoni
 cognos
 rium, a
 primor
 231.
 Acutius
 apud d
 quod a

- A** Pomponij, consularis viri, nati ad omnia, quæ rectè faciendâ sunt, simplici quæ virtute merentis semper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ gravitate, vt senator & iudex, non vt princeps, ²³⁰ & causas pressius audit? quàm celeriter Libonem ingratum, & noua molientem, oppressit? Quibus præceptis instructum Germanicum suum, imbutumque rudimentis militiæ secum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus iuuentam eius exaggerauit honoribus, respondente cultu triumphum rerum, quas gesserat, magnitudini? Quoties populum congiariis honorauit, senatumque censum cum id lenatu auctore facere potuit, quàm libenter expleuit, vt neque luxuriam inuitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit prouincias? Quâ vi, consiliorum suorum ministro & adiutore vsus Druso, filio suo, Maroboduum, inhærentem occupati Regni finibus, pace maiestatis eius dixerim, velut serpentem, abstrusam terræ, salubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi? quàm illum & honoratè, nec securè continet? **B** Quantæ molis Bellum, principe Galliarum ciente Sacrouiro, Floroque Iulio, mira celeritate ac virtute compressit? vt antè populus Rom. vicissè se, quàm bellare, cognosceret; nunciosque periculi, victoriæ præcederet nuncius. Magni etiam terroris Bellum Africum, & quotidiano auctu maius, auspiciis consiliisque eius breuè sepultum est. Quanta, suo suorumque nomine, extruxit opera! Quàm piâ munificentia superque humanam euectâ fidem, Templum patri molitur! Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeij munera absumpta igni restituit! qui, quidquid vniquam claritudine eminuit, id veluti cognatum censet tuendum. Quâ liberalitate, cum aliàs, tum proximè, incenso monte Cælio, omnis ordinis hominum iacturæ, patrimonio succurrit suo? Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione delectus, prouidet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, ²³¹ apud aures deorum de his queri; quid hic meruit? primùm, vt scelerata Drusus Libo iniret consilia? deinde, vt Silius & Piso; quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius? **C** Vt ad maiora transcendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, vt iuuenes amitteret filios? quid, vt nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc retulimus; veniendum ad erubescenda est. Quantis hoc triennium, M. Vicini, doloribus lacerauit animum eius? quamdiu abstruso, quod miserrimum est, pectus eius flagrauit incendio? quod ex nuru, quod ex nepote, dolere, indignari coactus est. Cuius temporis ægritudinem auxit amissa mater eminentissima, & per omnia deis, quàm hominibus, similior femina; cuius potentiam nemo sensit, nisi aut leuatione periculi, aut accessione dignitatis. Voto finiendum volumen sit. **I**VPITER Capitoline, & ²³² auctor ac stator Romani nominis, Gradive Mars, perpetuorumque custos Vesta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperij molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publicâ voce obtestor atque precor, custodite, seruate, ²³³ protegite hunc statum, hanc pacem; eique, functo longissimâ statione mortali, destinate successores quàm ferissimos, sed eos, quorum ceruices tam fortiter sustinendo terrarum orbis Imperio sufficiant, quàm huius suffecisse sensimus; consiliaque omnium ciuium aut pia, * * *

Aduersa Tiberij.

Vota pro Principe.

EVOCAVIT.] *Edit. vet. vox inseritur: imperij formâ euocavit. Facio ex eâ, Romam. Atque ita res est.*

230. ET CAUSSAS PRESSIVS AUDIT?] *Hæc scribere: etiam causas præsens audit? Nam ita fecit. Suetonius de eo: Magistratibus pro Tribunali cognoscentibus plerumque offerebat se consiliarium, affidebatque mistim, vel ex aduerso in parte primori.*

231. APVD AVRES DEORVM DE HIS QVERI.] *Acutius, de diis queri. Si fas est, inquit, hominem apud deos, deos accusare. Et ita sanè facit, queriturque quod dii à calamitatibus immunem eximiumque*

non habuerint Tiberium, ipsum quoque scilicet futurum diuum.

232. AVCTOR AC STATOR ROMANI NOMINIS, GRADIVE MARS.] *Magis probem, fator Romani nominis. Genitor enim & pater Romanorum Mars, quia Romulum seuisse dictus.*

233. PROTEGITE HVNC STATVM, HANC PACEM; EIQVE FVNCTO.] *Vox deest, quam fidenter repono: Hanc pacem, hunc Principem; eique functo. Ad principem enim cerè pertinent, quæ adtexit. Tu vere, tu magne, tu vne Deus, Europe aliquando salutarem pacem, & eius amantes Principes dato.*